V.İ. LENİN

DEVLET ve DEVRİM

inter
yayınları

V. İ. LENİN

DEVLET VE DEVRİM

Bu kitap; 1949 Moskova baskısından, Dietz Verlag-Berlin tarafından yapılan ***Staat und Revolution*** özgün adlı Almanca tercümesi esas alınarak Türkçeye çevrildi.

Yayınevi

Birinci Basım : Kasım 1995
İkinci Basım : Mart 1999

Dizgi : Dönüşüm (0212) 244 29 9.
Baskı : Özal Basımevi
Kapak : İnter Grafik-Tasarım
Cilt : Esra Mücellit

ISBN 975 - 7349 - 36 - 4

İNTER YAYINLARI
Ankara Cd. 31
Fahrettin Kerim Gökay Vakfı İşhanı
No: 31 Kat: 4/51
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: (0212) 519 16 16

V. İ. LENİN

DEVLET VE DEVRİM

Çeviren:

Süheyla KAYA

İsmail YARKIN

İÇİNDEKİLER

Birinci Baskıya Önsöz 7
İkinci Baskıya Önsöz 9

I. Bölüm — Sınıflı Toplum ve Devlet 13-31
1— Devlet — Sınıf Karşıtlıklarının Uzlaşmazlığının Bir Ürünü 13
2— Silahlı İnsanlardan Oluşan Özel Formasyonlar, Hapishaneler vs. 17
3— Devlet — Ezilen Sınıfları Sömürmenin Bir Aracı 20
4— Devletin "Sönüp Gitmesi" ve Şiddete Dayalı Devrim 24

II. Bölüm — Devlet ve Devrim. 1848–1851 Yıllarının Deneyimi 33-47
1— Devrimin Arifesi 33
2— Devrimin Sonuçları 38
3— Marx'ın 1852 Yılında Sorunu Koyuşu 44

III. Bölüm — Devlet ve Devrim. 1871 Paris Komünü'nün Deneyimleri. Marx'ın Tahlili 49-71
1— Komünarların Girişiminin Kahramanlığı Nerede Yatıyordu? 49
2— Parçalanan Devlet Mekanizmasının Yerine Ne Konmalıdır .54
3— Parlamentarizmin Ortadan Kaldırılması 59
4— Ulusun Birliğinin Örgütlenmesi 65
5— Asalak Devletin Yokedilmesi 69

IV. Bölüm — Devam. Engels'in Tamamlayıcı Açıklamaları 73-100
1— "Konut Sorunu Üzerine" 73
2— Anarşistlere Karşı Polemik 76
3— Bebel'e Bir Mektup 80
4— Erfurt Program Taslağının Eleştirisi 84
5— Marx'ın "Fransa'da İç Savaş"ına 1891 Yılında Yazılan Önsöz 91
6— Demokrasinin Aşılması Üzerine Engels 97

V. Bölüm — Devletin Sönüp Gitmesinin Ekonomik Temelleri 101-122
1— Marx'ta Sorunun Ortaya Konuşu 101
2— Kapitalizmden Komünizme Geçiş 104
3— Komünist Toplumun Birinci Aşaması 110
4— Komünist Toplumun Üst Aşaması 114

VI. Bölüm — Marksizmin Oportünistler Tarafından Bayağılaştırılması 123-143
1— Anarşistlere Karşı Plehanov'un Polemiği 124
2— Kautsky'nin Oportünizme Karşı Polemiği 125
3— Kautsky'nin Pannekoek'e Karşı Polemiği 133

Birinci Baskıya Sonsöz 145
Notlar 147-177
Siyasi Gruplar ve Akımlar 179-185
Adlar Dizini 187-189

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ[1]

Devlet sorunu günümüzde gerek teorik bakımdan gerekse pratik-politik bakımdan özel bir önem kazanıyor. Emperyalist savaş, tekelci kapitalizmin tekelçi devlet kapitalizmine dönüşme sürecini olağanüstü hızlandırıp şiddetlendirdi.[2] Herşeye kadir kapitalist birliklerle durmadan daha sıkı bir biçimde kaynaşan devletin emekçi kitleler üzerindeki boyunduruğu gittikçe korkunçlaşıyor. İleri ülkeler —bu ülkelerin "cephe gerileri"nden sözediyoruz—, işçiler için askeri zindanlara dönüşüyorlar.

Uzayan savaşın inanılmaz dehşeti ve sıkıntıları kitlelerin durumunu dayanılmaz hale getiriyor, öfkelerini artırıyor. Uluslararası proleter devrim açıkça olgunlaşıyor. Bu devrimin devlete karşı tavrı pratik önem kazanıyor.

Onlarca yıllık görece barışçıl bir gelişim boyunca biriken oportünizm öğeleri, tüm dünyanın resmi sosyalist partileri içinde egemen olan sosyal-şovenizm akımını yaratmıştır. Bu akım (Rusya'da Plehanov, Potressov, Breşkovskaya, Rubanoviç, sonra az-buçuk örtülü biçimde Tsereteli, Çernov ve ortakları; Almanya'da Scheidemann, Legien, David ve başkaları; Fransa ve Belçika'da Renaudel, Guesde, Vandervelde; İngiltere'de Hyndman ve Fabianlar vs. vs.) —lafta sosyalizm, pratikte şove-

nizm—, "sosyalizm önderleri"nin yalnızca "kendi" ulusal burjuvazilerinin değil, aynı zamanda "kendi" devletlerinin de çıkarlarına alçakça, uşakça ayak uydurmalarıyla karakterizedir, çünkü büyük güçler denilen devletlerin çoğu, uzun zamandır birçok küçük ve güçsüz halkları sömürüp köleleştiriyorlar. Emperyalist savaş tam da bu türden bir yağmanın paylaşımı ve yeniden paylaşımı uğruna bir savaştır. Emekçi kitleleri, genelde burjuvazinin, özelde emperyalist burjuvazinin etkisinden kurtarma mücadelesi, "devlet" ile ilgili oportünist önyargılara karşı mücadele olmadan olanaksızdır.

İlkönce Marx ve Engels'in devlet öğretisini inceleyecek ve özellikle bu öğretinin unutulmuş ya da oportünistlerce çarpıtılmış yönleri üzerinde duracağız. Sonra, bu çarpıtmaların baş temsilcisi, bu savaş sırasında utanç verici bir yıkıma uğrayan 2. Enternasyonal'in (1889–1914) en ünlü önderi Karl Kautsky'yi[3] inceleyeceğiz. Son olarak, 1905 ve özellikle 1917 Rus devrimlerinin deneyimlerinden en önemli sonuçları çıkaracağız. Öyle görünüyor ki, şu anda (1917 Ağustos ortası [başı]), 1917 devrimi gelişmesinin birinci evresini tamamlamaktadır; fakat tüm bu devrim ancak ve yalnız, emperyalist savaşın doğuracağı sosyalist proleter devrimler zincirinin bir halkası olarak kavranabilir. Böylece, proleter sosyalist devrimin devlete karşı tavrı sorunu, yalnızca pratik-politik bir önem kazanmakla kalmıyor, ayrıca, çok yakın bir gelecekte sermaye boyunduruğundan kurtulmak için ne yapmaları gerektiği konusunda kitlelerin nasıl aydınlatılacağı sorunu olarak son derece aktüel bir önem de kazanıyor.

Ağustos 1917

Yazar

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Eldeki bu ikinci baskı, hemen hemen hiç değişiklik yapılmadan basılmaktadır. Yalnızca, II. Bölüm'e 3. Madde eklenmiştir.

Moskova, 17 Aralık 1918

Yazar

DEVLET
VE
DEVRİM

Marksizmin Devlet Öğretisi
ve Devrimde Proletaryanın Görevleri

I. BÖLÜM

SINIFLI TOPLUM VE DEVLET

1— Devlet — Sınıf Karşıtlıklarının Uzlaşmazlığının Bir Ürünü

Tarihte, kurtuluşları için mücadele eden köleleştirilmiş sınıfların devrimci düşünür ve önderlerinin öğretilerinin başına birçok kez gelen şey bugün de Marx'ın öğretisinin başına geliyor. Ezen sınıfların, sağlıklarında büyük devrimcilere ardı arkası gelmez takibatlardan başka verecekleri hiçbir şey yoktu; onların öğretilerini, en vahşi düşmanlık, en koyu kin, en taşkın yalan ve karalama kampanyalarıyla karşıladılar. Devrimci öğretinin ***içeriğini*** boşaltarak, devrimci ucunu koparıp atarak ve bayağılaştırarak, büyük devrimcileri ölümlerinden sonra zararsız ikonlar haline getirmeye, deyim yerindeyse azizleştirmeye, ezilen sınıfları "teselli etmek" ve onları aldatmak için ***adlarına*** belli bir şan vermeye çalışırlar. Burjuvazi ile işçi hareketi içindeki oportünistler, Marksizmin işte böylesi bir "işlenmesi"nde birleşiyorlar. Öğretinin devrimci yanı, devrimci ruhu unutuluyor, bir ke-

nara itiliyor, çarpıtılıyor. Burjuvazi için kabul edilebilir olan ya da öyle görünen şeyler önplana çıkarılıyor ve övülüyor. Şaka bir yana, bugün bütün sosyal-şovenler "Marksist"tirler! Ve daha düne kadar uzmanlık konusu Marksizmin kökünü kazıma olan burjuva Alman bilginleri, gittikçe daha sık biçimde, soygun savaşının yürütülmesi için son derece iyi örgütlenmiş o işçi sendikalarını eğitmiş "ulusal-Alman" Marx'tan sözediyorlar!

Bu durumda, Marksizmin tahrifatının bu görülmemiş yaygınlığı karşısında, görevimiz her şeyden önce, Marx'ın gerçek devlet öğretisini ***yeniden kurmaktır***. Bunun için, Marx ve Engels'in kendi yapıtlarından bir dizi uzun alıntı yapmak gerekli. Elbette bu uzun alıntılar açıklamayı ağırlaştırıp, herkesçe anlaşılmasına asla yardımcı olmayacaktır. Fakat bu alıntılar olmadan yapmak da kesinlikle olanaksız. Okuyucunun bilimsel sosyalizmin kurucularının tüm görüşleri ve bu görüşlerin gelişimi hakkında bağımsız bir yargıya varabilmesi, fakat aynı zamanda bu görüşlerin bugün egemen olan "Kautskyzm" tarafından nasıl çarpıtıldığının belgelerle kanıtlanması ve anlaşılır biçimde ortaya konması için de, Marx ve Engels'in yapıtlarından devlet sorunu üzerine tüm pasajları ya da hiç değilse tüm tayin edici pasajları olabildiğince eksiksiz bir biçimde muhakkak aktarmak gerekmektedir.

Friedrich Engels'in, 1894'te Stuttgart'ta altıncı baskısı yayınlanmış bulunan ve en yaygın yapıtı olan ***"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"*** ile başlıyoruz.

> "Demek ki devlet —diyor Engels tarihsel çözümlemesini özetlerken— topluma dışardan dayatılmış bir güç değildir. Hegel'in ileri sürdüğü gibi, 'ahlak düşüncesinin gerçekliği', 'aklın imgesi ve gerçekliği' de değildir[4]. Devlet, daha çok, belirli bir gelişme aşamasındaki toplumun bir ürünüdür; bu toplumun, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin, önlemek-

te yetersiz kaldığı uzlaşmaz karşıtlıklara bölündüğünün itirafıdır. Fakat bu karşıtlıkların, yani karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir mücadele içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde duran, çatışmaya gem vurması, 'düzen' sınırları içinde tutması gereken bir güç gerekli hale gelmiştir; ve işte toplumdan doğan, fakat kendisini onun üstüne çıkaran ve ona gitgide yabancılaşan bu güç, devlettir" (6. Almanca baskı, s. 177-178*)

Burada Marksizmin, devletin tarihsel rolü ve anlamı üzerine temel düşüncesi tüm açıklığıyla dile getirilmiş bulunuyor. Devlet, sınıf çelişkilerinin ***uzlaşmazlığının*** ürünü ve tezahürüdür. Devlet, sınıf çelişkilerinin objektif olarak ***uzlaştırılamadığı*** yerde, zamanda ve ölçüde ortaya çıkar. Ve tersine: devletin varlığı, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olduğunu kanıtlar.

Marksizmin iki ana yönde gerçekleşen tahrifi, tam da bu en önemli ve temel noktada başlar.

Bir yandan, tartışma götürmez tarihi olguların baskısı altında, devletin ancak sınıf çelişkilerinin ve sınıf mücadelesinin olduğu yerde varolduğunu kabul etmek zorunda kalan burjuva ve özellikle küçük-burjuva ideologları, Marx'ı, devlet sınıfların ***uzlaşma*** organı olarak görünecek biçimde "tashih" ederler. Marx'a göre, eğer sınıfların uzlaşması olanaklı olsaydı devlet ne ortaya çıkabilir, ne de ayakta kalabilirdi. Devlet, küçük-burjuva ve darkafalı profesörlerle yazarlarda —sık sık hayırhah bir biçimde Marx'a işaretlerle!— tam da sınıfların uzlaşmasına hizmet eder. Marx'a göre, devlet sınıf ***egemenliğinin*** bir organı, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ***ezilmesinin*** organıdır; sınıfların çatışmasına gem vurmak suretiyle bu baskıyı yasa mertebesine yükseltip pekiştiren bir "düzen"in yaratılmasıdır. Kü-

---

* *Bkz. Friedrich Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", Zürih 1934, s. 165 ve devamı. —**Alm. Red.***

çük-burjuva politikacıların görüşüne göre, düzen tam da sınıfların uzlaşmasıdır, yoksa bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ezilmesi değil; çatışmaya gem vurmak demek, uzlaştırmak demektir, yoksa ezilen sınıfların elinden, ezenleri devirmek için belli mücadele araçlarını ve yöntemlerini çekip almak değil.

Örneğin tüm Sosyal-Devrimciler (S.-R.) ve Menşevikler, tam da devletin önemi ve rolü sorunu tüm boyutuyla ivedi bir eylem, hem de kitle eylemi sorunu olarak fiilen ortaya çıktığında, bir çırpıda ve bütünüyle, sınıfların "devlet" aracılığıyla "uzlaştırılması" küçük-burjuva teorisine kaydılar. Bu iki partinin politikacılarının sayısız karar ve makalesine, bu küçük-burjuva ve darkafalı "uzlaşma" teorisi baştan sona nüfuz etmiştir. Devletin kendi karşı kutbuyla (kendine karşıt sınıfla) ***uzlaştırılamayacak*** olan belirli bir sınıfın egemenlik organı olduğunu, küçük-burjuva demokrasisi asla anlayamayacaktır. Sosyal-Devrimcilerimizle Menşeviklerimizin hiç de sosyalist değil (bunu biz Bolşevikler hep tanıtladık), bilakis nerdeyse-sosyalist bir lafıza sahip küçük-burjuva demokratları oldukları, en açık şekilde devlete karşı tavırlarında gün yüzüne çıkmaktadır.

Öte yandan, Marksizmin "Kautskyci" tahrifi çok daha rafinedir. "Teorik olarak", ne devletin sınıf egemenliğinin bir organı olduğu yadsınır, ne de sınıf karşıtlıklarının uzlaşmaz olduğu. Fakat şu olgu gözardı edilir ya da saklanır: eğer devlet, sınıf karşıtlıklarının uzlaşmazlığının ürünüyse, eğer toplumun ***üzerinde*** duran ve "ona ***gitgide yabancılaşan***" bir güç ise, o zaman açıktır ki, yalnızca şiddete dayalı bir devrim olmadan değil, ***aynı zamanda*** egemen sınıfın yarattığı ve içinde o "yabancılaşma"nın maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı da ***yokedilmeden,*** ezilen sınıfın kurtuluşu mümkün değildir. Teorik olarak kendiliğinden anlaşılan bu sonucu Marx, daha sonra göreceğimiz gibi,

devrimin görevlerinin somut tarihsel çözümlemesi temelinde en büyük kararlılıkla çıkarmıştır. Ve Kautsky, açıklamalarımızın devamında ayrıntılı olarak kanıtlayacağımız gibi, tam da bu sonucu ..."unutup" çarpıtmıştır.

2— Silahlı İnsanlardan Oluşan Özel Formasyonlar, Hapishaneler vs.

> "Eski gens örgütlenmesine nazaran —diye devam ediyor Engels— devlet, birincisi, vatandaşlığın bölgeye göre dağılımıyla karakterize olur..."

Bu dağılım bize "doğal" görünür, ama aşiretlere ya da soylara göre olan eski örgütlenmeye karşı uzun süreli bir mücadeleyi gerektirmiştir.

> "... İkincisi, bizzat silahlı güç halinde örgütlenen halkla artık doğrudan doğruya aynı şey olmayan bir ***kamu gücünün*** kurulmasıdır. Bu özel kamu gücü gereklidir, çünkü sınıflara bölünmeden beri, halkın kendiliğinden hareket eden silahlı örgütü olanaksız hale gelmiştir... Bu kamu gücü her devlette vardır; yalnızca silahlı insanlardan değil, aynı zamanda, gens toplumunun bilmediği maddi eklentilerden, hapishaneler ve her türlü zor kurumlarından oluşur..."

Engels, devlet olarak nitelenen o "güç" kavramını, toplumun içinden çıkmış olan, fakat kendini onun üstüne çıkaran ve ona gitgide yabancılaşan güç kavramını geliştirir. Bu güç esas olarak neden ibarettir? Emrinde hapishaneler vs. bulunan, silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlardan ibarettir.

Silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlardan söz etmeye hakkımız var, çünkü her devlete özgü olan kamu gücü, silahlanmış halkla, onun "kendiliğinden hareket eden silahlı örgütü"[5] ile "artık doğrudan doğruya aynı şey değildir".

Bütün büyük devrimci düşünürler gibi Engels, sınıf bilinçli işçilerin dikkatini, egemen darkafalılığa en az dikkate değer görünen ve sadece iyice kökleşmiş değil, aksine denebilir ki taşlaşmış en alışılmış önyargılarla kutsanan şey üzerine çekmeye çalışır. Daimi ordu ve polis, devlet erkinin esas silahlarıdır, fakat — başka türlüsü olabilir mi?

Engels'in seslendiği ve tek bir büyük devrimi bizzat yaşamamış ya da yakından gözlemlememiş olan 19. yüzyıl sonundaki Avrupalıların büyük çoğunluğunun bakış açısına göre, başka türlüsü olamaz. Onlar için, "halkın kendiliğinden hareket eden silahlı örgütü"nün ne olduğu tamamen anlaşılmazdır. Toplumun üstünde duran ve ona yabancılaşan silahlı insanlardan oluşan özel formasyonların (polis, daimi ordu) neden gerekli hale geldiği sorusunu, Batı Avrupalı ve Rus darkafalıları, Spencer ya da Mihailovski'den ödünç aldıkları birkaç safsatayla, kamu yaşamının karmaşıklaşmasına, fonksiyonların farklılaşmasına vs. işaret ederek yanıtlamaya meyillidirler.

Böyle bir işaret "bilimsel" görünür ve en önemli ve temel olanı: toplumun birbirine uzlaşmaz biçimde düşman sınıflara bölünüşünü örtbas ederek darkafalıları çok iyi uyutur. Bu bölünme mevcut olmasaydı, o zaman "halkın kendiliğinden hareket eden silahlı örgütü", sopalarla silahlanan bir maymun sürüsünün ya da ilk insanların ya da gens toplumunun ilkel örgütlenmesinden karmaşıklığıyla, tekniğinin yüksekliğiyle vs. ayrılırdı, fakat böyle bir örgüt mümkün olurdu.

Bu mümkün değildir, çünkü uygar toplum, bunların "kendiliğinden hareket eden" silahlanması, bunlar arasında bir silahlı mücadeleye yol açabilecek olan düşman ve hem de üstelik uzlaşmaz düşman sınıflara bölünmüştür. Devlet oluşur, özel bir güç yaratılır, silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlar ortaya

çıkar ve devlet aygıtını yıkan her devrim*, bize**, egemen sınıfın nasıl, ***kendisine*** hizmet eden silahlı insanlardan oluşan özel formasyonları yenilemeye çabaladığını ve ezilen sınıfın nasıl, sömürenlere değil, aksine sömürülenlere hizmet edecek bu türden yeni bir örgüt yaratmaya çalıştığını açıkça gösterir.

Aktarılan değerlendirmede Engels, teorik olarak, her büyük devrimin bize pratik, anlaşılır ve bu arada bir kitle eylemi ölçeğinde sorduğu sorunun aynısını, yani silahlı insanlardan oluşan "özel" formasyonlar ile "halkın kendi kendine hareket eden silahlı örgütü" arasındaki karşılıklı ilişki sorusunu soruyor. Avrupa ve Rus devrimlerinin deneyimlerinin bu soruna ilişkin hangi somut açıklığı getirdiğini göreceğiz.

Fakat Engels'in açıklamasına dönelim.

Engels bazen, örneğin Kuzey Amerika'nın kimi bölgelerinde, bu kamu gücünün zayıf olduğuna (burada kapitalist toplum için ender bir istisna ve Kuzey Amerika'nın emperyalizm öncesi dönemde, özgür kolonistin egemen olduğu bölgeleri sözkonusudur), ama genel konuşulduğunda güçlendiğine dikkat çekiyor:

> "Fakat devlet içinde sınıf karşıtlıkları şiddetlendiği ve birbirine sınırı olan devletler büyüdüğü ve kalabalıklaştığı ölçüde o (kamu gücü) güçlenir — sınıf mücadelesinin ve fetih rekabetinin kamu gücünü, tüm toplumu ve hatta devleti yutmakla tehdit eden bir düzeye yükselttiği günümüz Avrupası'na bakmak yeter."

Bu, en gecinden geçen yüzyılın doksanlı yıllarının başında yazılmıştır. Engels'in son önsözü 16 Haziran 1891 tarihlidir. O sıralar emperyalizme dönüş —gerek tröstlerin tam egemenliği

---

* *El yazmasında: büyük devrim.* ***—Alm. Red.***

** *Elyazmasında şöyle devam ediyor: bize çıplak sınıf mücadelesini gösterir:* ***—Alm. Red.***

anlamında, gerek dev bankaların mutlak gücü anlamında, gerekse de büyük çaplı bir sömürge politikası anlamında vs.— Fransa'da daha yeni başlamıştı, Kuzey Amerika ile Almanya'da ise daha da zayıftı. O zamandan bu yana "*fetih rekabeti*", 20. yüzyılın ikinci onyılının başlangıcında yerküre bu "rakip fetihçiler", yani büyük soyguncu devletler arasında tamamen paylaşıldığı ölçüde, daha da dev ilerlemeler kaydetti. Deniz ve kara silahlanması o zamandan buyana inanılmaz ölçüde arttı ve dünyaya İngiltere'nin mi Almanya'nın mı egemen olacağı uğruna, ganimetin paylaşımı uğruna yapılan 1914-1917 yağma savaşı, tüm toplumsal güçlerin yağmacı devlet erki tarafından "yutulması"nı tam bir felaketin eşiğine getirdi.

Engels daha 1891'de, büyük güçlerin dış politikasında en önemli ayırt edici özelliklerden biri olarak "fetih rekabeti"ne dikkat çekmeyi bildi, oysa tam da bu birkaç kat şiddetlenmiş rekabetin emperyalist savaşa yol açtığı 1914-1917 yıllarında, sosyal-şovenizmin paçavraları, "kendi" burjuvazilerinin yağmacı çıkarlarının savunusunu, "anavatan savunusu" üzerine, "cumhuriyeti ve devrimi koruma" üzerine vs. safsatalarla gizliyorlar!

3— Devlet — Ezilen Sınıfları Sömürmenin Bir Aracı

Toplumun üstünde duran özel bir kamu gücünün ayakta tutulması için vergiler ve devlet borçları gereklidir.

"Kamu gücüne ve vergi toplama hakkına sahip olan —diye yazıyor Engels— memurlar, artık toplumun organları olarak toplumun ***üstünde*** dururlar. Gens yapılanmasının organlarına gösterilen özgür, gönüllü saygı, buna sahip olabilecek olsalar bile onlara yetmez..."

Memurların kutsallığı ve dokunulmazlığı üzerine özel yasalar çıkarılır.

> "En sefil polis memuru ... gens toplumunun tüm organlarının toplamından daha çok 'otorite'ye sahiptir; fakat en güçlü prens ve uygarlığın en büyük devlet adamı ya da generali, ona gösterilen içten ve tartışmasız saygıdan dolayı en küçük gensin başkanını kıskanabilir."

Devlet erkinin organları olarak memurların ayrıcalıklı konumu sorunu burada ortaya konmuştur. Temel olarak şu vurgulanır: onları toplumun ***üstüne*** çıkaran nedir? Bu teorik sorunun 1871'de Paris Komünü tarafından pratikte nasıl çözüldüğünü ve 1912'de Kautsky tarafından gerici biçimde nasıl örtbas edildiğini göreceğiz.

> "Devlet, sınıf çelişkilerini dizginleme gereksiniminden doğduğu için; ama aynı zamanda bu sınıfların çatışmasının ta ortasında doğduğu için, o, kural olarak en güçlü, iktisaden egemen sınıfın devletidir ve onun sayesinde siyaseten de egemen sınıf haline gelir ve böylece ezilen sınıfı bastırmak ve sömürmek için yeni araçlar elde eder..."

Yalnızca antik ve feodal devlet, köleleri ve serfleri sömürmenin organı değillerdi, aynı zamanda

> "modern temsili devlet de, sermayenin ücretli emeği sömürmesinin aracıdır. Bununla birlikte, istisnai olarak, savaşan sınıfların birbirlerini öylesine yakın dengeledikleri dönemler olur ki, devlet erki görünüşte aracı olarak o an için her ikisine karşı da belli bir bağımsızlık kazanır..."

17. ve 18. yüzyılın mutlak monarşileri, Fransa'da birinci ve ikinci imparatorluğun Bonapartizmi, Almanya'da Bismarck böyledir.[6] Ve —diye ekliyoruz biz—, küçük-burjuva demokratlarının liderliği sayesinde Sovyetlerin ***artık*** güçsüz olduğu ve burjuvazinin onları dağıtmak için ***henüz*** yeterince güçlü olma-

dığı bir anda, devrimci proletaryayı kovuşturmaya geçişten sonra cumhuriyetçi Rusya'da Kerenski'nin hükümeti böyleydi.

Demokratik cumhuriyette, diye devam ediyor Engels, "zenginlik, iktidarını dolaylı, fakat bir o kadar da güvenli icra eder", hem de birincisi, "memurları doğrudan rüşvetle satın alarak" (Amerika) ve ikincisi "hükümet ve borsanın ittifakı" sayesinde (Fransa ve Amerika).

Bugün emperyalizm ve bankaların egemenliği, herhangi bir demokratik cumhuriyette zenginliğin mutlak gücünü savunma ve gerçekleştirmenin bu iki yöntemini, olağanüstü bir sanata "geliştirdi". Örneğin Rusya'da Demokratik Cumhuriyet'in daha ilk aylarında, "sosyalistler"in —Sosyal-Devrimcilerin ve Menşeviklerin— burjuvaziyle taze evliliklerinin deyim yerindeyse balayında, Bay Palçinski koalisyon hükümetinde[7] kapitalistleri ve onların yağma hırsını, askeri siparişlerde devlet kasasını soymalarını dizginleme yönünde tüm önlemleri sabote etmişse, sonra bakanlıktan çekilen Bay Palçinski (yerine elbette aynı türden bir Palçinski geçmiştir) kapitalistler tarafından yılda 120.000 ruble maaşlı bir görevle "ücretlendirilmiş"se — bunun adı nedir? Doğrudan rüşvet mi, yoksa dolaylı rüşvet mi? Hükümetin kapitalist birliklerle ittifakı mı, yoksa "sadece" dostça ilişkiler mi? Çernov ve Tsereteli, Avksentyev ve Skobelev hangi rolü oynuyorlar? Devleti soyan milyonerlerin "doğrudan" müttefikleri midirler, yoksa sadece dolaylı mı?

"Zenginlik"in mutlak gücünün demokratik cumhuriyette daha ***güvenli*** olmasının bir başka nedeni, bu mutlak gücün* kapitalizmin kötü bir politik kılıfına bağımlı olmamasıdır. Demokratik cumhuriyet, kapitalizmin düşünülebilecek en iyi poli-

* *El yazmasında şöyle devam ediyor: politik mekanizmanın çeşitli eksikliklerine.* ***—Alm. Red.***

tik kılıfıdır, ve bu yüzden sermaye, (Palçinski, Çernov, Tsereteli ve ortakları aracılığıyla) bu en iyi kılıfı ele geçirdikten sonra iktidarını öyle güvenli, öyle sağlam kurar ki, burjuva demokratik cumhuriyetin ne kişilerinde, ne kurumlarında, ne de partilerinde ***hiçbir*** değişiklik bu iktidarı sarsamaz.

Şunu da vurgulayalım ki Engels, en büyük bir kesinlikle, genel oy hakkını, burjuvazinin egemenliğinin aracı olarak niteliyor. Genel oy hakkı, diyor o, Alman sosyal-demokrasisinin uzun yıllar boyunca edindiği deneyimleri apaçık hesaba katarak, "işçi sınıfının olgunluğunun ölçeğidir. Bugünkü devlette asla daha fazlası olamaz ve olmayacaktır".

Sosyal-Devrimcilerimiz ve Menşeviklerimiz ayarındaki küçük-burjuva demokratları ve onların öz kardeşleri, Batı Avrupa'nın tüm sosyal-şovenistleri ve oportünistleri, genel oy hakkından tam da bu "daha fazla"yı beklerler. Bizzat kendileri, genel oy hakkının "***bugünkü*** devlette" emekçilerin çoğunluğunun iradesini gerçekten ifade edecek ve hayata geçirilmesini garanti edecek durumda olduğu yanlış düşüncesini paylaşır ve halka telkin ederler.

Burada bu yanlış düşünceyi sadece saptayabiliriz, sadece, Engels'in tamamen berrak, eksiksiz, somut açıklamasının, "resmi" (yani oportünist) sosyalist partilerin propaganda ve ajitasyonunda adım başında tahrif edildiğine dikkat çekebiliriz. Engels'in burada reddettiği bu görüşün tüm yalancılığı, Marx ve Engels'in ***"bugünkü"*** devlet üzerine görüşlerini açıklamamızın devamında, ayrıntılı olarak ortaya konmaktadır.

Engels, en popüler eserinde görüşlerini şu sözlerle özetler:

> "O halde devlet ezelden beri varolan bir şey değildir. Onsuz yapabilen, devlet ve devlet iktidarı hakkında hiçbir fikri olmayan toplumlar olmuştur. Ekonomik gelişmenin, toplumun sınıf-

lara bölünmesiyle zorunlu olarak bağlı olan belirli bir aşamasında, bu bölünme yüzünden devlet bir zorunluluk haline geldi. Şimdi üretimin, bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda üretimin pozitif bir engeli haline geldiği bir gelişme aşamasına hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, daha önceki bir aşamada ortaya çıkışlarındaki aynı kaçınılmazlıkla batacaklardır. Onlarla birlikte kaçınılmaz olarak devlet de batar. Üretimi, üreticilerin özgür ve eşit birliği temelinde yeniden örgütleyen toplum, tüm devlet mekanizmasını, o zaman ait olacağı yere: eski eserler müzesine, çıkrığın ve bronz baltanın yanına kaldıracaktır."

Bugünkü sosyal-demokrasinin propaganda ve ajitasyon literatüründe bu alıntıya sık rastlanmıyor. Fakat bu alıntıya rastlandığında bile bu, kural olarak, sadece bir aziz tasviri önünde adeta eğilme anlamına gelir, yani bu, "tüm devlet mekanizmasının eski eserler müzesine kaldırılması"nın, devrimin ne kadar geniş ve derin bir atılımını şart koştuğunu kavramaya çabalamaksızın, Engels önünde resmi bir saygı gösterisidir. Çoğu zaman, Engels'in devlet mekanizması olarak nitelediği şey için anlayış bile yoktur.

4— Devletin "Sönüp Gitmesi" ve Şiddete Dayalı Devrim

Devletin "sönüp gitmesi" üzerine Engels'in sözleri o kadar bilinir, o kadar sık aktarılır, Marksizmin yaygın oportünist tahrifinin esprisinin neden ibaret olduğunu o kadar açık gösterir ki, bunlar üzerinde ayrıntılı olarak durmak gerekir. Bu sözlerin aktarıldığı tüm pasajı alıntılıyoruz:

"Proletarya devlet erkini ele geçirir ve üretim araçlarını önce devlet mülkiyetine dönüştürür. Fakat bununla, proletarya

olarak bizzat kendini ortadan kaldırır, bununla tüm sınıf farklılıklarını ve sınıf karşıtlıklarını, ve böylece devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Sınıf karşıtlıkları içinde hareket eden şimdiye kadarki toplumun devlete, yani her defasındaki sömürücü sınıfın kendi dış üretim koşullarını sürdürmek, yani özellikle sömürülen sınıfı mevcut üretim tarzının verili baskı koşulları (kölelik, serflik ya da bağımlılık, ücretli emek) içinde tutmak için kurduğu bir örgüte gereksinimi vardı. Devlet, tüm toplumun resmi temsilcisi, onun gözle görünür bir organ içinde toplanmasıydı, fakat sadece, kendi döneminde bizzat tüm toplumu temsil eden sınıfın devleti olduğu ölçüde böyleydi: ilk çağlarda köle sahibi yurttaşların, orta çağda feodal soyluların, çağımızda burjuvazinin devleti. Sonunda gerçekten tüm toplumun temsilcisi haline gelerek, kendi kendisini gereksiz hale getirir. Baskı altında tutulacak hiçbir toplumsal sınıf kalmayınca, sınıf egemenliği ve —bugüne kadarki üretim anarşisinde yatan— bireysel varolma mücadelesi ile birlikte, bundan doğan çatışma ve aşırılıklar da ortadan kalkınca, artık özel bir baskı erkini, bir devleti gerekli kılan baskı altında tutulacak hiçbir şey yoktur. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak ortaya çıktığı ilk eylem —üretim araçlarına toplum adına el konması— aynı zamanda onun devlet olarak son bağımsız eylemidir. Toplumsal ilişkilere bir devlet erkinin müdahalesi, çeşitli alanlarda birbiri ardına gereksiz hale gelir ve sonra kendiliğinden sönüp gider. Kişiler üzerinde hükümet etmenin yerine şeylerin idaresi ve üretim süreçlerinin yönetimi geçer. Devlet 'ortadan kaldırılmaz', ***sönüp gider.*** 'Özgür halk devleti' safsatası, gerek ajitasyon açısından geçici haklılığı, gerekse nihai bilimsel yetersizliği itibariyle bununla ölçülmelidir; aynı şekilde, sözümona anarşistlerin, devletin bugünden yarına ortadan kaldırılması talebi de." ("Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor", üçüncü baskı, s. 301-303*).

* *Friedrich Engels, "Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor", Zürih 1934, s. 275 ve devamı. —**Alm. Red.***

Bir hata işleme tehlikesine düşmeksizin söyleyebiliriz ki, Engels'in bu düşünsel bakımdan son derece zengin değerlendirmesinden sadece, devletin "ortadan kaldırılması" anarşist öğretisinin tersine Marx'a göre devletin "sönüp gideceği" düşüncesi, bugünkü sosyalist partilerde sosyalist düşüncenin gerçekten ortak malı haline gelmiştir. Marksizmi böylesine budamak, onu oportünizme indirgemek demektir, çünkü böyle bir "yorum"da geriye sadece, sıçramaların ve fırtınaların olmadığı, devrimin olmadığı yavaş, yeknesak, tedrici bir değişim muğlak düşüncesi kalır. Mutat, genel yaygın anlamıyla, deyim yerindeyse kitlesel anlamıyla devletin "sönüp gitmesi", hiç kuşkusuz devrimin örtbas edilmesi, hatta yadsınması anlamına gelir.

Oysa böyle bir "yorum", teorik olarak en önemli husus ve düşüncelerin gözardı edilmesi üzerine kurulu, tarafımızdan tam metin alıntılanmış olan Engels'in özetleyici değerlendirmesinde de dikkat çekilen, Marksizmin en kaba, sadece burjuvazi için elverişli tahrifidir.

Birincisi. Bu değerlendirmenin en başında Engels, devlet erkini ele geçiren proletaryanın, "bununla devlet olarak devleti ortadan kaldırdığı"nı söylüyor. Bunun ne anlama geldiği üzerine düşünmek "âdet değildir". Genellikle bu ya tamamen görmezden gelinir ya da Engels'in bir tür "Hegelci" bir "zaafı" olarak görülür. Gerçekte bu sözlerde en büyük proleter devrimlerden birinin deneyimi, başka bir yerde üzerinde daha ayrıntılı durulacak olan 1871 Paris Komünü'nün deneyimi kısaca ifade edilmiştir. Gerçekten de Engels burada ***burjuvazinin*** devletinin proleter devrim tarafından "ortadan kaldırılması"ndan söz ediyor, sönüp gitmek üzerine sözler ise, sosyalist devrimden ***sonra proleter*** devletin kalıntılarıyla ilgilidir. Burjuva devlet Engels'e göre "sönüp gitmez", aksine proletarya tarafından devrimde

"ortadan kaldırılır". Proleter devlet ya da yarı devlet bu devrimden sonra sönüp gider.

İkincisi. Devlet "özel bir baskı erkidir". Engels bu parlak ve son derece derin tanımı burada tam bir berraklıkla vermektedir. Bu tanımdan ise, proletaryayı, milyonlarca emekçiyi ezmek için bir avuç zenginin "özel baskı erki"nin yerine, burjuvaziyi ezmek için proletaryanın "özel baskı erki"nin (proletarya diktatörlüğü) geçirilmesi gerektiği sonucu çıkar. İşte "devlet olarak devletin ortadan kaldırılması" bundan ibarettir. İşte toplum adına üretim araçlarına el konması "eylemi" bundan ibarettir. Ve bir (burjuva) "özel baskı erki"nin yerine ***böyle*** bir başka (proleter) "özel baskı erki"nin geçmesinin hiçbir koşul altında "sönüp gitme" yoluyla gerçekleşemeyeceği çok açıktır.

Üçüncüsü. Engels, "toplum adına üretim araçlarına (devlet tarafından) el konması"ndan ***sonraki,*** yani sosyalist devrimden ***sonraki*** dönemle ilgili olarak, çok açık ve kesin bir biçimde, "sönüp gitmek"ten ve —hatta daha canlı ve renkli biçimde— "uykuya dalmak"tan söz eder. Bu dönemde "devlet"in politik biçiminin en tam demokrasi olduğunu hepimiz biliyoruz. Fakat Marksizmi utanmazca tahrif eden oportünistlerin hiçbirinin aklına, Engels'in burada ***demokrasinin*** "uykuya dalması" ya da "sönüp gitmesi"nden söz ettiği gelmiyor. Bu ilk bakışta çok tuhaf görünüyor. Fakat bu sadece, demokrasinin ***de*** bir devlet olduğunu ve böylece devlet ortadan yok olunca demokrasinin de ortadan yok olacağını düşünmemiş olanlar için "anlaşılmaz"dır. Burjuva devleti ancak devrim "ortadan kaldırabilir". Genel olarak devlet, yani en tam demokrasi, sadece "sönüp gidebilir".

Dördüncüsü. Engels, ünlü tezi: "Devlet sönüp gider"i ortaya koyduktan sonra, derhal somut olarak, bu tezin hem oportünistlere hem de anarşistlere karşı yöneldiğini açıklar. Burada

Engels'te, "devletin sönüp gitmesi" tezinden, oportünistlere karşı yönelen sonuç, ilk sırayı alır.

Bahse girebilirim ki, devletin "sönüp gitmesi"ni okumuş ya da duymuş 10.000 insandan 9990'ı, Engels'in bu tezden çıkardığı sonuçları ***yalnızca*** anarşistlere karşı yöneltmediğini hiç bilmez ya da anımsamaz. Ve geri kalan on kişiden dokuzu, "özgür halk devleti"nin ne olduğunu ve bu şiara saldırının neden oportünistlere saldırıyı içerdiğini kesinlikle bilmez. Tarih böyle yazılıyor! Büyük devrimci öğreti farkettirilmeksizin egemen darkafalılığa böyle uyumlu hale getiriliyor. Anarşistlere karşı çıkarılan sonuç, binlerce kez tekrarlandı, yüzeyselleştirildi, olabildiğince basitleştirilerek kafalara sokuldu ve bir önyargının sağlamlığını kazandı. Oportünistlere karşı çıkarılan sonuç ise örtbas edilip "unutuldu"!

"Özgür halk devleti" yetmişli yılların Alman sosyal-demokratlarının programatik bir talebi ve mutat bir şiarıydı. Demokrasi kavramının küçük-burjuva tumturaklı bir biçimde yeniden yazılması dışında bu şiarın herhangi bir politik içeriği yoktur. Demokratik cumhuriyete legal bir imada bulunulduğu ölçüde, Engels, "geçici" olarak bu şiarın "haklılığını" ajitatif nedenlerden ötürü geçerli saymaya hazırdı. Fakat bu oportünist bir şiardı, çünkü yalnızca burjuva demokrasisini şirin göstermekle kalmıyor, aksine genelde her türlü devletin sosyalist eleştirisinin tanınmamasını da ifade ediyordu. Biz, kapitalizm koşulları altında proletarya için en iyi devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyetten yanayız, ama en demokratik burjuva cumhuriyette bile, ücretli köleliğin halkın kaderi olduğunu unutmamalıyız. Devamla. Her devlet ezilen sınıfa karşı "özel bir baskı erkidir". Bu yüzden ***her*** devlet ***ne özgürdür ne de*** halk devletidir. Marx'la Engels bunu yetmişli yıllarda partili yoldaşlarına tekrar tekrar açıkladılar.

Beşincisi. Engels'in, devletin sönüp gitmesi üzerine herkesin anımsadığı değerlendirmeleri içeren aynı eserinde, zora dayalı devrimin önemi üzerine açıklamalar bulunuyor. Zora dayalı devrimin rolünün tarihsel değerlendirmesi Engels'te gerçek bir övgüye dönüşür. Bunu "hiç kimse anımsamıyor"; bu düşüncenin önemi üzerine konuşmak, evet hatta yalnızca düşünmek bile günümüz sosyalist partilerinde âdet değildir, kitleler arasındaki günlük propaganda ve ajitasyonda bu düşünceler hiç rol oynamaz. Oysa bu düşünceler, devletin "sönüp gitmesi"yle uyumlu bir bütün olarak kopmaz biçimde birbirine bağlıdır.

İşte Engels'in bu açıklamaları:

> "... Fakat zorun tarihte başka bir rol" ("şeytani bir gücünkinden" başka bir rol) "oynadığı, devrimci bir rol oynadığı, Marx'ın sözleriyle, yeni bir topluma gebe her eski toplumun ebesi olduğu, toplumsal hareketin kendisini kabul ettirmekte ve donuk, ölü politik biçimleri kırmakta kullandığı araç olduğundan — bunlardan Bay Dühring'te hiç söz edilmiyor. Sadece oflayıp puflayarak, sömürü ekonomisini devirmek için belki de zorun —ne yazık ki!— gerekli olabileceği ihtimalini kabul ediyor, çünkü her zor kullanımı, onu kullananı demoralize edermiş. Ve bu, her muzaffer devrimin sonucu olmuş olan yüksek ahlaki ve zihinsel atılım karşısında ileri sürülüyor! Ve bu, halka zorla kabul ettirilebilecek zorlu bir çatışmanın, hiç değilse Otuz Yıl Savaşları'nın aşağılayıcılığından ulusal bilincine işlemiş bulunan kölelik ruhunu silme üstünlüğüne sahip olduğu Almanya'da ileri sürülüyor. Ve bu bitkin, yavan ve mecalsiz vaiz anlayışı, kendisini, tarihin gördüğü en devrimci partiye zorla kabul ettirme sevdasında." (s. 193, üçüncü baskı, 2. kısım, 4. bölümün sonu.*)

---

* *Friedrich Engels, "Bay Eugen Dühring Bilimi Alt-üst Ediyor" Zürih. 1934, s. 1765.* ***—Alm. Red.***

Engels'in 1878'den 1894'e, yani ölümüne kadar Alman sosyal-demokratlarına inatla sunduğu, şiddete dayalı devrime yapılan bu övgüyle, devletin "sönüp gitmesi" teorisi aynı öğreti içinde nasıl bağdaştırılabilir?

Genellikle bu ikisi, bu düşüncelerden bazen biri, bazen diğeri düşüncesizce ya da sofistçe keyfi biçimde (ya da iktidar sahiplerinin hoşuna gidecek biçimde) ele alınarak eklektizmin yardımıyla bağdaştırılır, ve yüz durumdan doksan dokuzunda —eğer daha fazlasında değilse— tam da "sönüp gitme" ön plana çıkarılır. Diyalektiğin yerine eklektizm geçirilir: bu, günümüz resmi sosyal-demokratik yazınında Marksizmle ilgili en alışılmış, en yaygın görüngüdür. Böyle bir ikame elbette yeni değildir, bu klasik Yunan felsefesi tarihinde bile görülür. Marksizmin oportünizme çarpıtılmasında kitleleri en kolayca aldatan, diyalektiğin yerine eklektizmin konmasıdır, bu görünürde bir hoşnutluk sağlar, görünürde sürecin bütün yönlerini, bütün gelişim eğilimlerini, bütün çelişik etkileri vs. hesaba katar, oysa gerçekte toplumsal gelişme sürecine ilişkin bütünlüklü ve devrimci bir anlayış sunmaz.

Marx ve Engels'in şiddete dayalı devrimin kaçınılmazlığı öğretisinin burjuva devletle ilgili olduğunu yukarıda söyledik ve bunu açıklamamızın devamında ayrıntısıyla göstereceğiz. Burjuva devlet yerini, proleter devlete (proletarya diktatörlüğü) "sönüp gitme" yoluyla ***değil,*** genel kural olarak, ancak şiddete dayalı devrimle ***bırakabilir.*** Engels'in şiddete dayalı devrime yaptığı ve Marx'ın birçok açıklaması ile uyum içinde olan övgü (şiddete dayalı devrimin kaçınılmazlığını gururla ve açıkça bildiren "Felsefenin Sefaleti" ve "Komünist Manifesto"yu anımsayalım; neredeyse otuz yıl sonra 1875'te Marx'ın oportünist içeriğini acımasızca eleştirdiği Gotha Programının Eleştirisi'ni[8]

anımsayalım) — bu övgü kesinlikle bir "meftuniyet", bir hitabet, bir polemik taşkınlık değildir. Marx ve Engels'in ***tüm*** öğretisinin temelinde, kitleleri şiddete dayalı devrime dair ***bu tür*** ve tam da bu tür düşüncelerle sistemli biçimde eğitmek zorunluluğu yatar. Bugün egemen olan sosyal-şoven ve Kautskyci akımın bu öğretiye ihaneti, ifadesini, özellikle açık biçimde her iki akımın da ***böyle*** bir propagandayı, böyle bir ajitasyonu unutmuş olmalarında bulmaktadır.

Burjuva devletin yerine proleter devleti geçirmek şiddete dayalı devrim olmadan olanaksızdır. Proleter devletin ortadan kaldırılması, yani her türlü devletin ortadan kaldırılması "sönüp gitme" dışında başka bir yoldan imkânsızdır.

Bu görüşlerin ayrıntılı ve somut açılımını Marx ve Engels, her devrimci durumu tek tek inceleyerek, her bir devrimin deneyimlerinin derslerini tahlil ederek ortaya koymuşlardır. Şimdi Marx ve Engels'in öğretisinin kuşkusuz bu en önemli bölümüne geçiyoruz.

II. BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM 1848–1851 YILLARININ DENEYİMİ

1— Devrimin Arifesi

Olgunluk dönemine ulaşmış Marksizmin ilk yapıtları "Felsefenin Sefaleti" ve "Komünist Manifesto", 1848 Devrimi'nin hemen arifesine rastlar. Bundan dolayı bu yapıtlarda Marksizmin temellerinin anlatımının yanı sıra, belli bir ölçüde o zamanki somut devrimci durumun bir resmini buluruz, bu nedenle, bu yapıtların yazarlarının 1848-1851 yıllarının deneyimlerinden çıkardıkları sonuçlardan hemen önce devlet üzerine söylediklerini tahlil etmek amaca daha uygun olacaktır.

> "Emekçi sınıf —diye yazıyor Marx "Felsefenin Sefaleti"nde— gelişmenin seyri içinde eski burjuva toplumun yerine sınıfları ve onların karşıtlığını dışlayan bir birlik koyacaktır, ve asıl anlamıyla politik iktidar diye bir şey kalmayacaktır, çünkü tam da politik iktidar burjuva toplumu içinde sınıfsal karşıtlığının resmi ifadesidir." (s. 182, Almanca baskı 1885.)

Sınıfların ortadan kaldırılmasından sonra devletin yokoluşu üzerine düşüncenin bu genel anlatımıyla, bundan bir kaç ay sonra yani Kasım 1847'de Marx ve Engels tarafından kaleme alınan "Komünist Manifesto"daki açıklamaları karşılaştırmak öğreticidir:

> "Proletaryanın gelişiminin en genel aşamalarını belirtirken, mevcut toplum içindeki az çok üstü örtülü iç savaşı, bu savaşın açık devrime dönüştüğü ve burjuvazinin şiddet yoluyla yıkılarak proletaryanın egemenliğini kurduğu noktaya kadar izledik...
>
> İşçi devriminde ilk adımın proletaryayı egemen sınıf durumuna yükseltmek, demokrasiyi elde etmek olduğunu yukarıda gördük.
>
> Proletarya, politik egemenliğini, burjuvazinin elinden tüm sermayeyi ardı ardına koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin elinde, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak ve üretim güçlerinin miktarını mümkün olduğunca çabuk çoğaltmak için kullanacaktır." (s. 31 ve 37, 7. Almanca baskı, 1906*.)

Burada Marksizmin devlet sorununda en anlamlı ve en önemli düşüncelerinden birinin, yani "poletarya diktatörlüğü" (Marx ve Engels Paris Komünü'nden sonra kendilerini böyle ifade etmeye başladılar) düşüncesinin formülasyonunu, ayrıca yine Marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında yer alan son derece ilginç bir devlet tanımını görüyoruz.

"Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya."

Bu devlet tanımı resmi sosyal-demokrat partilerin egemen propaganda ve ajitasyon yazınında sadece hiçbir zaman yorumlanınamakla kalmamıştır. Dahası. Doğrudan doğruya unutul-

---

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Yazılar, Cilt I, Zürih 1934, "Komünist Parti Manifestosu", s. 215 ve 224 ve sonrası.* ***—Alm. Red.***

muştur, çünkü reformizmle kesinlikle bağdaştırılamaz, çünkü "demokrasinin barışçıl gelişimi"ne dair mutat oportünist önyargıları ve küçük-burjuva hayalleri yerle bir eder.

Proletaryanın devlete gereksinimi vardır, diye yineliyor bütün oportünistler, sosyal-şovenler ve Kautskyciler, ve bunun Marx'ın öğretisi olduğunu temin ediyorlar, fakat birinci olarak proletaryanın, Marx'a göre sadece, sönüp giden, yani hemen sönüp gitmeye başlayacak biçimde örgütlenmiş ve zorunlu olarak sönüp gidecek bir devlete gereksinimi olduğunu eklemeyi ***"unutuyorlar"***. Ve ikinci olarak, emekçilerin, "yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"nın bir "devlet"e gereksinimi olduğunu ["unutuyorlar" —ÇN].

Devlet, özel bir iktidar örgütüdür, herhangi bir sınıfı bastırmak üzere bir şiddet örgütüdür. Peki ama proletarya hangi sınıfı bastırmak zorundadır? Elbette sadece sömürücü sınıfı, yani burjuvaziyi. Emekçilerin devlete sadece, sömürücülerin direncini bastırmak için gereksinimleri vardır. Bu baskıyı yönetme, gerçekleştirme işini ancak, sonuna kadar devrimci biricik sınıf olarak, burjuvaziye karşı onu tamamen yoketmek için mücadelede bütün emekçi ve sömürülenleri birleştirebilecek biricik sınıf olarak proletarya yapabilir.

Sömürücü sınıfların politik egemenliğe sömürüyü sürdürmek için, yani halkın ezici çoğunluğuna karşı bir avuç azınlığın bencil çıkarları için gereksinimi vardır. Sömürülen sınıfların ise politik egemenliğe, her türlü sömürünün tamamen ortadan kaldırılması için, yani halkın ezici çoğunluğunun bir avuç azınlık olan modern kölecileri, yani toprak beylerine ve kapitalistlere karşı gereksinimi vardır.

Küçük-burjuva demokratları, sınıf mücadelesinin yerine sınıfların uyumuna dair düşleri koyan bu sözde sosyalistler, sos-

yalist dönüşümü de düşçü bir biçimde tasarlıyorlardı; sömüren sınıfın egemenliğinin yıkılması olarak değil, azınlığın, görevlerinin bilincine varmış çoğunluğa barışçıl biçimde boyun eğmesi olarak tasarlıyorlardı. Sınıflarüstü bir devletin kabulüyle kopmaz biçimde bağlı bu küçük-burjuva ütopya, pratikte emekçi sınıfların çıkarlarına ihanete götürdü — örneğin 1848 ve 1871 Fransız Devrimlerinin[9] tarihinin gösterdiği gibi, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında İngiltere, Fransa, İtalya ve diğer ülkelerde burjuva hükümetlere "sosyalistler"in katılımı[10] deneyimlerinin gösterdiği gibi.

Marx tüm ömrü boyunca, şimdi Rusya'da Sosyal-Devrimci ve Menşevik partiler tarafından yeniden canlandırılan bu küçük-burjuva sosyalizmine karşı mücadele etti. Marx sınıf mücadelesi öğretisini tutarlılıkla politik iktidar öğretisine, devlet öğretisine kadar geliştirdi.

Burjuvazinin egemenliğini devirmek sadece, ekonomik varlık koşulları onu bu devirişe hazırlayan, ona bunu gerçekleştirme olanak ve gücü veren özel bir sınıf olarak proletarya tarafından mümkündür. Burjuvazi köylülüğü ve tüm küçük-burjuva katmanları parçalayıp un ufak ederken, proletaryayı bir araya getirir, birleştirir ve örgütler. Yalnızca proletarya —büyük üretimdeki ekonomik rolü sonucu—, gerçi burjuvazi tarafından çoğu kez proleterlerden daha az değil, bilakis daha çok sömürülen, köleleştirilen ve ezilen, fakat kurtuluşları uğruna ***bağımsız*** mücadele yeteneğine sahip olmayan ***tüm*** emekçi ve sömürülen kitlelerin önderi olma yeteneğine sahiptir.

Marx'ın devlet ve sosyalist devrim sorununa uyguladığı sınıf mücadelesi öğretisi, zorunlu olarak, proletaryanın ***politik egemenliğinin,*** onun diktatörlüğünün, yani hiç kimseyle paylaşılmayan ve doğrudan doğruya kitlelerin silahlı zoruna dayanan

bir iktidarın tanınmasına götürür. Burjuvazinin devrilmesi ancak, burjuvazinin kaçınılmaz, çılgınca direnişini bastırma ve ekonominin yeniden düzenlenmesi için ***tüm*** emekçi ve sömürülen sınıfları örgütleme yeteneğine sahip proletaryanın ***egemen sınıfa*** dönüşmesiyle gerçekleştirilebilir.

Proletaryanın devlet erkine, merkezileşmiş bir iktidar örgütüne, bir şiddet örgütüne, gerek sömürücülerin direnişini bastırmak için gerekse de sosyalist ekonomiyi "işler hale getirmek" üzere nüfusun muazzam kitlesini, köylülüğü, küçük-burjuvaziyi, yarı proleterleri ***yönetmek*** için gereksinim duyar.

Marksizm işçi partisini eğiterek, iktidarı ele geçirme ve ***tüm halkı*** sosyalizme ***götürme,*** yeni düzeni yönetme ve örgütleme, toplumsal yaşamlarının burjuvazi olmadan ve burjuvaziye karşı biçimlendirilmesinde tüm emekçilerin ve sömürülenlerin öğretmeni, yöneticisi, önderi olma yeteneğine sahip proletaryanın öncüsünü eğitir. Buna karşılık bugün egemen olan oportünizm işçi partisi içinden, kitleye yabancılaşan, kapitalizme oldukça iyi biçimde "uyma"yı bilen, büyük kardeşlik hakkını bir tas mercimek çorbasına satan, yani burjuvaziye karşı halkın devrimci önderi rolünden vazgeçen ücretleri daha iyi işçi temsilcilerini eğitir.

"Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" — Marx'ın bu teorisi, onun tarihte proletaryanın devrimci rolüne dair tüm öğretisiyle kopmaz biçimde bağlıdır. Bu rolün taçlandırılmasını proletarya diktatörlüğü, proletaryanın politik egemenliği oluşturur.

Fakat proletaryanın burjuvaziye ***karşı özel*** bir şiddet örgütü olarak devlete gereksinimi varsa, o zaman burjuvazinin ***kendisi için*** yarattığı devlet mekanizmasını önceden yok etmeden, parçalamadan böyle bir örgütü yaratmanın düşünülebilir olup ol-

madığı sorusu kendini kendiliğinden dayatır. "Komünist Manifesto" bu vargının eşiğine varır ve Marx, 1848–1851 devriminin deneyimlerinden sonuç çıkardığı yerde bu konudan söz eder.

2— Devrimin Sonuçları

Bizi ilgilendiren devlet sorununda Marx, "Louis Bonaparte'ın Onsekizinci Brumaire'i" eserinde 1848–1851 devriminin sonucunu şu açıklamalarla çıkarır:

> "Fakat devrim esaslıdır. Hâlâ cehennem ateşinden geçmektedir. İşini yöntemle yapar. 2 Aralık 1851'e dek" (Louis Bonaparte'ın hükümet darbesine dek[11]) "hazırlığının ilk yarısını tamamlamıştı, şimdi ikinci yarısını tamamlıyor. İlkönce parlamenter erki yetkinleştirdi ki onu devirebilsin. Bunu başardıktan sonra şimdi, ***yürütme erkini*** yetkinleştiriyor, onu en yalın ifadesine indirgiyor, soyutluyor, ***tüm yıkıcı güçlerini ona karşı yoğunlaştırabilmek için"*** (altını biz çizdik) "onu önüne biricik nesne olarak koyuyor". "Ve hazırlık çalışmasının bu ikinci yarısını tamamladığı zaman Avrupa yerinden sıçrayacak ve sevinç nidaları atacak: İyi kazmışsın, koca köstebek!
>
> Korkunç bürokratik ve askeri örgütüyle, sallı ve yapay devlet mekanizmasıyla, yarım milyonluk bir ordunun yanı sıra yarım milyonluk bir başka memur ordusuyla bu yürütme erki, Fransız toplumunun bedenini bir ağ gibi saran ve tüm gözeneklerini tıkayan bu iğrenç asalak organ, mutlak monarşi döneminde, hızlanmasına yardımcı olduğu feodalitenin çöküşü sırasında ortaya çıktı." Birinci Fransız Devrimi merkezileşmeyi geliştirdi, "ama aynı zamanda hükümet erkinin kapsamını, niteliklerini ve yamaklarını" geliştirdi. Napoleon bu devlet mekanizmasını yetkinleştirdi. Meşruti monarşi ve Temmuz monarşisi[12], daha büyük bir işbölümünden başka hiçbir şey eklemediler...
>
> Sonunda parlamenter cumhuriyet devrime karşı mücadelesinde, hükümet erkinin araçlarını ve merkezileşmesini zecri ön-

lemlerle güçlendirmek zorunda kaldı. ***Tüm devrimler bu mekanizmayı parçalamak yerine yetkinleştirdiler"*** (altını biz çizdik). "Egemenlik için sırayla savaşan partiler, bu korkunç devlet yapısının ele geçirilmesini kazananın başlıca ganimeti olarak görürler. ("Louis Bonaparte'ın Onsekizinci Brumaire'i", s. 98 ve 99, dördüncü baskı, Hamburg 1907.*)

Bu dikkate değer değerlendirmede Marksizm, "Komünist Manifesto"ya kıyasla ileriye doğru muazzam bir adım atar. Orada devlet sorunu henüz, gayet genel tutulmuş kavram ve terimlerle son derece soyut ele alınır. Burada sorun somut konmakta ve çıkarılan sonuç son derece eksiksiz, kesin, pratik ve elle tutulabilir biçimde formüle edilmektedir: bütün önceki devrimler devlet mekanizmasını yetkinleştirdiler, oysa onu yok etmek, parçalamak gerekir.

Bu sonuç Marksizmin devlet öğretisinde asıl ve temel meseledir. Ve tam da bu temel mesele sadece egemen resmi sosyal-demokrat partiler tarafından toptan ***unutulmakla kalmamış,*** aynı zamanda (daha sonra göreceğimiz gibi) II. Enternasyonal'in en ünlü teorisyeni K. Kautsky tarafından doğrudan ***tahrif*** de edilmiştir.

"Komünist Manifesto"da, tarihin genel sonuçları özetlenmiştir; bu sonuçlar bizi, devleti sınıf egemenliğinin bir organı olarak görmeye zorlamakta ve proletaryanın önceden politik iktidarı ele geçirmiş, politik egemenliği kazanıp devleti "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"ya dönüştürmüş olmaksızın burjuvaziyi deviremeyeceği ve bu proleter devletin zaferinden hemen sonra sönüp gitmeye başlayacağı —çünkü sınıf karşıtlıklarının olmadığı bir toplumda devlet lüzumsuz ve imkânsızdır— zorunlu sonucuna vardırmaktadır. Burada —tarihsel gelişim ba-

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Eserler, Cilt II, Zürih 1934, s. 423 ve devamı. —Alm. Red.*

kış açısından bakıldığında— burjuva devletin yerine proleter devletin geçmesinin nasıl gerçekleşeceği sorusu sorulmaz.

Marx tam da bu sorunu 1852 yılında ortaya koyar ve çözer.* Kendi diyalektik materyalizm felsefesine sadık kalarak Marx, 1848-1851 büyük devrim yıllarının tarihsel deneyimini temel alır. Marx'ın öğretisi her zaman olduğu gibi burada da, derin bir felsefi dünya görüşü ve zengin bir tarih bilgisiyle aydınlatılmış bir ***deneyimin özetidir.***

Devlet sorunu somut konur: burjuva devleti, burjuvazinin egemenliği için gerekli devlet mekanizması tarihsel olarak nasıl ortaya çıkmıştır? Burjuva devrimlerinin seyri içinde ve ezilen sınıfların bağımsız eylemleri karşısında uğradığı değişiklikler, evrim nelerdir? Proletaryanın bu devlet mekanizmasına karşı görevleri nelerdir?

Burjuva topluma özgü merkezileşmiş devlet erki, mutlakiyetin devrilmesi döneminde ortaya çıktı. Bu devlet mekanizması için iki kurum en karakteristiktir: bürokrasi ve daimi ordu. Bu kurumların binlerce bağla nasıl tam da burjuvaziyle bağlı olduğundan Marx ve Engels'in eserlerinde sık sık söz edilir. Her bir işçinin deneyimi bu bağıntıyı son derece anlaşılır ve etkili biçimde anlatır. İşçi sınıfı bu bağıntıyı kendi etinde kemiğinde öğrenir — bu yüzden, bu bağın kaçınılmazlığına dair bilimi, küçük-burjuva demokratlarının ya bilgisizlikten ya da düşüncesizlikten reddettikleri ya da daha da düşüncesizce gerçi "genelde" kabul ettikleri, fakat ilgili pratik sonuçları çıkarmayı unuttukları bu bilimi çok kolay kavrar ve iyice benimser.

Bürokrasi ve daimi ordu, burjuva toplumun bünyesinde bir "parazit"tir, bu toplumu parçalayan iç çelişkilerden ortaya çık-

---

* *Marx'ın yukarıda adı geçen eseri, "Louis Bonaparte'ın Onsekizinci Brumaire'i" kastedilmektedir. —**Alm. Red.***

mış olan bir parazit, fakat yine de yaşam gözeneklerini "tıkayan" bir parazit. Şimdi resmi sosyal-demokraside egemen olan Kautskyci oportünizm, devleti ***parazitli*** bir ***bünye*** olarak gören anlayışı anarşizmin özel ve mutlak bir vasfı sayar. Elbette Marksizmin bu tahrifi, sosyalizmi, "anavatan savunması" kavramını emperyalist savaşa uygulayarak onu haklı ve şirin gösterme işitilmedik kepazeliğine kadar indirgemiş olan darkafalılar için son derece elverişlidir; fakat bu yine de kesin bir tahriftir.

Feodalizmin devrilmesinden bu yana Avrupa'nın çok sayıda yaşadığı tüm burjuva devrimleri boyunca bu bürokratik ve askeri aygıtın gelişmesi, yetkinleşmesi, sağlamlaşması sürer. Özelde de, köylülerin, küçük zanaatçıların, tüccarların vs. üst tabakalarına, sahiplerini halkın ***üstüne*** çıkaran nispeten rahat, sakin ve saygın görevler sağlayan bu aygıt sayesinde tam da küçük-burjuvazi, büyük burjuvazinin safına çekilir ve ona tabi kılınır. Rusya'da 12 Mart (27 Şubat) 1917'den[13] sonraki yarım yıl içinde neler olduğuna bakın: eskiden öncelikle Kara Yüzler'in işgal ettiği memuriyet görevleri, Kadetlerin, Menşeviklerin ve Sosyal-Devrimcilerin ganimet nesnesi haline geldi. Herhangi bir ciddi reformu aslında hiç kimse düşünmüyordu, bunlar "Kurucu Meclis'e dek" sürüncemede bırakılmaya — Kurucu Meclis'in toplanması ise sessiz sedasız ve rahat rahat savaşın sonuna dek ertelenmeye çalışılıyordu! Buna karşılık ganimetin paylaşılması, bakanlık, müsteşarlık, genel valilik vs. vs. görevlerinin dağıtılmasında hiç tereddüt edilmiyor ve bunun için Kurucu Meclis beklenmiyordu! Hükümetin kurulmasında oynanan kombinasyon oyunu aslında sadece, tepede ve tabanda, tüm ülkede, tüm merkezi ve yerel yönetimde cereyan eden bu "ganimet" paylaşımının ve yeniden paylaşımının bir ifadesiydi. 12 Mart'tan (27 Şubat) 9 Eylül (27 Ağustos) 1917'ye kadarki ya-

rım yılın sonucu, objektif sonucu sabittir: reformlar ertelenmiş, memuriyet görevlerinin paylaşımı gerçekleşmiş ve paylaşım "hataları" bazı yeniden paylaşımlarla düzeltilmiştir.

Ancak bürokratik aygıtın çeşitli burjuva ve küçük-burjuva partiler arasındaki (Rus örneği alınırsa, Kadetler, Sosyal-Devrimciler ve Menşevikler arasındaki) bu yeniden paylaşımları arttığı ölçüde, başta proletarya olmak üzere ezilen sınıflar için, onların ***tüm*** burjuva toplumuna karşı ölümüne düşmanlığı o kadar bilinçlerine çıkar. Buradan, tüm burjuva partileri için, en demokratikleri ve "devrimci-demokratları" için bile, devrimci proletaryaya karşı zecri önlemleri güçlendirme, baskı aygıtını, yani aynı devlet mekanizmasını pekiştirme zorunluluğu doğar. Olayların bu gidişatı devrimi, ***"tüm yıkıcı güçlerini"*** devlet erkine karşı ***"yoğunlaştırmaya"*** zorlar, devlet mekanizmasını yetkinleştirmeyi değil, aksine onu ***yıkmayı, yoketmeyi*** kendine görev edinmeye zorlar.

Görevin böyle ortaya konmasına mantıksal düşünceler değil, aksine olayların gerçek gelişimi, 1848–1851 yıllarının canlı deneyimi yol açmıştır. Marx'ın tarihsel deneyimin olgusal temeline ne ölçüde sıkı sıkıya bağlı kaldığı, yokedilecek bu devlet mekanizmasının yerine neyin konacağı sorusunu 1852'de henüz somut olarak sormamasından anlaşılır. O sıralar deneyim henüz, tarihin daha sonra, 1871 yılında gündeme getirdiği böyle bir soru için henüz veri sağlamamıştı. 1852'de bir doğa tarihi gözleminin titizliğiyle sadece, proleter devrimin, devlet erkine karşı "tüm yıkıcı güçlerini yoğunlaştırma" görevine, devlet mekanizmasını "parçalama" görevine ***yakınlaştığı*** saptanabilirdi.

Burada, Marx'ın deneyimi, gözlemleri ve sonuçları genelleştirmesinin, bunun —1848–1851 arasındaki üç yıl sırasında Fransa'nın tarihi alanından— başka alanlara aktarılmasının doğ-

ru olup olmadığı sorusu ortaya çıkabilir. Olgusal malzemeye geçmeden önce bu sorunu incelemek için Engels'in sözlerini anımsayalım.

> "Fransa —diye yazıyordu Engels "Onsekizinci Brumaire"in üçüncü baskısına önsözde— tarihsel sınıf mücadelelerinin başka yerlerde olduğundan daha çok, her seferinde kesin sonuca kadar yürütüldüğü, içinde hareket ettikleri ve sonuçlarının özetlendiği değişik politik biçimlerin en keskin hatlarla belirlendiği ülkedir. Ortaçağda feodalizmin merkezi, rönesanstan bu yana yekpare zümresel monarşinin örnek ülkesi Fransa, büyük devrim sırasında feodalizmi yerle bir etti ve başka hiçbir Avrupa ülkesinde olmayan bir klasiklikle burjuvazinin saf egemenliğini kurdu. Ve yükselmeye çalışan proletaryanın egemen burjuvaziye karşı mücadelesi de burada başka yerlerde bilinmeyen keskin bir biçimde ortaya çıkar." (s. 4, 1907 baskısı*)

1871'den bu yana Fransız proletaryasının devrimci mücadelesinde bir kesinti ortaya çıktığı ölçüde, son ifade eskimiştir, bununla birlikte bu kesinti, ne kadar sürerse sürsün, gelecek proleter devrimde Fransa'nın, tayin edici sonuca kadar sınıf mücadelesinin klasik ülkesi olduğunu kanıtlama olasılığını asla dışlamaz.

Ancak 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında ileri ülkelerin tarihine genelde bir göz atalım. Daha yavaş, daha değişik biçimlerde, önemli ölçüde daha geniş bir alanda aynı sürecin, bir yandan gerek cumhuriyetçi ülkelerde (Fransa, Amerika, İsviçre) gerekse de monarşik ülkelerde (İngiltere, bir ölçüye kadar Almanya, İtalya, İskandinav ülkeleri vs.) "parlamenter iktidarın" inşası— diğer yandan burjuva düzenin değişmeyen temelleri üzerinde memuriyet görevleri "ganimeti"ni paylaşan ve yeniden paylaşan çeşitli burjuva ve küçük-burjuva partileri ara-

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Eserler, Cilt II, Zürih 1934, s. 323.* —***Alm. Red.***

sında iktidar mücadelesi, nihayet "yürütme erki"nin, onun bürokratik ve askeri aygıtının yetkinleştirilmesi ve sağlamlaştırılması sürecinin yaşandığını görürüz.

Bunların genel olarak kapitalist devletlerin tüm modern gelişiminin ortak çizgileri olduğuna hiç kuşku yoktur. Fransa 1848'den 1851'e kadarki üç yıl içinde daha hızlı, keskin ve yoğun biçimde, tüm kapitalist dünyaya özgü olan aynı gelişim süreçlerini gösterdi.

Fakat özellikle emperyalizm, banka sermayesi çağı, dev kapitalist tekeller çağı, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine gelişimi çağı, "devlet mekanizması"nın olağanüstü bir güçlenişini, gerek monarşist gerekse de en özgür, cumhuriyetçi ülkelerde proletaryaya karşı baskı önlemlerinin artırılmasıyla bağıntı içinde onun bürokratik ve askeri aygıtının görülmedik bir büyümesini gösterir.

Kuşkusuz bugün dünya tarihi, 1852 ile karşılaştırılamayacak boyutta proleter devrimin "tüm güçlerini" devlet mekanizmasını "yıkma"ya "yoğunlaştırması"na yol açıyor.

Proletaryanın onun yerine neyi koyacağı konusunda Paris Komünü son derece öğretici materyal sunuyor.

*3— Marx'ın 1852 Yılında Sorunu Koyuşu**

1907 yılında Mehring "Neue Zeit"ta[14] (XXV, 2, s. 164) Marx'ın Weydemeyer'e 5 Mart 1852 tarihli bir mektubundan alıntılar yayınladı. Bu mektupta başka şeylerin yanısıra şu dikkate değer değerlendirme bulunuyor:

> "Bana gelince, ne modern toplumda sınıfların varlığı, ne de aralarındaki mücadeleyi keşfetmiş olma şerefi bana ait değildir.

* *İkinci baskıya eklenmiştir. —Alm. Red.*

> Burjuva tarihçiler benden çok önce sınıfların bu mücadelesinin tarihsel gelişimini ve burjuva iktisatçılar bunların ekonomik anatomisini ortaya koymuşlardı. Benim yeni olarak yaptığım, 1) ***sınıfların varlığının*** sadece ***üretimin belirli tarihsel gelişme aşamalarına*** bağlı olduğunu; 2) sınıf mücadelesinin zorunlu olarak ***proletarya diktatörlüğüne*** götürdüğünü; 3) bu diktatörlüğün bizzat sadece ***tüm sınıfların ortadan kaldırılmasına*** ve ***sınıfsız bir topluma*** geçişi oluşturduğunu kanıtlamaktı."*

Marx bu sözlerle, şaşılası bir çarpıcılıkla, birincisi öğretisinin burjuvazinin önde gelen ve en derin düşünürlerinin öğretisinden esas ve temel farkını, ikincisi devlet öğretisinin özünü ifade etmeyi başarmıştır.

Marx'ın öğretisinde özsel olan sınıf mücadelesidir. Bu çok sık yazılıp söylenir. Fakat bu doğru değildir. Ve bu yanlışlıktan adım başında Marksizmin oportünistçe çarpıtılması, onu burjuvazi için kabul edilebilir kılan tarzda tahrifi doğar. Çünkü sınıf mücadelesi öğretisi Marx tarafından ***değil,*** aksine ondan ***önce*** burjuvazi tarafından yaratılmıştır, ve genel konuşulduğunda, burjuvazi için ***kabul edilebilirdir. Yalnızca*** sınıf mücadelesini kabul eden biri, henüz Marksist değildir, henüz burjuva düşüncesinin ve burjuva politikasının sınırları içinde kalmış olabilir. Marksizmi sınıf mücadelesi öğretisine indirgemek, Marksizmi budamak demektir, onu tahrif etmek, onu burjuvazi için kabul edilebilir olana indirgemek demektir. Sadece, sınıf mücadelesinin kabulünü, ***proletarya diktatörlüğünün*** kabulüne kadar ***genişleten*** kişi Marksisttir. Marksistin sıradan küçük (ve de büyük) burjuvadan en derin farkı bundan ibarettir. Marksizmi ***gerçekten*** anlamanın ve kabul etmenin denektaşı bu olmak zorundadır. Ve Avrupa'nın tarihi, işçi sınıfını ***pratikte*** verili soruna yaklaştırdığında, sadece tüm reformistlerin ve oportünistlerin

* *Bkz. Marx–Engels, Seçme Mektuplar, Zürih 1934, s. 48. —**Alm. Red.***

değil, aynı zamanda tüm "Kautskyciler"in (reformizmle Marksizm arasında yalpalayan kişilerin) de proletarya diktatörlüğünü ***reddeden*** zavallı darkafalılar ve küçük-burjuva demokratları olduklarını kanıtlamaları şaşırtıcı değildir. Kautsky'nin, Ağustos 1918'de, yani elinizdeki kitabın ilk baskısından çok sonra yayınlanan "Proletarya Diktatörlüğü"[15] broşürü, Marksizmin küçük-burjuvaca tahrifinin ve ***sözde*** ikiyüzlülükle kabul edilirken ***pratikte*** alçakça yadsınmasının dik âlâsıdır (bkz. "Proleter Devrim ve Dönek Kautsky" broşürüm, Petrograd ve Moskova 1918).

Baş temsilcisinin şahsında, eski Marksist K. Kautsky'nin şahsında bugünkü oportünizm, Marx'tan aktarılan ***burjuvazinin*** tavrının karakteristiğine tam olarak uyuyor, çünkü bu oportünizm sınıf mücadelesinin kabulü alanını burjuva ilişkiler alanına indirgiyor. (Ve bu alan içinde, onun sınırları içinde hiçbir kültürlü liberal, sınıf mücadelesini "prensipte" kabul etmeyi yadsımayacaktır!) Oportünizm sınıf mücadelesinin kabulünü, en özsel olana dek, kapitalizmden komünizme geçiş dönemine dek, burjuvazinin ***devrilmesi*** ve tamamen ***yokedilmesi*** dönemine dek ***götürmez.*** Gerçekte bu dönem, kaçınılmaz olarak, işitilmedik şiddette bir sınıf mücadelesi dönemidir, bu mücadelenin o zamana dek görülmedik keskinlikteki biçimlerinin dönemidir, o halde bu dönemin devleti de, kaçınılmaz olarak, ***yeni bir tarzda*** (proleterler için ve bir bütün olarak mülksüzler için) demokratik ve ***yeni bir tarzda*** (burjuvaziye karşı) diktatörsel olmak zorundadır.

Devam. Marx'ın devlet öğretisinin özünü yalnızca, ***bir*** sınıfın diktatörlüğünün, yalnızca bir bütün olarak her sınıflı toplum için değil, yalnızca burjuvaziyi devirmiş olan ***proletarya*** için değil, aynı zamanda kapitalizmi "sınıfsız toplum"dan, ko-

münizmden ayıran tüm bir ***tarihsel dönem*** için de zorunlu olduğunu kavramış olan kişi benimsemiştir. Burjuva devletlerin biçimleri son derece çeşitlidir, ama özleri birdir: tüm bu devletler şu ya da bu tarzda, fakat son tahlilde mutlaka ***burjuvazinin*** bir ***diktatörlüğüdür.*** Kapitalizmden komünizme geçiş elbette muazzam bir politik biçimler bolluk ve çeşitliliği gösterecektir; fakat özü mutlaka aynı kalacaktır: ***proletarya diktatörlüğü.***

III. BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM
1871 PARİS KOMÜNÜ'NÜN DENEYİMLERİ
MARX'IN TAHLİLİ

1— Komünarların Girişiminin Kahramanlığı Nerede Yatıyordu?

Bilindiği gibi Marx, Komün'den birkaç ay önce, 1870 sonbaharında, Paris'li işçileri uyardı ve hükümeti devirme girişiminin umutsuz bir budalalık olacağını kanıtladı. Fakat 1871 Martı'nda, işçilere kesin savaş ***dayatılıp,*** onlar bunu kabul ettiğinde, ayaklanma bir olgu haline geldiğinde, uğursuz işaretlere rağmen Marx, proleter devrimi en büyük coşkuyla selamladı. Marx, Kasım 1905'te işçi ve köylüleri mücadeleye teşvik ruhuyla yazan ve Aralık 1905'ten sonra liberal örneğe uygun olarak: "Silaha sarılmamak gerekirdi"[16] diye yaygara koparan, acıklı bir üne kavuşmuş Marksizmin Rus döneği Plehanov gibi, "zamansız" bir hareket şeklinde ukalaca bir yorumda diretmedi.

Ancak Marx, kendi ifadesiyle "gökyüzünü fethetmeye" kalkan Komünarların kahramanlığına hayran olmakla yetinmedi. Hedefine ulaşmamış olmasına rağmen devrimci kitle hareketinde, muazzam önemde bir tarihsel girişim, proleter dünya devriminde ileriye doğru belli bir adım, yüzlerce program ve mülahazadan daha önemli olan pratik bir adım görüyordu. Bu girişimi tahlil etmek, ondan taktik için dersler çıkarmak, bu girişime dayanarak teorisini gözden geçirmek — Marx'ın önüne koyduğu görev buydu.

Marx, "Komünist Manifesto"da yapmayı gerekli gördüğü biricik "düzeltme"yi, Paris'li Komünarların devrimci deneyimleri temelinde yaptı.

"Komünist Manifesto"nun yeni Almanca baskısına iki yazar tarafından imzalanmış en son önsöz 24 Haziran 1872 tarihlidir. Bu önsözde yazarlar, Karl Marx ve Friedrich Engels, Komünist Manifesto'nun programının "bugün yer yer eskidiği"ni açıklıyorlar.

> "***Özellikle*** —diye devam ediyorlar— ***Komün, 'işçi sınıfının hazır devlet mekanizmasını basitçe ele geçirip, onu kendi amaçları için harekete geçiremeyeceğini'* kanıtlamıştır.***"

Bu alıntıdaki tek tırnak içindeki sözleri yazarlar, Marx'ın "Fransa'da İç Savaş" eserinden almışlardır.

Böylece Marx ve Engels, Paris Komünü'nün asıl ve temel dersine tek başına öylesine büyük bir önem biçtiler ki, onu özsel bir düzeltme olarak "Komünist Manifesto"ya eklediler.

Tam da bu özsel düzeltmenin oportünistler tarafından tahrif edilmiş olması ve "Komünist Manifesto" okurlarından onda dokuzunun, belki de yüzde doksan dokuzunun bunun anlamını kesinlikle bilmemesi son derece karakteristiktir. Bu tahrifata aşa-

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Eserler, Cilt I, Zürih 1934, s. 195. —Alm. Red.*

ğıda, özel olarak tahrifatlarla ilgilenen bölümde ayrıntılı olarak değineceğiz. Şimdilik, Marx'ın aktardığımız ünlü ifadesinin mutat, bayağı "yorum"unun, Marx'ın burada, iktidarı ele geçirmenin tersine tedrici gelişim düşüncesini vurguladığı vs.'den ibaret olduğunu belirtmekle yetinelim.

Gerçekte ***tam tersi*** sözkonusudur. Marx'ın düşüncesi, işçi sınıfının "hazır devlet mekanizmasını" ***parçalamak, paramparça etmek*** zorunda olduğu ve kendisini sadece onu ele geçirmekle sınırlayamayacağı yolundadır.

12 Nisan 1871'de, yani tam Komün sırasında Marx Kugelmann'a şöyle yazıyordu:

> "'Onsekizinci Brumaire'imin son bölümüne bakarsan, Fransız devriminin bir sonraki girişimi olarak, artık şimdiye kadar olduğu gibi bürokratik-askeri mekanizmayı bir elden diğerine geçirmeyi değil, bilakis onu ***param parça etmeyi*** (altı Marx tarafından çizilmiştir) ifade ettiğimi göreceksin, ve bu kıtadaki her gerçek halk devriminin önkoşuludur. Kahraman Paris'li parti yoldaşlarımızın girişimi de budur." ("Neue Zeit", Cilt. XX, 1, s. 709, Yıl 1901/1902.) (Marx'ın Kugelmann'a mektuplarının Rusça'da en az iki baskısı çıkmıştır, bunlardan biri benim redaksiyonumla ve benim bir önsözümle yayınlandı.*)

Bu sözlerde: "bürokratik-askeri mekanizmayı param parça etme" sözlerinde, kısaca ifade edilmiş haliyle, proletaryanın devrimde devlet karşısındaki görevlerine dair Marksizmin ana dersi içerilidir. Ve tam da bu ders sadece unutulmakla kalmamış, aynı zamanda Marksizmin egemen Kautskyci "yorumuyla" doğrudan tahrif edilmiştir!

Marx'ın "Onsekizinci Brumaire"e yaptığı atfa gelince, ilgili pasajı yukarıda bütünüyle aktardık.

---

* *Almanca, Lenin'in önsözüyle, Berlin 1927, s. 96; ayrıca bkz.: Marx-Engels, Seçme Eserler, Zürih 1934, s. 253. Önsöz için bkz. Seçme Eserler, Cilt X, s. 482. —**Alm. Red.***

Marx'ın aktarılan değerlendirmesinden iki noktayı vurgulamak ilginç olacaktır. Birincisi, çıkardığı sonucu kıtayla sınırlıyor. İngiltere'nin[17] henüz, saf kapitalist bir ülke örneği olduğu, ve fakat militarizmin ve büyük ölçüde bürokrasisinin olmadığı 1871'de bu anlaşılır bir şeydi. Bu yüzden Marx, "hazır devlet mekanizması"nı yıkma önkoşulu ***olmadan*** da bir devrimin ve hatta bir halk devriminin o sıralar mümkün göründüğü ve olduğu İngiltere'yi dışta tutuyordu.

Şimdi, 1917 yılında, ilk büyük emperyalist savaş çağında, Marx'ın bu sınırlaması geçersizdir. Dünyada, militarizmin ve bürokratizmin varolmaması anlamında Anglosakson "özgürlük"ün en büyük ve son temsilcileri olan gerek İngiltere gerekse de Amerika, her şeyi kendine tabi kılan, her şeyi ezen bürokratik-askeri kurumların genel Avrupai pis, kanlı bataklığına tamamen batmışlardır. Şimdi hem İngiltere hem de Amerika için, (orada 1914-1917 yıllarında "Avrupai", genel emperyalist yetkinliğe erişmiş olan) "hazır devlet mekanizması"nın ***parampar-ça edilmesi, parçalanması*** "her gerçek halk devriminin önkoşulu"nu oluşturur.

İkincisi, Marx'ın, bürokratik-askeri devlet mekanizmasının parçalanmasının "her gerçek ***halk*** devriminin önkoşulu"nu oluşturduğu yönündeki olağanüstü derin ifadesi özel bir dikkati gerektiriyor. Bu "halk" devrimi kavramı bir Marx'ın ağzında tuhaf kaçıyor, ve Rus Plehanovcularıyla Menşevikleri, Struve'nin Marksist sayılmak isteyen bu halefleri, sonunda Marx'ın bu ifadesini "dil sürçmesi" olarak gösterebilirler. Bunlar Marksizmi öylesine sefil-liberal bir karikatür haline getirdiler ki, onlar için burjuva ve proleter devrimi karşı karşıya getirmekten başka bir şey yoktur ve bu karşılaştırma bile onlar tarafından inanılmaz derecede donuk kavranmaktadır.

Örneğin 20. yüzyıl devrimleri alındığında, doğal olarak gerek Portekiz gerekse de Türk devrimini burjuva devrimler olarak kabul etmek gerekecektir. Fakat bunlardan ne biri ne de diğeri bir "halk" devrimidir, çünkü halk kitlesi, halkın muazzam çoğunluğu ne birinde ne de diğerinde, herhangi bir hissedilir biçimde aktif, bağımsız, kendine ait ekonomik ve politik taleplerle ortaya çıkmıyor. Buna karşılık 1905-1917 Rus burjuva devrimi, Portekiz ve Türk devrimlerine zaman zaman nasip olan "parlak" başarılar gösterememiş olsa da, hiç kuşkusuz "gerçek bir halk devrimi" idi, çünkü halk kitlesi, onun çoğunluğu, toplumun köleleştirilmiş ve sömürülen en alt katmanları bağımsız olarak ayaklandılar, devrimin tüm seyrine ***kendi*** taleplerinin, yıkılacak olan eskinin yerine kendi tarzlarında yeni bir toplum kurma yönünde ***kendi*** girişimlerinin damgasını vurdular.

1871 yılı Avrupası'nda kıta üzerinde proletarya hiçbir ülkede halkın çoğunluğunu oluşturmuyordu. Gerçekten de halkın çoğunluğunu hareketin içine çeken bir "halk" devrimi ancak, hem proletaryayı hem de köylülüğü kapsadığında böyle bir "halk" devrimi olabilirdi. İşte bu iki sınıf o zaman "halk"ı oluşturuyordu. Her iki sınıfın ortak yanı, "bürokratik-askeri devlet mekanizması"nın onları köleleştirmesi, ezmesi, sömürmesidir. Bu mekanizmayı ***parçalamak, paramparça etmek*** — "halkın", onun çoğunluğunun, işçilerin ve köylülüğün büyük bölümünün gerçek çıkarı burada yatar, en yoksul köylülerin proletaryayla özgür ittifakının "önkoşulu", budur ve böyle bir ittifak olmadan demokrasi kalıcı olamaz ve sosyalist dönüşüm olanaksızdır.

Bilindiği gibi, bir dizi iç ve dış nedenlerden dolayı hedefine ulaşamayan Paris Komünü, kendisine böyle bir ittifaka yolu açıyordu.

Dolayısıyla Marx, "gerçek bir halk devrimi"nden söz ettiğinde, küçük-burjuvazinin özelliklerini asla unutmaksızın (bunlardan çokça ve sık sık söz ederdi) 1871 yılında Avrupa'nın çoğu kıta devletlerinde sınıfların gerçek güçler dengesini titizlikle gözönünde bulundurdu. Öte yandan ise, devlet mekanizmasının "parçalanması"nın hem işçilerin hem de köylülerin çıkarları doğrultusunda zorunlu olduğunu, onları birleştirdiğini, onların önüne "parazitleri" bertaraf etme ve yerine yeni bir şey koyma ortak görevini koyduğunu saptıyordu.

Fakat ne?

2— Parçalanan Devlet Mekanizmasının Yerine Ne Konmalıdır?

Bu soruya Marx, 1847'de "Komünist Manifesto"da henüz tamamen soyut bir yanıt, daha doğrusu: görevleri gösteren ama çözüm yöntemlerini göstermeyen bir yanıt veriyordu. Devletin yerine "egemen sınıf olarak proletaryanın örgütü"nü, "demokrasinin mücadeleyle elde edilmesi"ni koymak — "Komünist Manifesto"nun yanıtı buydu.

Kendini ütopyalara kaptırmaksızın Marx, egemen sınıf olarak proletaryanın bu örgütünün hangi somut biçimler alacağı, bu örgütün mümkün olduğunca tam ve tutarlı "demokrasinin mücadeleyle elde edilmesi"yle hangi tarzda birleşeceği sorusuna yanıtı kitle hareketinin ***deneyiminden*** bekliyordu.

Marx, ne kadar az olsalar da Komün'ün deneyimlerini "Fransa'da İç Savaş"* eserinde en titiz bir tahlile tabi tutuyor. Bu eserden en önemli pasajları aktarıyoruz:

---

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Eserler, Cilt II, Zürih 1934.* ***–Alm. Red.***

Ortaçağdan kaynaklanan

> "—her yerde hazır ve nazır organları: daimi ordu, polis, bürokrasi, din adamları, hakimleri ile— merkezileşmiş devlet iktidarı" 19. yüzyılda gelişti.

Sermayeyle emek arasındaki sınıf karşıtlığının gelişmesiyle birlikte

> "devlet erki gittikçe daha fazla, işçi sınıfını ezmek için bir kamu erki, bir sınıf egemenliği mekanizması karakterini aldı. Sınıf mücadelesinde bir ilerlemeyi gösteren her devrimden sonra, devlet iktidarının salt baskıcı karakteri gittikçe daha açık ortaya çıkar."

1848–1849 devriminden sonra devlet erki, "sermayenin emeğe karşı ulusal savaş aracı" olur. İkinci İmparatorluk* bunu pekiştirir.

> "İmparatorluğun tam karşıtı Komün'dü." "Komün", "sınıf egemenliğinin sadece monarşist biçimini değil, aynı zamanda bizzat sınıf egemenliğini ortadan kaldıracak olan bir cumhuriyetin" "özgül biçimiydi ... "

Proleter, sosyalist cumhuriyetin bu "özgül" biçimi neden ibaretti? Biçimlendirmeye başladığı devlet nasıl bir devletti?

> " ... Komün'ün ilk kararnamesi ... daimi ordunun bastırılması ve yerine silahlı halkın konmasıydı ... "

Bu talep bugün, kendine sosyalist diyen tüm partilerin programında var. Fakat bunların programlarının değeri en iyi, tam da 12 Mart (27 Şubat) devriminden sonra bu talebi pratikte gerçekleştirmekten vazgeçen Sosyal-Devrimcilerimizle Menşeviklerimizin tutumlarından anlaşılır!

---

* *Fransa'da "İkinci İmparatorluk" diye, 1851'den 1871'e dek süren III. Napoleon imparatorluğuna denir.* ***—Alm. Red.***

" ... Komün, Paris'in çeşitli semtlerinde genel oy hakkıyla seçilmiş belediye meclislerinden oluşuyordu. Bunlar sorumluydu ve her an görevden alınabilirlerdi. Çoğunluğu doğal olarak işçilerden ya da işçi sınıfının herkesçe tanınan temsilcilerinden oluşuyordu ... "

"O zamana dek hükümetin aleti olan polis, tüm politik niteliklerinden arındırıldı ve Komün'ün sorumlu ve her an görevden alınabilir aletine dönüştürüldü. Bütün diğer yönetim dallarının memurları da öyle. Komün üyelerinden başlayarak aşağıya doğru kamu hizmeti ***işçi ücretiyle*** yapılmak zorundaydı. Devletin yüksek makam sahiplerinin kazanılmış hakları ve temsil ödenekleri bu makam sahiplerinin kendileriyle birlikte ortadan kalktı ... Eski hükümetin maddi gücünün araçları daimi ordu ve polis bir kez ortadan kaldırıldıktan sonra, Komün derhal manevi baskı aracını, papazların gücünü kırmaya koyuldu ... Adalet görevlileri o sahte bağımsızlığı yitirdiler ... bundan böyle seçilecekler, sorumlu olacaklar ve görevden alınabileceklerdi."

Yani parçalanan devlet mekanizmasının yerine Komün tarafından görünürde "sadece" daha tam bir demokrasi geçirilmişti: daimi ordunun ortadan kaldırılması, istisnasız tüm memurların seçilebilirliği ve görevden alınabilirliği. Ne var ki gerçekte bu "sadece", belli kurumlarla, prensip itibariyle başka kurumların dev ölçekte bir yer değiştirmesi anlamına gelir. Bu tam da "niceliğin niteliğe dönüşmesi"nin örneklerinden biridir: düşünülebilecek en büyük bir tamlık ve tutarlılıkla uygulanan böyle bir demokrasi, burjuva demokrasisinden proleter demokrasiye dönüşür, devletten (=belirli bir sınıfın ezilmesi için özel bir baskı erkinden) aslında artık devlet olmayan bir şeye dönüşür.

Burjuvaziyi ve onun direnişini bastırmak hâlâ gereklidir. Komün için bu özellikle gerekliydi, ve onun yenilgisinin nedenlerinden biri, bunu yeterince kararlılıkla yapmamış olmasıdır:

Fakat burada ezen organ artık halkın çoğunluğudur, ister kölecilik, serflik ya da ücretli kölelik altında olsun daima olduğu gibi halkın azınlığı değildir. Fakat ***bizzat*** halkın çoğunluğu kendisini ezenleri eziyorsa, ***o zaman artık*** "özel bir baskı erki" ***gerekli değildir!*** Bu anlamda devlet ***sönüp gitmeye başlar.*** Ayrıcalıklı bir azınlığın (ayrıcalıklı memurlar, daimi ordunun komuta heyeti) özel kurumları yerine çoğunluk bunu bizzat kendisi doğrudan yapabilir ve tüm halk devlet iktidarının fonksiyonlarının uygulanmasına ne kadar çok katılırsa, bu iktidara gereksinimi de o kadar azalır.

Bu bakımdan, Komün'ün Marx'ın da vurguladığı; her türden temsil ödeneklerinin, memurların tüm maddi ayrıcalıklarının kaldırılması, ***tüm*** devlet memurlarının maaşının ***"işçi ücreti"*** düzeyine indirilmesi önlemi özellikle dikkate değerdir. Burjuva demokrasisinden proleter demokrasiye, ezenlerin demokrasisinden ezilen sınıfların demokrasisine, belirli bir sınıfı baskı altında tutmak için ***"özel baskı erki"*** olarak devletten, ezenlerin halkın çoğunluğunun, işçilerin ve köylülerin ***genel erki*** tarafından baskı altında tutulmasına ***dönüşüm*** tam da burada en açık ifadesini bulur. Ve tam da bu en açık —devletle ilgili olarak, herhalde en önemli— noktada Marx'ın öğretisi temelli unutulmuştur! Çok sayıdaki popüler yorumlarda bu konu üzerine konuşulmaz. Tıpkı hıristiyanlık devlet dini katına yükseldikten sonra ilkel hıristiyanlığın "saflıkları"nı demokratik-devrimci ruhuyla birlikte "unutan" hıristiyanlar gibi, sanki modası geçmiş bir "saflık" söz konusu imişçesine bu konuda susmak "âdettir".

Yüksek devlet memurlarının maaşlarının düşürülmesi "sadece", saf, ilkel bir demokratizmin talebi olarak görülüyor. En yeni oportünizmin "kurucuları"ndan biri, eski sosyal-demokrat Ed. Bernstein, "ilkel" demokratizm üzerine yavan burjuva iğne-

lemelerini birçok kez yineledi[18]. Tıpkı tüm oportünistler ve şimdiki Kautskyciler gibi o da kesinlikle, birincisi, kapitalizmden sosyalizme geçişin, "ilkel" demokratizme belli bir "geri dönüş" olmadan ***mümkün olmadığını*** (aksi takdirde devlet fonksiyonlarının halkın çoğunluğu, evet istisnasız tüm halk tarafından icrasına geçiş nasıl gerçekleşsin?) ve ikincisi, kapitalizm ve kapitalist kültür zemininde "ilkel demokratizm"in, ilkçağların ya da kapitalizm öncesi çağın ilkel demokratizmiyle aynı şey olmadığını kavramamıştır. Kapitalist kültür büyük çaplı üretimi, fabrikaları, demiryollarını, postayı, telefonu vs. ***yarattı,*** ve ***bu temelde*** eski "devlet iktidarı"nın fonksiyonlarının çoğu o kadar basitleştirildi ve öylesine basit kayıt, tescil ve denetim operasyonlarına indirgendi ki, okuma yazma bilen herkes bu fonksiyonları icra edebilecek durumda olacak, böylece bu işler normal "işçi ücreti" karşılığında yapılabilecek, bunların ayrıcalıklı, "amirane" birşey olma halesi onların elinden alınabilecektir (ve alınmak zorundadır).

İstisnasız tüm memurların tam seçilebilirliği ve ***her an*** görevden alınabilirliği, maaşlarının normal "işçi ücreti" düzeyine indirilmesi, bu basit ve "kendiliğinden anlaşılır" demokratik önlemler işçilerin çıkarlarıyla köylülerin çoğunluğunun çıkarlarını tamamiyle birleştirir ve aynı zamanda kapitalizmden sosyalizme giden köprü olarak hizmet görür. Bu önlemler toplumun devletsel, salt politik reorganizasyonuyla ilgilidir, asıl anlam ve önemlerini ise elbette ancak, gerçekleştirilmekte ya da hazırlık halinde olan "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi"yle, yani üretim araçlarında kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete geçişiyle kazanırlar.

> "Komün —diye yazıyordu Marx— tüm burjuva devrimlerin sloganı olan ucuz hükümeti, iki büyük masraf kaynağını, orduyu ve bürokrasiyi ortadan kaldırarak gerçek haline getirdi."

Köylülükten ve küçük-burjuvazinin diğer katmanlarından sadece çok küçük bir azınlık "yukarıya" ulaşır, burjuva anlamda "hayatta başarılı olur", yani ya varlıklı bir insan, bir burjuva olur ya da dolgun maaşlı, ayrıcalıklı bir memur. Köylülerin bulunduğu her kapitalist ülkede (kapitalist ülkelerin çoğunda bu sözkonusudur) köylülüğün büyük çoğunluğu hükümet tarafından ezilir, onun devrilmesini özler, "ucuz" bir hükümet özler. Bunu ***yalnızca*** proletarya gerçekleştirebilir ve bunu gerçekleştirmekle, aynı zamanda devletin sosyalist yeniden biçimlendirilmesine bir adım atmış olur.

3— Parlamentarizmin Ortadan Kaldırılması

> "Komün —diye yazıyordu Marx— parlamenter değil, aksine aynı zamanda yürütme ve yasama gücüne sahip bir çalışma organı olacaktı ...
>
> Üç ya da altı yılda bir, hakim sınıfın hangi üyesinin halkı parlamentoda temsil edeceğine ve ezeceğine karar vermek yerine, genel oy hakkı, Komünlerde kurumlaşan halka hizmet edecekti, tıpkı bireysel seçim hakkının, tüm diğer işverenlere, kendi işyerinde işçi, ustabaşı ve muhasebeci seçmesine hizmet etmesi gibi."

Parlamentarizmin 1871 yılındaki bu dikkate değer eleştirisi de şimdi, egemen sosyal-şovenizmin ve oportünizmin bir sonucu olarak, Marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında bulunmaktadır. Bakanlar ve profesyonel parlamenterler, günümüzün proletarya hainleri ve "işadamı" sosyalistleri, parlamentarizmin eleştirisini tamamen anarşistlere bıraktılar ve bu şaşılası kurnazca nedenden dolayı parlamentarizmin ***her türlü*** eleştirisine "anarşizm" diye karşı çıktılar!! "İleri" parlamenter ülkelerin

proleterlerinin, Scheidemann, David, Legien, Sembat, Renaudel, Henderson, Vandervelde, Stauning, Branting, Bissolati ve ortakları gibi "sosyalistler"i gördüğünde iğrenerek, oportünizmin ikiz kardeşi olmasına rağmen anarko-sendikalizme gittikçe daha fazla sempati göstermesi asla şaşırtıcı değildir.

Fakat Marx için devrimci diyalektik, Plehanov, Kautsky vb.nin boş bir moda sözcük, bir çocuk oyuncağı haline getirdiği şey değildi. Marx, özellikle devrimci durumun olmadığı koşullarda burjuva parlamentarizmi "ahırı"ndan dahi yararlanmayı bilmeyen anarşizmle ilişkiyi acımasızca koparmayı bildi; fakat aynı zamanda parlamentarizmin gerçekten devrimci-proleter bir eleştirisini yapmayı da bildi.

Birkaç yılda bir, egemen sınıfın hangi temsilcisinin halkı parlamentoda temsil edeceğine ve ezeceğine karar vermek — sadece parlamenter-meşruti monarşilerde değil, aksine en demokratik cumhuriyetlerde de burjuva parlamentarizminin gerçek özü budur.

Fakat devlet sorunu, proletaryanın ***bu*** alandaki görevleri bakış açısından koyulup, bu açıdan parlamentoyu devletin kurumlarından biri olarak görüldüğünde — o zaman parlamentarizmden çıkış yolu nerede kalır? Onsuz nasıl yapılabilir?

Şunu tekrar tekrar söylemek gerek: Marx'ın Komün'ün incelenmesi üzerine kurulu dersleri öylesine temelli unutuldu ki, bugünün "sosyal-demokrat"ına (bugünün sosyalizm hainine diye okuyun) parlamentarizmin anarşist ya da gerici eleştirisinden başka bir eleştirisi düpedüz anlaşılmaz gelmektedir.

Parlamentarizmden çıkış yolu elbette ki temsili organların ve seçilebilirliğin ortadan kaldırılmasında değil, aksine temsili organların laklakhanelerden "çalışma" organlarına dönüştürülmesinde yatar.

"Komün parlamenter değil, aksine aynı zamanda yürütme ve yasama gücüne sahip bir çalışma organı olacaktı."

"Parlamenter değil, aksine bir çalışma organı" — bu, modern parlamenterleri ve sosyal-demokrasinin parlamenter "kucak köpekleri"ni tam yüreğinden vuran bir atıştır! Amerika'dan İsviçre'ye , Fransa'dan İngiltere'ye, Norveç'e vs. dek parlamenter olarak yönetilen herhangi bir ülkeye bakın: asıl "devlet" işleri, kulislerin ardında daireler, özel kalem odaları, genel kurmaylar tarafından yapılır. Parlamentolarda sadece laklak edilir, hem de "sıradan halk"ı kafese koymak özel amacıyla. Bu o kadar doğrudur ki, burjuva demokratik Rus Cumhuriyeti'nde bile derhal, daha doğru dürüst bir parlamento yaratmaya zaman bulamadan, parlamentarizmin bütün bu günahları başgösterdi. Çürümüş darkafalılığın Skobelev ve Tsereteli, Çernov ve Avksentyev gibi kahramanları, Sovyetleri bile en bayağı burjuva parlamentarizminin örneğine göre berbat etmeyi ve laklakhanelere çevirmeyi başardılar. Sovyetlerde "sosyalist" Bakan beyler saf köylüleri lafebeliği ve kararlarla kandırıyorlar. Hükümette bir yandan, sırasıyla olabildiğince çok Sosyal-Devrimciyi ve Menşeviki iyi ücretli ve saygın görevlerin "yemlikleri"ne yerleştirmek için ve öte yandan halkı oyalamak için bitmek bilmez bir dans sergileniyor. Bu arada kalem odalarında, kurmaylarda "devlet" işi "görülüyor"!

Hükümetteki "Sosyal-Devrimciler" partisinin organı "Dyelo Naroda",[19] kısa süre önce yazı kurulunun bir başmakalesinde —"herkesin" politik fahişelikle uğraştığı "sosyete"den insanların eşsiz açıkyürekliliğiyle—, bizzat (af buyurun) "sosyalistler"in yönettiği bakanlıklarda bile, bunlarda bile, tüm bürokratik aygıtın esasen aynı kaldığını, eski tarzda işlediğini ve devrimci inisiyatifi "özgürce" sabote ettiğini itiraf etti! Bu itiraf olmasay-

dı bile, Sosyal-Devrimcilerle Menşeviklerin hükümete katılımının gerçek öyküsü yeterince kanıt değil mi? Kadetlerle bakanlıkları paylaşan Çernov, Russanov, Sensinov ve "Dyelo Naroda"nın diğer yazarlarının her türlü arı yitirmiş olmaları ve sanki önemsiz bir şey sözkonusuymuş gibi, "onların" bakanlıklarında her şeyin eskisi gibi olduğunu yüzleri kızarmaksızın açıkça anlatmaktan çekinmemeleri karakteristiktir!! Saf köylüleri kandırmak için devrimci-demokratik boş laflar ve kapitalistleri "memnun etmek" için tüm meselelerin bürokratik-kırtasiyeci tarzda sürüncemede bırakılması — işte size "dürüst" koalisyonun ***özü.***

Burjuva toplumun satılık ve çürük parlamentarizminin yerine Komün, yargı ve tartışma özgürlüğünün bir aldatmacaya yozlaşmadığı organlar koyar, çünkü parlamenterler kendileri çalışmak, yasaları kendileri uygulamak, uygulama sonucunda ortaya ne çıktığını kendileri kontrol etmek, seçmenleri önünde sorumluluğu doğrudan kendileri taşımak zorundadırlar. Temsili organlar kalır, fakat özel bir sistem olarak, yasama ve yürütme faaliyetinin ayrılması olarak, milletvekilleri için ayrıcalıklı bir konum olarak parlamentarizm burada ***yoktur.*** Temsili organlar olmadan bir demokrasiyi düşünemeyiz, proleter demokrasiyi de düşünemeyiz; eğer burjuva toplumun eleştirisi bizim için boş bir laf olmayacaksa, burjuvazinin egemenliğini devirme çabası, Menşeviklerde ve Sosyal-Devrimcilerde, Scheidemann ve Legien'de, Sembat ve Vandervelde'de sözkonusu olduğu gibi, işçi oylarını kapmak için bir "seçim" lafı değil de içten ve ciddi olacaksa, demokrasiyi parlamentarizm olmadan düşünebiliriz ve düşünmek ***zorundayız.***

Komün'e ve proleter demokrasiye de gerekli olan memurların fonksiyonlarından söz ettiği yerde Marx'ın, karşılaştırma için "herhangi bir işveren"in çalışanlarını, yani "işçileri, ustaba-

şıları ve muhasebecileri" ile sıradan bir kapitalist işletme örneğini kullanması son derece öğreticidir.

"Yeni" toplumu kafadan uydurmak, yoktan var etmek anlamında Marx'ta ütopizmden eser yoktur. Hayır, o eski toplumun ***bağrından*** yeni toplumun ***doğuşunu,*** bir doğa tarihi süreci gibi inceler, birincisinden ikincisine geçiş biçimlerini inceler. Proleter kitle hareketinin gerçek deneyimine bağlı kalır ve ondan pratik dersler çıkarmaya çalışır. O, Komün'den "öğrenir", tıpkı tüm büyük devrimci düşünürlerin, (Plehanov'un "silahlara sarılınmamalıydı"sı ya da Tsereteli'nin "Bir sınıf kendi kendisini sınırlamalıdır"ı tarzında) asla ukalaca "ahlak vaazları" vermeksizin, ezilen sınıfların büyük hareketlerinin deneyimlerinden öğrenmekten korkmadıkları gibi.

Bürokrasiyi her yerde aniden ve tamamen ortadan kaldırmak sözkonusu olamaz. Bu bir ütopyadır. Fakat eski bürokratik mekanizmayı derhal ***parçalamak*** ve derhal, yavaş yavaş her türlü bürokrasiyi gereksiz hale getiren ve ortadan kaldıran yeni bir mekanizmanın inşasına başlamak — bu ütopya ***değildir,*** bu Komün'ün deneyimidir, bu devrimci proletaryanın doğrudan, dolaysız görevidir.

Sosyalizm "devlet" yönetiminin fonksiyonlarını basitleştirir, "buyrukçuluğu" ortadan kaldırmayı ve tüm meseleyi, tüm toplum adına "işçi, ustabaşı, muhasebeci"yi işe alan (egemen sınıf olarak) proleterlerin örgütüne indirgemeyi mümkün kılar.

Biz ütopyacı değiliz. ***Birdenbire,*** herhangi bir yönetim olmadan, herhangi bir tabiyet olmadan yapılabileceği "düşü" görmüyoruz. Proletarya diktatörlüğünün görevlerini yadsımaya dayanan bu anarşist düşler Marksizmin özüne yabancıdır ve gerçekte sadece, sosyalist devrimi insanların başkalaşmış olacağı bir zamana ertelemeye hizmet eder. Hayır, biz sosyalist devrimi

şimdiki insanlarla, tabiyet olmadan, denetim olmadan, "ustabaşı ve muhasebeci" olmadan yapamayacak insanlarla gerçekleştirmek istiyoruz.

Fakat tabi olunması gereken, tüm sömürülenlerin ve emekçilerin silahlı öncüsüdür — proletaryadır. Devlet memurlarının özgül "buyrukçuluğu"nun yerine derhal, bugünden yarına, "ustabaşı ve muhasebeci"lerin basit fonksiyonları, bugünkü gelişme düzeyleriyle kentlilerin daha bugünden genelde kesinlikle başa çıkabilecekleri ve bir "işçi ücreti" karşılığında kesinlikle yerine getirilebilecek olan fonksiyonlar konmaya başlanabilir ve başlanmalıdır.

Biz işçiler, kapitalizmin halihazırda yaratmış olduğu şeylerden yola çıkarak, silahlı işçilerin devlet erki tarafından korunacak olan katı, demirden bir disiplin yaratarak, kendi iş deneyimimize dayanarak büyük üretimi ***kendimiz*** örgütleyelim; devlet memurlarını bizim verdiğimiz görevlerin basit birer uygulayıcısı, sorumlu, görevden alınabilir, mütevazi bir ücret alan "ustabaşı ve muhasebeci" (tabii her türden, her düzey ve dereceden teknisyenlerle birlikte) haline getirelim — bu ***bizim*** proleter görevimizdir, proleter devrimi uygulamaya bununla ***başlanabilir*** ve başlanmalıdır. Büyük çaplı üretim temelinde böyle bir başlangıç, kendiliğinden, her türlü bürokrasinin tedricen "sönüp gitmesi"ne, yavaş yavaş, ücretli kölelikle hiç ilgisi bulunmayan, tırnak içinde olmayan bir düzenin yaratılmasına — gittikçe basitleşen gözetim ve muhasebe fonksiyonlarının sırayla herkes tarafından yapıldığı, sonra alışkanlık haline geldiği ve sonunda özel bir insan kategorisinin ***özel*** fonksiyonları olarak ortadan kalktığı bir düzenin yaratılmasına götürür.

Geçen yüzyılın yetmişli yıllarından zeki bir Alman sosyaldemokratı, ***postayı,*** sosyalist bir ekonominin örneği olarak nite-

ledi. Bu kesinlikle doğrudur. Posta bugün devlet ***kapitalisti*** tekel tipi üzre örgütlenmiş bir işletmedir. Emperyalizm birbiri ardına tüm tröstleri bu tipte örgütlere dönüştürüyor. İşe boğulan ve aç "sıradan" emekçiler üzerinde burada aynı burjuva bürokrasisi durur. Fakat toplumsal iktisadın sevk ve idare mekanizması burada artık hazır durumdadır. Kapitalistler devrildiğinde, silahlı işçilerin demir yumruğuyla bu sömürücülerin direnişi kırıldığında, modern devletin bürokratik mekanizması parçalandığında — önümüzde "asalaklar"dan kurtarılmış teknik açıdan mükemmel bir mekanizma buluruz, birleşmiş işçiler bu mekanizmayı, teknisyenleri, gözetimcileri, muhasebecileri işe alarak ve onların ***hepsine*** işlerini genelde ***tüm*** "devlet" memurları gibi işçi ücreti karşılığında yaptırarak pekâlâ işletebilirler. Emekçileri sömürüden kurtaran ve Komün'ün pratikte artık (özellikle devletin inşası alanında) edinmeye başlamış olduğu deneyimleri değerlendiren, tüm tröstler karşısında somut, pratik, derhal uygulanabilir görev budur.

Bir sonraki hedefimiz, ***tüm*** ulusal ekonomiyi posta örneği üzre örgütlemektir; silahlı proletaryanın denetimi ve yönetimi altında bulunan teknisyen, gözetmen, muhasebeci ve ***tüm*** memurların "işçi ücreti"ni geçmeyen bir ücret aldıkları biçimde örgütlemektir. Gereksinim duyduğumuz devlet budur, devletin ekonomik temeli budur. Bu bize parlamentarizmin ortadan kaldırılmasını ve temsili organların korunmasını sağlayacaktır, bu, çalışan sınıfları, bu kurumların burjuvazi tarafından fahişeleştirilmesinden kurtaracaktır.

4— Ulusun Birliğinin Örgütlenmesi

> "Komün'ün geliştirmeye zaman bulamadığı kısa bir ulusal örgütlenme taslağında açıkça, Komün en küçük bir köyün bile politik biçimi olacaktır ... denmektedir."

Komünler, Paris'teki "Ulusal Meclis"e de milletvekilleri göndereceklerdi.

> " ... Merkezi bir hükümet için hâlâ geride kalan az sayıdaki fakat önemli fonksiyon, kasıtlı olarak tahrif edildiği gibi ortadan kaldırılmayacak, aksine Komün memurlarına, yani kesin sorumlu memurlara devredilecektir. Ulusal birlik parçalanmayacak, bilakis tam tersine Komün yönetimi tarafından örgütlenecekti; kendisini bu birliğin cisimleşmesiymiş gibi gösteren, fakat bedeninde asalak bir kamburdan başka bir şey olmadığı ulus karşısında bağımsız ve üstün olmak isteyen devlet erkinin yok edilmesiyle bir gerçeklik haline gelecekti. Eski hükümet erkinin salt baskıcı organlarını budamak gerekirken, onun meşru fonksiyonları, toplumun üstünde olma hakkı talep eden bir erkin elinden alınıp, toplumun sorumlu hizmetçilerine geri verilecekti ... "

Modern sosyal-demokrasinin oportünistlerinin Marx'ın bu açıklamalarını nasıl hiç anlamadıklarını —belki de daha doğrusu: anlamak istemediklerini— dönek Bernstein'ın Herostratvari* üne sahip "Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal-Demokrasinin Görevleri"** kitabı kanıtlıyor. Tam da Marx'ın aktarılan sözleriyle ilgili olarak Bernstein, burada

> "politik içeriği itibariyle tüm önemli çizgilerinde — Proudhon'un[20] federalizmiyle büyük benzerlik gösteren" bir programın geliştirildiğini yazıyordu ... "Marx ile 'küçük-burjuva' Proudhon (Bernstein küçük-burjuva sözcüğünü, kendince ironik olsun diye, tırnak içine alıyor) arasındaki tüm diğer farklılıklara rağmen, bu noktalardaki düşünce zinciri birbirine ancak bu kadar yakın olabilir."

---

* *Herostrat: geçmişi karanlık bir Efesli; adını ölümsüzleştirmek için, İ. Ö. 356'da, Büyük İskender'in doğduğu gece, Efes'teki Artemision'u yaktı. Efesliler onu işkenceyle öldürdü ve adının anılmasını yasakladılar.*

** *Bkz. Not. 52.*

Elbette, diye devam ediyor Bernstein, belediyelerin önemi büyümektedir, ancak şöyle diyor:

> "Demokrasinin birinci işinin, modern devleti dağıtmak ve dolayısıyla böylece, onun örgütlenmesini Marx'la Proudhon'un tarif ettiği gibi (komün delegelerinden bileşecek olan il veya bölge meclisleri delegelerinden ulusal meclisin oluşumu) ulusal temsilin şimdiye kadarki biçimleri ortadan kalkacak şekilde tamamen değiştirmek olması gerektiği bana elbette kuşkulu görünüyor." (Bernstein, "Sosyalizmin Önkoşulları", s. 134 ve 136, 1899 tarihli Almanca baskı.)

Marx'ın "devlet iktidarını, asalak uru yoketme"ye dair görüşlerini Proudhon'un federalizmiyle aynı kefeye koymak düpedüz korkunçtur! Fakat bu bir tesadüf değildir, çünkü Marx'ın burada merkeziyetçiliğe karşı federalizmden değil, aksine eski, burjuva, tüm burjuva ülkelerde varolan devlet mekanizmasının parçalanmasından sözettiği oportünistin aklına hiç mi hiç gelmez.

Oportünistin aklına yalnızca, etrafında gördüğü, küçük-burjuva darkafalılık ve "reformist" durgunluk ortamında gördüğü şey *gelir, yani sadece* "belediyeler" gelir! Oportünist, proletaryanın devrimini düşünmeyi bile unutmuştur.

Bu gülünçtür. Fakat bu nokta üzerine Bernstein'la tartışılmamış olması dikkate değerdir. Birçok kişi Bernstein'ı çürüttü, Rus literatüründe özellikle Plehanov, Batı Avrupa literatüründe Kautsky; fakat ne biri ne de diğeri Bernstein'ın Marx'ı ***bu*** tahrifi üzerine bir şey söylememiştir.

Oportünist, devrimci düşünmeyi ve devrim hakkında düşünmeyi o kadar unutmuştur ki, Marx'a "federalizm" atfeder ve onu anarşizmin kurucusu Proudhon'la aynı kefeye koyar. Ve ortodoks Marksist geçinen, devrimci Marksizmin öğretisini savunmaya kalkan Kautsky ve Plehanov bu konuda susarlar!

Oportünistlere olduğu kadar Kautskycilere de aynı ölçüde özgü olan ve daha sonra üzerinde duracağımız Marksizmle anarşizm arasındaki fark üzerine görüşlerin böylesine yüzeyselleşmesinin köklerinden biri burada yatar.

Marx'ın Komün'ün deneyimleri üzerine aktarılan anlatımlarında federalizmin izi bile yoktur. Marx Proudhon'la tam da oportünist Bernstein'ın farkına bile varmadığı noktada çakışır. Ve tam da Bernstein'ın onlarda benzerlik gördüğü noktada Proudhon'dan ayrılır.

Marx Proudhon'la, her ikisinin de bugünkü devlet mekanizmasının "parçalanması"ndan yana olmaları noktasında çakışır. Marksizmin anarşizmle (gerek Proudhon gerekse Bakunin'le) bu çakışmasını ne oportünistler ne de Kautskyciler görmek istemezler, çünkü bu noktada Marksizmden uzaklaşmışlardır.

Marx, gerek Proudhon'la gerekse Bakunin'le tam da federalizm sorununda ayrılır (hele proletarya diktatörlüğünden hiç söz etmiyoruz). Anarşizmin küçük-burjuva görüşlerinden prensip olarak federalizm doğar. Marx merkeziyetçidir. Ve burada aktarılan anlatımlarında merkeziyetçilikten hiçbir sapma yoktur. Yalnızca devlete küçük-burjuva "batıl inanç"la dolu olan kişiler burjuva devlet mekanizmasının yokedilmesini merkeziyetçiliğin yokedilmesi sayabilirler!

Peki, proletarya ve en yoksul köylülük devlet erkini eline alıp, tamamen özgür bir şekilde komünlerde örgütlenir ve bu komünlerin faaliyetini sermayeye karşı ortak darbeler için, kapitalistlerin direnişini kırmak için, demiryolları, fabrikalar ve toprakta özel mülkiyetin ***tüm*** ulusa, tüm topluma geçirilmesi için ***birleştirirlerse,*** bu merkeziyetçilik olmayacak mıdır acaba? Bu en tutarlı demokratik merkeziyetçilik olmayacak mıdır? Üstelik hem de proleter merkeziyetçilik?

Bernstein, gönüllü bir merkeziyetçiliğin, komünlerin bir ulus halinde gönüllü birleşmesinin, burjuva egemenliği ve burjuva devlet mekanizmasını yıkmak üzere proleter komünlerin gönüllü bir kaynaşmasının mümkün olduğunu düpedüz düşünemiyor. Merkeziyetçilik Bernstein'a, her darkafalı gibi, yalnızca yukarıdan, yalnızca memurlar ve askerler tarafından zorla kabul ettirilebilecek ve korunabilecek bir şey olarak görünüyor.

Sanki Marx görüşlerinin tahrif edilmesi olasılığını önceden görmüş gibi, Komün'e karşı getirilen, onun ulusun birliğini bozmak, merkezi hükümeti ortadan kaldırmak istediği suçlamasının bilinçli bir sahtekârlık olduğunu özellikle vurguluyor. Marx hedef bilinçli, demokratik, proleter merkeziyetçiliği, burjuva, askeri, bürokratik merkeziyetçiliğin karşısına koymak için kasten "ulusun birliğini örgütlemek" ifadesini kullanıyor.

Fakat ... duymak istemeyen biri kadar sağır birisi yoktur. Ve bugünkü sosyal-demokrasinin oportünistleri, devlet iktidarının yokedilmesi, asalak urun kesilip atılmasının lafını bile duymak istemiyorlar.

5— Asalak Devletin Yokedilmesi

Marx'tan ilgili pasajları daha önce aktardık, şimdi onları tamamlamamız gerekiyor.

> "Yeni tarihsel oluşumların, bir ölçüde benzerlik gösterdikleri daha eski ve hatta ölü biçimlerin eşi olarak görülmeleri, genellikle yazgılarıdır. Böylece, modern devlet iktidarını parçalayan bu yeni Komün, ortaçağ komünlerinin[21] yeniden canlandırılması olarak ... Montesquieu'nün ve Jirondenlerin düşlediği gibi küçük devletlerin bir birliği olarak ... aşırı merkezileşmeye karşı eski mücadelenin abartılı bir biçimi olarak görüldü ...

> Komünal yapılanma tersine, toplumdan beslenen ve onun özgür hareketini engelleyen asalak ur 'devlet'in yiyip bitirdiği tüm güçleri toplumsal bünyeye geri vermiş olurdu. Bu bir tek eylemle Fransa'nın yeniden doğuşunu başlatmış olurdu ...
>
> Fakat gerçekte komünal yapılanma kırsal üreticileri bölge başkentlerinin manevi önderliği altına sokar ve orada onlara, kent işçilerinin şahsında, çıkarlarının doğal temsilcilerini garanti ederdi. Komün'ün salt varlığı, kendiliğinden anlaşılır bir şey olarak beraberinde yerel özyönetimi getirdi, ama artık, şimdi gereksiz kılınmış olan devlet iktidarına karşı bir ağırlık olarak değil..."

Bir "asalak ur" olan "devlet iktidarının yokedilmesi", onun "budanması", "imha edilmesi", "şimdi gereksiz kılınmış devlet iktidarı" — işte Komün'ün deneyimlerini değerlendirip tahlil ederken Marx'ın devlet hakkında kullandığı ifadeler bunlardır.

Tüm bunlar neredeyse yarım yüzyıl önce yazıldı ve bugün çarpıtılmamış Marksizmi geniş kitlelerin bilincine çıkarmak için adeta arkeolojik kazı yapmak gereklidir. Marx'ın yaşadığı son büyük devrimin gözlemlerinden çıkarılan sonuçlar, tam da proletaryanın bir sonraki büyük devrimlerinin zamanı geldiği anda unutuldu.

> "Komün'ün tabi tutulduğu yorumların çeşitliliği ve onda ifadesini bulan çıkarların çeşitliliği, bütün eski hükümet biçimleri esas olarak baskıcıyken, onun tamamen esnek bir politik biçim olduğunu kanıtlıyor. Onun gerçek sırrı şuydu: o özünde ***işçi sınıfının*** bir ***hükümetiydi,*** mülk edinen sınıfa karşı üreten sınıfın mücadelesinin sonucuydu, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği nihayet keşfedilmiş politik biçimdi.
>
> Bu son koşul olmadan komünal yapılanmanın mümkünü olmazdı ve bir aldatmaca olurdu."

Ütopyacılar, toplumun sosyalist dönüşümünün gerçekleşeceği politik biçimleri "keşfetmek"le uğraştılar. Anarşistler poli-

tik biçimler sorununun lafını bile duymak istemiyorlardı. Bugünkü sosyal-demokrasinin oportünistleri, parlamenter-demokratik devletin burjuva politik biçimlerini aşılamayacak sınır olarak alıyor, bu "model"e tapınmaktan bir hal oluyorlar ve bu biçimleri ***parçalama*** yönünde her türlü girişimi anarşizm ilan ediyorlardı.

Marx, sosyalizmin ve politik mücadelenin tüm tarihinden, devletin ortadan kalkmak zorunda olduğu, ortadan kalkmasının geçiş biçiminin (devletten devlet-olmayana geçiş) "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olacağı sonucunu çıkardı. Fakat Marx, bu geleceğin politik ***biçimlerini keşfetmeye*** kalkışmadı. Kendini Fransız tarihini dikkatle gözlemek ve tahlil etmekle ve 1851 yılından şu sonucu çıkarmakla sınırladı: burjuva devlet mekanizmasının ***yıkılması*** sözkonusu.

Ve proletaryanın devrimci kitle hareketi patlak verdiğinde Marx, bu hareketin başarısızlığına rağmen, kısa süreliliğine ve gözle görülür güçsüzlüğüne rağmen, onun hangi biçimler ***keşfettiğini*** incelemeye başladı.

Komün, proleter devrimin "nihayet keşfettiği", emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği biçimidir.

Komün, proleter devrimin burjuva devlet mekanizmasını ilk ***parçalama*** girişimidir, parçalananın ***yerine*** konabilecek ve konmak zorunda olan "nihayet keşfedilmiş" politik biçimdir.

Daha ileride, 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin başka bir durumda, başka koşullar altında Komün'ün eserini sürdürdüklerini ve Marx'ın dahiyane tarihsel tahlilini doğruladıklarını göreceğiz.

IV. BÖLÜM

DEVAM
ENGELS'İN TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI

Marx, Komün'ün deneyimlerinin önemini değerlendirmek için temel olanı sunmuştur. Engels aynı konuya tekrar tekrar dönmüş, Marx'ın tahlilini ve çıkardığı sonuçları açıklamış ve zaman zaman sorunun ***başka*** yönlerini öylesine güçlü ve anlaşılır aydınlatmıştır ki, bu açıklamalara özellikle eğilmek gerekir.

1— "Konut Sorunu Üzerine"

Daha konut sorunu üzerine araştırmasında (1872) Engels Komün'ün deneyimlerini değerlendirir ve tekrar tekrar devrimin devletle ilgili görevlerine değinir. Somut bir konuda, bir yandan proleter devletin ve şimdiki devletin birbirine benzer çizgileri —her iki durumda da devletten sözetmeye izin veren çizgiler— ve öte yandan onları ayıran özellikler ya da devletin ortadan kaldırılmasına geçişin açıkça anlatılması ilginçtir.

"Peki konut sorunu nasıl çözülebilir? Bugünkü toplumda, bütün diğer toplumsal sorunların çözüldüğü gibi: arz ve talep arasında yavaş yavaş ekonomik denge kurulması aracılığıyla, sorunu sürekli yeniden üreten bir çözüm, yani aslında bir çözüm değil. Sosyal bir devrimin bu sorunu nasıl çözeceği sadece ilgili koşullara bağlı değildir, aynı zamanda çok daha kapsamlı sorunlarla da bağıntılıdır, ki kent ile kır arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması bunların en önemlilerinden biridir. Gelecek toplumun kuruluşu için ütopik sistemler kuramayacağımızdan, bu konuya girmek beyhude olacaktır. Fakat şu kadarı kesin, büyük kentlerde şimdiden, akıllıca kullanıldığında her türlü gerçek 'konut ***sıkıntısı'nı*** derhal ortadan kaldırabilecek yeterlilikte konut vardır. Bu elbette ki sadece bugünkü mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesiyle, daha doğrusu onların evlerine evsiz barksızların ya da şimdiye kadarki evlerinde aşırı ölçüde sıkışık yaşayan işçilerin yerleştirilmesiyle gerçekleşebilir, ve proletarya *politik* iktidarı ele geçirir geçirmez kamu yararının gerektirdiği böyle bir önlem, bugünkü devlet tarafından yapılan başka mülksüzleştirmeler ve yerleştirmeler kadar kolay uygulanabilecektir." (1887 tarihli Almanca baskı, s. 22.)

Burada devlet iktidarının biçiminin değiştirilmesi ele alınmıyor, sadece onun faaliyetinin içeriği açıklanıyor. Mülksüzleştirmeler ve yerleştirmeler şimdiki devletin buyruğuyla da gerçekleşiyor. Proleter devlet, biçimsel olarak bakıldığında, yerleştirmeleri ve evlerin mülksüzleştirilmesini de "buyuracak"tır. Fakat, eski yürütme aygıtının, burjuvaziye bağlı bürokrasinin, proleter devletin buyruklarını uygulamaya düpedüz elverişsiz olacağı açıktır.

"Geçerken tespit etmek gerekir ki, emekçi halk tarafından tüm iş aletlerinin 'fiilen ele geçirilmesi', tüm sanayie el konması, Proudhoncu 'bedel ödeme'nin tam tersidir. Bu sonuncusunda ***tek tek işçiler*** evin, çiftliğin, iş aletinin sahibi olur; birincisinde 'emekçi halk' evlerin, fabrikaların ve iş aletlerinin toplu

sahibi olarak kalır ve en azından bir geçiş süreci sırasında bunların kullanımını, masrafları tazmin etmeden bireylere veya topluluklara biraz zor devreder. Tıpkı toprak mülkiyetinin kaldırılmasının, toprak rantının kaldırılması olmadığı, aksine, değişik tarzda da olsa, topluma devredilmesi olduğu gibi. Yani tüm iş aletlerinin emekçi halk tarafından fiilen ele geçirilmesi, kiralama ilişkisinin sürmesini asla dışlarnaz." (s. 69)

Bu açıklamalarda değinilen, devletin sönüp gitmesinin ekonomik temellerini bir sonraki bölümde incelemek istiyoruz. Engels, proleter devletin, "en azından bir geçiş süreci sırasında" evleri karşılıksız "zor" dağıtacağını söylerken son derece dikkatli bir ifade kullanıyor. Tüm halka ait olan evlerin, para karşılığında çeşitli ailelere verilmesi, bu paraların toplanmasını, belirli bir denetimi ve evlerin tahsisinde şu ya da bu kuralların konmasını öngörür. Bütün bunlar belli bir devlet biçimini gerektirir, ama özel ayrıcalıklı konumlara sahip görevli kişilerle özel askeri ve bürokratik bir aygıtı asla gerektirmez. Ve evlerin parasız verilmesinin mümkün olacağı türden koşullara geçiş, devletin tamamen "sönüp gitmesi"yle bağıntılıdır.

Engels, Blanquistlerin Komün'den sonra ve onun deneyiminin etkisi altında Marksizmin ilkesel tutumuna geçmelerinden sözederken, bu tutumu laf arasında şöyle formüle ediyor:

> "... Sınıfların ve onunla beraber devletin ortadan kaldırılmasına geçiş olarak proletaryanın politik eyleminin ve onun diktatörlüğünün gerekliliği..." (s. 55.)

Lafzı eleştirmeyi sevenler ya da burjuva "Marksizm yıkıcıları" "devletin ortadan kaldırılması"nın bu ***kabulüyle,*** "Anti-Dühring"den daha önce aktarılan pasajdaki anarşist formül gibi bir formülün reddi arasında herhalde çelişki bulacaklardır. Oportünistlerin Engels'i de "anarşist" olarak damgalamaları şaşırtıcı olmaz — şimdilerde Enternasyonalistleri anarşizmle suçlamak sosyal-şovenlerde âdet haline geliyor.

Sınıfların ortadan kalkmasıyla devletin de ortadan kalkacağını Marksizm her zaman öğretmiştir. "Anti-Dühring"de "devletin sönüp gitmesi"ne dair herkesçe bilinen pasaj, anarşistleri, sadece devleti ortadan kaldırmayı savunmakla değil, aksine devletin "bugünden yarına" ortadan kaldırılabileceğini vaaz etmekle suçlar.

Bugünkü egemen "sosyal-demokrat" doktrin, devletin ortadan kaldırılması sorununda Marksizmin anarşizmle ilişkisini tamamen tahrif ettiği için, Marx ve Engels'in anarşistlere karşı bir polemiğini anımsatmak özellikle yararlı olacaktır.

2— Anarşistlere Karşı Polemik

Bu polemik 1873 yılına rasılar. Marx ve Engels, bir İtalyan sosyalist yıllığı için, Proudhonculara, "otonomistlere" veya "anti-otoriterlere" karşı makaleler yazdılar ve bu makalelerin Almanca çevirisi ancak 1913 yılında "Neue Zeit"ta yayınlandı.[22]

> "Eğer işçi sınıfının politik mücadelesi —diye yazıyordu Marx anarşistlerle ve onların politikayı yadsımasıyla alay ederek— devrimci biçimler alırsa, eğer işçiler burjuvazinin diktatörlüğü yerine kendi devrimci diktatörlüklerini koyarlarsa, o zaman ilkelere hakaret korkunç suçunu işlemiş olurlar, çünkü sefil dünyevi günlük gereksinimlerini tatmin etmek için, burjuvazinin direnişini kırmak için silahları bırakıp devleti ortadan kaldırmak yerine, devlete devrimci ve geçici bir biçim verirler..." ("Neue Zeit", 32. yıl, cilt I, 1913/14, s. 40.)

Marx anarşistleri çürütürken sadece devletin bu türden bir "ortadan kaldırılışı"na karşı çıktı! Asla, devletin sınıfların ortadan kaybolmasıyla kaybolacağına veya sınıfların ortadan kaldırılmasıyla ortadan kalkacağına değil, aksine işçilerin silah kullanımından, örgütlü zordan, ***yani*** "burjuvazinin direnişini kırma-

ya" hizmet edecek olan ***devletten*** vazgeçmeleri gerektiğine karşı çıktı.

Marx —anarşizme karşı mücadelesinin gerçek anlamının çarpıtılmasını önlemek için— proletaryanın gereksindiği devletin "devrimci ve ***geçici*** biçimi"ni bilerek vurguluyor. Proletaryanın devlete sadece geçici olarak gereksinimi vardır. ***Hedef*** olarak devletin ortadan kaldırılması sorununda anarşistlerden kesinlikle ayrılmıyoruz. Bu hedefe ulaşmak için, sömürücülere ***karşı*** devlet erkinin organlarından, araçlarından, yöntemlerinden geçici olarak yararlanmanın gerekli olduğunu iddia ediyoruz, tıpkı sınıfların ortadan kaldırılması için ezilen sınıfın geçici diktatörlüğünün gerekli olması gibi. Marx anarşistlere karşı sorunu en keskin ve açık biçimde koyar: işçiler kapitalist boyunduruğu attıklarında, "silahları bırakmalı" mıdır yoksa kapitalistlerin direnişini kırmak için bu silahları onlara karşı mı kullanmalıdır? Fakat silahların bir sınıf tarafından bir başka sınıfa karşı sistematik kullanımı, devletin "geçici biçimi"nden başka nedir ki?

Her sosyal-demokrat, anarşistlere karşı polemiğinde sorunu ***böyle*** koyup koymadığını, II. Enternasyonal'in resmi sosyalist partilerinin büyük çoğunluğunun sorunu ***böyle*** koyup koymadığını kendi kendine sormalıdır.

Engels aynı düşünceleri çok daha ayrıntılı ve popüler olarak açımlıyor. Önce, kendilerine "anti-otoriterler" diyen, yani her türlü otoriteyi, her türlü tabiyeti, her türlü hükümet erkini yadsıyan Proudhonculardaki düşünce karışıklığıyla alay ediyor. Bir fabrikayı, bir demiryolunu, açık denizde bir gemiyi alalım, diyor Engels, belli bir tabiyet olmadan, yani belli bir otorite ya da iktidar olmadan, makinelerin kullanımına ve birçok kişinin planlı işbirliğine dayanan bu karmaşık teknik işletmelerin hiçbirinin işlemesinin mümkün olmadığı açık değil midir?

"... Bu gerekçeleri —diye yazıyor Engels— en hiddetli anti-otoriterlerin karşısına çıkardığımda, bana yalnızca şu yanıtı verebiliyorlar: Ah! Bu doğru, ama burada sözkonusu olan delegelere verdiğimiz otorite değil, ***aksine bir görevdir.*** Bu insanlar adını değiştirerek bir şeyi değiştirebileceklerine inanıyorlar..."

Engels böylece otorite ve otonominin relatif kavramlar olduğunu, etki alanlarının toplumsal gelişimin çeşitli aşamalarıyla birlikte değiştiğini, onları mutlak bir şey saymanın saçma olduğunu gösterdikten sonra ve makinelerin ve büyük çaplı üretimin etki alanının gittikçe yaygınlaştığını ekledikten sonra, otorite üzerine genel değerlendirmelerden devlet sorununa geçer.

"Eğer —diye yazıyor Engels— otonomistler, geleceğin sosyal örgütünün otoriteye yalnızca, üretim ilişkilerinin kaçınılmaz olarak çizdiği sınır dahilinde izin vereceğini söylemekle yetinselerdi, onlarla anlaşılabilirdi; fakat onlar otoriteyi gerekli kılan tüm gerçekler karşısında kördürler ve bu sözcüğe karşı tutkuyla mücadele ederler.

Anti-otoriterler seslerini politik otoriteye karşı, devlete karşı yükseltmekle neden yetinmiyorlar? Tüm sosyalistler, devletin ve onunla birlikte politik otoritenin gelecekteki sosyal devrimin sonucunda ortadan kaybolacağında; yani kamu işlevlerinin politik karakterlerini yitireceği ve sosyal çıkarları denetleyen basit yönetsel işlevlere dönüşeceğinde anlaşıyorlar. Anti-otoriterler ise, politik devletin, onu üretmiş olan sosyal koşullar ortadan kaldırılmadan önce bile, bir vuruşta ortadan kaldırılmasını istiyorlar. Sosyal devrimin ilk eyleminin otoritenin ortadan kaldırılması olması gerektiğini talep ediyorlar.

Bu baylar hiç devrim gördüler mi acaba? Bir devrim, hiç kuşkusuz, olabilecek en otoriter şeydir, nüfusun bir kesiminin iradesini diğer kesime tüfek, süngü ve toplarla dayattığı bir eylemdir, bunların hepsi pek otoriter araçlardır, ve zafer kazanan parti egemenliğini, silahlarının gericilerde uyandırdığı korkuyla

> savunmak zorundadır. Ve eğer Paris Komünü burjuvaziye karşı silahlı bir halkın otoritesini kullanmamış olsaydı, bir günden fazla dayanabilir miydi? Tersine onu bu otoriteden çok az yararlandı diye kınayamaz mıyız? Yani: ya — ya da: ya anti-otoriterler ne söylediklerini kendileri bilmemektedir, ve bu durumda sadece karışıklık yaratmaktadırlar, ya da bilmektedirler ve bu durumda proletarya davasına ihanet etmektedirler. Her iki halde de sadece gericiliğe hizmet etmektedirler." (s. 39.)

Bu değerlendirmede, devletin sönüp gitmesi sırasında politikayla ekonomi arasındaki ilişki konusuyla bağıntılı ele alınması gereken sorunlara değinilmiştir (bir sonraki bölüm bu konuya ayrılmıştır). Kamu işlevlerinin politik işlevlerden basit yönetsel işlevlere dönüşümü sorunu ve "politik devlet" sorunu böyle bir sorundur. Yanlış anlamalara özellikle uygun olan bu son ifade ["politik devlet" —ÇN], devletin sönüp gitme sürecine işaret eder: sönüp gitmekte olan devlet, sönüp gitmesinin belli bir aşamasında politik olmayan devlet olarak nitelenebilir.

Engels'in bu değerlendirmesinde en dikkate değer şey yine sorunun anarşistler karşısında konuşudur. Engels'in öğrencisi olmak isteyen sosyal-demokratlar 1873'ten bu yana anarşistlerle milyonlarca kez tartıştılar, ama kesinlikle Marksistlerin tartışabileceği ve tartışmak zorunda olduğu şekilde ***değil.*** Anarşistlerin devletin ortadan kaldırılması konusundaki düşünceleri karışıktır ve ***devrimci değildir*** — Engels sorunu böyle koydu. Anarşistler tam da devrimi doğuşu ve gelişimi içinde, zorla, otoriteyle, erkle, devletle bağıntılı özgül görevleri içinde görmek istemezler.

Bugünkü sosyal-demokratlarda anarşizmin mutat eleştirisi en katıksız küçük-burjuva bayağılığa çıkıyordu: "Biz devleti kabul ediyoruz, anarşistler etmiyor!" Elbette böylesine bayağı bir şey bir ölçüde düşünme yeteneğine sahip ve devrimci işçiler

üzerinde itici etki uyandırmak zorundadır. Engels farklı birşey söylüyor: tüm sosyalistlerin, sosyalist devrimin sonucu olarak devletin ortadan kaybolacağını kabul ettiklerini vurguluyor. Sonra somut olarak devrim sorununu, sosyal-demokratların genellikle oportünizmden dolayı yan çizdikleri, "işlenmesi"ni deyim yerindeyse sadece anarşistlere bıraktıkları sorunu koyuyor. Ve Engels bu sorunu ortaya koyarak boğayı boynuzundan yakalıyor: Komün, ***devletin devrimci*** erkinden, yani silahlı, egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryadan ***daha fazla*** yararlanmamalı mıydı?

Egemen resmi sosyal-demokrasi genellikle, devrim sırasında proletaryanın somut görevleri sorununu ya darkafalı esprilerle ya da en iyi durumda şu kaçamak safsata deyimle geçiştirmiştir: "Buna o zaman bakarız". Ve anarşistler böyle bir sosyal-demokrasiye karşı, işçileri devrimci tarzda eğitme görevine ihanet ettiği suçlamasını yapma hakkını kazanıyorlardı. Engels son proleter devrimin deneyimlerinden, proleteryanın gerek bankalar karşısında gerekse de devlet karşısında ne yapması gerektiği bunu nasıl yapması gerektiği sorununun çok somut olarak incelemek için yararlanıyor.

3— Bebel'e Bir Mektup

Marx ve Engels'in eserlerinde devlet üzerine eğer en dikkate değer değerlendirme değilse, en dikkate değer değerlendirmelerden biri, Engels'in Bebel'e 18-28 Mart 1875 tarihli mektubundaki aşağıdaki pasajdır. Geçerken belirtelim ki bu mektup, bildiğimiz kadarıyla Bebel tarafından ilk kez anılarının ("Yaşamımdan") 1911'de yayınlanmış olan ikinci cildinde basılmıştır, yani yazılıp gönderilmesinden otuz altı yıl sonra.

Engels, Marx'ın da Bracke'ye[23] ünlü mektubunda eleştirdiği aynı Gotha Programı taslağını eleştiriyor ve Bebel'e özel olarak devlet sorunu üzerine şunları yazıyordu:

> "... Özgür halk devleti özgür devlete dönüştürüldü. Gramer açısından bakıldığında özgür bir devlet, devletin yurttaşları karşısında özgür olduğu, yani despotik iktidara (hükümete) sahip bir devlettir. Devlet üzerine bütün bu gevezelikler bırakılmalıdır, özellikle, artık gerçek anlamda bir devlet olmayan Komün'den bu yana. Daha Marx'ın Proudhon'a karşı eseri ve sonra 'Komünist Manifesto', doğrudan, sosyalist toplum düzeninin yürürlüğe girmesiyle devletin kendiliğinden çözüleceği ve ortadan kaybolacağını söylemesine rağmen, 'halk devleti' anarşistler tarafından bıktırana dek başımıza kakıldı. 'Devlet', karşıtlarını zorla bastırmak için mücadelede, devrimde kullanılan sadece geçici bir kurum olduğundan, 'özgür halk devleti'nden söz etmek tam bir saçmalıktır: proletaryanın devlete hâlâ ***ihtiyacı olduğu*** sürece, ona özgürlük adına değil, aksine karşıtlarını baskı altında tutmak için ihtiyacı vardır ve özgürlükten söz edilebileceği anda, devlet devlet olarak varolmaktan çıkar. Bu nedenle her yerde 'devlet' yerine, Fransızca 'Komün' sözcüğünü çok iyi karşılayabilecek olan o güzel eski Almanca sözcüğü, 'Gemeinwesen'i [kamu kuruluşu —ÇN.] koymayı öneririz." (Almanca baskı, s. 321 ve 322.*)

Bu mektubun, Marx'ın sadece birkaç hafta sonra yazılmış bir mektupta (5 Mayıs 1875 tarihli) eleştirdiği Parti programıyla ilgili olduğu ve Engels'in o sıralar Marx'la birlikte Londra'da yaşadığı gözönünde bulundurulmalıdır. Yani Engels son cümlede "biz" derken, hiç kuşkusuz kendisi ve Marx adına, Alman İşçi Partisinin liderine, "devlet" sözcüğünü ***programdan çıkarmayı*** ve yerine ***"kamu kurumu"*** sözcüğünü koymayı tavsiye ediyor.

---

* *Bkz. Marx-Engels, A. Bebel, W. Liebknecht, K. Kautsky ve Diğerlerine Mektuplar, Moskova-Leningrad 1933. Bölüm I, s. 111. —**Alm. Red.***

Kendilerine programın böyle düzeltilmesi önerilmiş olsa, oportünistler için kullanılır hale getirilmiş şimdiki "Marksizmin" reisleri nasıl "anarşizm" diye yaygara koparırlardı!

Koparsınlar. Buna karşılık burjuvazi kendilerini övecektir.

Biz ise, işimize devam edeceğiz. Parti programımızın revizyonunda, doğruya daha yakınlaşmak için, her türlü tahrifattan arındırarak Marksizmi yeniden kurmak için, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesine daha sağlam bir doğrultu vermek için, Engels ve Marx'ın öğüdünü mutlaka hesaba katmalıyız. Bolşevikler arasında elbette Engels'le Marx'ın öğüdünün karşıtları olmayacaktır. Zorluk yalnız terimlerde olabilir. Almancada iki sözcük vardır: "Gemeinde" [Komün —ÇN.] ve "Gemeinwesen" [kamu kurumu —ÇN.], Engels bunlardan, yalnızca tek bir komünü [Gemeinde] değil, onların bütününü, bir kornünler sistemini ifade edenini [Gemeinwesen —ÇN.] seçmiştir. Rusçada böyle bir sözcük yoktur ve belki de, bu tanımın da eksiklikleri olmasına rağmen Fransızca "komün" sözcüğünde karar kılmak gerekecektir.

"Artık asıl anlamda bir devlet olmayan Komün" — bu Engels'in teorik olarak son derece önemli iddiasıdır. Yukarıda anlatılanlardan sonra bu iddia tamamen anlaşılırdır. Komün, artık nüfusun çoğunluğunu değil, azınlığını (sömürücüleri) baskı altında tutması gerektiği ölçüde, bir devlet olmaktan ***çıktı;*** burjuva devlet mekanizması onun tarafından parçalandı; ***özel*** bir baskı erki yerine halkın bizzat kendisi sahneye çıktı. Bütün bunlar asıl anlamıyla devletten sapmalardır. Ve Komün sağlamlaşsaydı, o zaman içindeki devlet izleri kendiliğinden "sönüp giderdi", kendi kurumlarını "ortadan kaldırma"sına gerek kalmazdı: artık yapacakları bir şey kalmadığı ölçüde işlevlerini yitirirlerdi.

"'Halk devleti' anarşistler tarafından bıktırana dek başımıza kakıldı", diyor Engels ve ilk planda Bakunin'i ve onun Alman

sosyal-demokratlarına saldırılarını kastediyor. Engels bu saldırıları, "halk devleti" aynı "özgür halk devleti" gibi bir saçmalık ve sosyalizmden bir sapma anlamına geldiği ***ölçüde*** haklı görüyor. Engels Alman sosyal-demokratlarının anarşistlere karşı mücadelesini iyileştirmeye, bu mücadeleyi ilkesel olarak doğru şekillendirmeye, onu "devlet"le ilgili oportünist önyargılardan arındırmaya çalışıyor. Boşuna! Engels'in mektubu otuzaltı yıl boyunca bir yazı masasının çekmecesinde yattı. Bu mektubun yayınlanmasından sonra da Kautsky'nin özünde, Engels'in sakınılması için uyardığı aynı hataları inatla yinelediğini aşağıda göreceğiz.

Bebel, Engels'e 21 Eylül 1875 tarihli bir mektupla yanıt vererek, başka şeylerin yanısıra, program önerisi üzerine Engels'in yargısına "tümüyle katıldığı"nı ve Liebknecht'i uysallığı nedeniyle suçladığını yazdı (Bebel: "Yaşamımdan", ikinci bölüm, s. 334). Ancak Bebel'in "Hedeflerimiz" broşürünü elimize aldığımızda, orada devlet üzerine tamamen yanlış değerlendirmeler buluruz:

> "Devlet, ***sınıf egemenliğine*** dayanan bir devletten bir ***halk devletine*** dönüştürülecektir." ("Hedeflerimiz", 1886 baskısı, s. 14.)

Bebel'in broşürünün *dokuzuncu* (dokuzuncu!) baskısında böyle yazıyor! Özellikle Engels'in devrimci açıklamaları gizli tutulup, günlük yaşam koşulları devrimci düşünceleri uzun zaman için "unutturduğunda", devlet üzerine oportünist düşüncelerin böylesine inatla tekrarının Alman sosyal-demokrasisinin etine kemiğine işlemesi şaşırtıcı değildir.

4— Erfurt Program Taslağının Eleştirisi

Engels'in 29 Haziran 1891'de Kautsky'ye yolladığı ve ancak on yıl sonra "Neue Zeit"ta yayınlanan* Erfurt program taslağının eleştirisi,[24] esas olarak tam da ***devlet*** düzeni sorunlarında sosyal-demokrasinin ***oportünist*** görüşlerinin eleştirisine ayrılmış olduğu için, Marksist devlet öğretisinin tahlilinde ele alınmadan geçilemez.

Geçerken belirtelim ki Engels, modern kapitalizmdeki değişikliklerini ne kadar dikkatle ve tartarak izlediğini ve bu yüzden belli bir dereceye kadar emperyalist çağımızın görevlerini öncelemeyi bildiğini kanıtlayan ekonomik sorunlar üzerine de son derece değerli bir açıklama yapmıştır. İşte bu açıklama: program taslağında kapitalizmi karakterize etmek için kullanılan "plansızlık" sözcüğü üzerine Engels şöyle yazıyor:

> "Anonim şirketlerden, koca sanayi dallarına egemen olan ve tekelleştiren tröstlere geçtiğimizde, sadece özel üretim değil, plansızlık da sona erer." ("Neue Zeit", 20. yıl, 1901/02, Cilt I, s. 8.**)

İşte size en yeni kapitalizmin, yani emperyalizmin teorik değerlendirmesinde temel olan şey, yani kapitalizmin tekelci ***kapitalizme*** dönüşmesi. Sonuncusu özellikle vurgulanmalıdır, çünkü en yaygın yanılgı, tekelci ya da tekelci devlet kapitalizminin ***artık*** kapitalizm ***olmadığı,*** artık "devlet sosyalizmi" vb. diye nitelenebileceği burjuva-reformist iddiasıdır. Tröstler elbette tam bir planlılığa yol açmamıştır, bugüne kadar da yol açmamaktadırlar ve açamazlar da. Fakat planlılığa yol açtıkları ölçü-

---

* *Şimdi Marx-Engels, Program Eleştirileri'nde de basılmıştır, Berlin 1930, s. 56 ve devamı. —**Alm. Red.***

** *Bkz. "Program Eleştirileri", s. 60. —**Alm. Red.***

de, sermaye kodamanları ulusal ya da hatta uluslararası ölçekte üretimin boyutunu önceden hesapladıkları ölçüde, üretimi planlı olarak düzenledikleri ölçüde, her şeye rağmen ***kapitalizm*** içinde kalırız, yeni bir aşamasında da olsa, yadsınmaz biçimde kapitalizm içinde kalırız. ***Böyle*** bir kapitalizmin sosyalizme "yakınlığı", proletaryanın gerçek temsilcileri için sosyalist devrimin yakınlığı, kolaylığı, uygulanabilirliği, zorunluluğunun bir kanıtı olmalıdır, yoksa tüm reformistlerin uğraştığı bu devrimin reddi ve kapitalizmin şirin gösterilmesi karşısında hoşgörülü davranmanın bir gerekçesi asla olmamalıdır.

Fakat devlet sorununa geri dönelim. Engels burada özellikle önemli üç ipucu veriyor: birincisi cumhuriyet sorununa ilişkin; ikincisi milliyetler sorunuyla devlet düzeni arasındaki bağıntı üzerine; üçüncüsü yerel özyönetim üzerine.

Engels cumhuriyeti, Erfurt program taslağı eleştirisinin ağırlık noktası yapmıştır. Ve Erfurt Programı'nın tüm uluslararası sosyal-demokrasi içinde nasıl bir önem kazandığını, tüm II. Enternasyonal için örnek haline geldiğini düşünürsek, abartmadan söyleyebiliriz ki, Engels burada tüm II. Enternasyonal'in oportünizmini eleştirmektedir.

> "Taslağın politik talepleri —diye yazıyor Engels— büyük bir hata içeriyor. Asıl söylenmesi gereken şey ***orada yok.***" (Altı Engels tarafından çizilmiştir.)

Ve devamla, Alman Anayasası'nın aslında 1850 yılının son derece gerici anayasasının bir kopyası olduğu, Reichstag'ın Wilhelm Liebknecht'in bir ifadesine göre sadece "otokrasinin incir yaprağı" olduğu, bu anayasa ve onun tarafından onaylanan küçük devletçilik temelinde ve Alman küçük devletlerinin bir birliği temelinde, "tüm iş araçlarının ortak mülkiyete dönüştürülmesi"ni gerçekleştirmek istemenin "açıkça saçma" olduğu anlatılıyor.

"Fakat buna dokunmak tehlikelidir", diye ekliyor, Almanya'da cumhuriyet talebinin legal olarak programa alınamayacağını çok iyi bilen Engels. Fakat Engels, "herkes"in yetindiği bu akla yakın düşünceyle yetinmiyor. Devam ediyor:

> "Fakat yine de meselenin üstüne şöyle ya da böyle gidilmelidir. Bunun ne kadar gerekli olduğunu tam da şimdi sosyal-demokrat basının büyük bir bölümünde yayılmakta olan oportünizm kanıtlıyor. Sosyalistler Yasası'nın[25] yinelenmesi korkusuyla, o yasanın egemenliği altında sarfedilen her türlü aceleci ifadelerin anısıyla, şimdi birdenbire Almanya'daki mevcut yasal durum, tüm taleplerini barışçı yoldan gerçekleştirmek için Partiye yetebilirmiş..."

Alman sosyal-demokratlarının Olağanüstü Yasa'nın yeniden yürürlüğe konması korkusuyla hareket ettiklerini, bu temel olguyu Engels önplana çıkarıyor ve bunu lafı dolandırmadan oportünizm olarak niteliyor; tam da Almanya'da cumhuriyet ve özgürlük olmadığı için, "barışçıl" yol düşlerinin tamamen saçma olduğunu açıklıyor. Engels kendisini bağlamayacak kadar dikkatlidir. Kapsamlı özgürlüğe sahip cumhuriyetlerde ya da ülkelerde sosyalizme barışçıl bir gelişimin "tasarlanabileceği"ni (sadece "tasarlamak") kabul ediyor, fakat Almanya'da, diye yineliyor,

> "... Almanya'da, hükümetin neredeyse her şeye kadir olduğu ve Reichstag'la bütün diğer temsili organların gerçek iktidara sahip olmadığı Almanya'da böyle bir şeyi, üstelik bir zorunluluk yokken ilan etmek, otokrasiden incir yaprağını alıp onun ayıbının önüne kendini bağlamak demektir."

Alman Sosyal-Demokrat Partisi resmi liderlerinin çok büyük çoğunluğu gerçekten de otokrasiyi gizlediler ve bu işaretleri rafa kaldırdılar.

"... Böyle bir politika, uzun vadede sadece kendi partimizi yoldan çıkarabilir. Genel soyut politik sorunlar ön plana çıkarılıp, böylece en yakın somut sorunlar, ilk büyük olayda, ilk politik krizde kendiliğinden gündeme gelecek olan sorunlar örtbas ediliyor. Bundan, Parti'nin tayin edici anda aniden şaşırıp kalmasından, tayin edici noktalar üzerine, bu noktalar hiçbir zaman tartışılmadığı için belirsizlik ve uyuşmazlık egemen olmasından başka ne sonuç çıkabilir ...

Günün anlık çıkarları üzerinden bu ana bakış açılarının unutuluşu, sonraki sonuçları gözönünde bulundurulmaksızın bu anlık başarılar elde etme dalaşı ve arzusu, hareketin geleceğinin hareketin bugününe feda edilmesi 'dürüst' niyetli olabilir, ama bu oportünizmdir ve öyle kalacaktır ve 'dürüst' oportünizm belki de tüm oportünizmlerin en tehlikelisidir...

Kesin olan bir şey varsa, o da, Partimizin ve işçi sınıfının sadece demokratik cumhuriyet biçimi altında egemenliğe ulaşabileceğidir. Hatta bu, Büyük Fransız Devrimi'nin de göstermiş olduğu gibi, proletarya diktatörlüğünün özgül biçimidir..."

Engels burada, Marx'ın tüm eserlerinde kızıl bir şerit gibi baştan sona geçen temel düşünceyi, yani demokratik cumhuriyetin proletarya diktatörlüğüne en yakın giriş olduğunu özellikle canlı biçimde tekrarlıyor. Çünkü hiçbir biçimde sermayenin egemenliğini ve böylece kitlelerin ezilmesini ve sınıf mücadelesini ortadan kaldırmayan bu cumhuriyet, kaçınılmaz olarak bu mücadelenin öylesine genişlemesine, gelişmesine, ortaya çıkmasına ve keskinleşmesine yol açar ki, bir kez ezilen kitlelerin temel çıkarlarını tatmin etme olanağı doğar doğmaz, bu olanak kaçınılmaz olarak ve yalnızca proletarya diktatörlüğünde, bu kitlelerin proletarya tarafından yönetilmesinde gerçekleşir. Tüm II. Enternasyonal için bunlar da Marksizmin "unutulmuş sözleri"dir ve bu unutma, 1917 Rus Devrimi'nin ilk yarı yılı sırasında Menşevik Parti'nin tarihinde olağanüstü şiddetli biçimde ortaya çıktı.

Nüfusun ulusal bileşimiyle bağıntı içinde federatif cumhuriyet sorununa ilişkin Engels şöyle yazıyordu:

> (Özgül Prusyacılığı, bir bütün olarak Almanya içinde eritmek yerine onu ebedileştiren, gerici monarşist anayasasıyla ve aynı şekilde gerici küçük devlet ayrılıkçılığıyla şimdiki Almanya'nın) "yerine ne geçmelidir? Görüşümce proletaryanın sadece bir ve bölünmez cumhuriyet biçimine ihtiyacı olabilir. Federatif cumhuriyet, Doğu'da artık bir engel haline gelirken, Birleşik Devletler'in dev toprakları üzerinde bir bütün olarak hâlâ bir gerekliliktir. İki adada dört ulusun yaşadığı ve bir parlamentoya rağmen daha şimdiden yanyana üç farklı yasa sisteminin[26] bulunduğu İngiltere'de bu bir ilerleme olurdu. Küçük İsviçre'de çoktan bir engel haline gelmiştir, bu sadece, İsviçre Avrupa devletler sisteminin salt pasif bir üyesi olmakla yetindiği için katlanılabilir bir durumdur. Almanya için federalist bir İsviçreleştirme büyük bir gerileme olurdu. Federal devleti üniter devletten iki nokta ayırdeder; her üye devlet, her kanton kendi medeni yasasına ve ceza yasasına ve hukuk sistemine sahiptir ve sonra, halk meclisinin yanı sıra, küçük ya da büyük her kantonun kanton olarak oy kullandığı devletler meclisi vardır."

Almanya'da federal devlet son derece merkezi bir devlete geçişi oluşturur ve 1866 ve 1870'de yapılmış olan "tepeden devrim"[27] geriletilmemeli, aksine "tabandan" bir "hareket"le tamamlanmalıdır.

Engels, sadece devlet biçimleri sorunu karşısında kayıtsızlık göstermemekle kalmaz, aksine her tekil durumun somut-tarihsel özelliklerine göre, ilgili geçiş biçiminin ***neden neye,*** hangi geçişi temsil ettiğini saptamak için, olağanüstü bir özenle tam da geçiş biçimlerini tahlil etmeye çalışır.

Engels, aynı Marx gibi, proletaryanın ve proleter devrimin bakış açısından hareketle demokratik merkeziyetçiliği, bir ve

bölünmez cumhuriyeti savunur. Federatif cumhuriyeti ya istisna ve gelişmenin engeli olarak, ya da ama monarşiden merkeziyetçi cumhuriyete geçiş olarak, belirli özel koşullar altında bir "ilerleme" olarak görür. Ve bu özel koşullar altında milliyetler sorunu ön plana çıkar.

Marx'ta olduğu gibi Engels'te de, gerici küçük devlet ayrılıkçılığını ve bu gericiliğin belirli somut durumlarda milliyetler sorunuyla örtbas edilmesini acımasızca eleştirmelerine rağmen, hiçbir yerde milliyetler sorununa yan çizme çabasının —"kendi" küçük devletlerinin küçük-burjuva-darkafalı milliyetçiliğine karşı son derece haklı mücadeleden yola çıkan Hollandalı ve Polonyalı Marksistlerin sık sık işleme hatasına düştükleri bu çabanın— izi bile görülmez.

Gerek coğrafi koşulların gerekse de dil birliğinin ve yüzlerce yıllık tarihin tek tek küçük parçalarda milliyetler sorununu "halletmiş" olması gerekir diye düşünülebilecek İngiltere'de bile, burada bile Engels, milliyetler sorununun henüz aşılmadığı açık gerçeğini hesaba katıyor ve bu nedenle federatif cumhuriyette bir "ilerleme" görüyor. Elbette burada da federatif cumhuriyetin eksikliklerinin eleştirisinden ve yekpare, merkeziyetçi-demokratik bir cumhuriyet için en kararlı propaganda ve mücadeleden vazgeçmenin izi bile yoktur.

Ancak Engels, demokratik-merkeziyetçiliği asla, anarşistler de dahil olmak üzere burjuva ve küçük-burjuva ideologların kullandıkları o bürokratik anlamda kavramıyor. Engels için merkeziyetçilik, "komünler" ve bölgeler tarafından devletin birliğinin gönüllü olarak savunulduğu, her türlü bürokratizmin ve her türlü yukarıdan "buyurma"nın kesinlikle ortadan kaldırıldığı geniş kapsamlı yerel özyönetimi asla dışlamaz.

"... Yani merkeziyetçi cumhuriyet —diye yazıyor Engels, Marksizmin devlet üzerine programatik görüşlerini geliştirerek—, ama 1798'de kurulmuş olan imparatorsuz imparatorluktan* başka bir şey olmayan bugünkü Fransız cumhuriyeti anlamında değil. 1792'den 1798'e dek her Fransız ili, her komünü [Gemeinde] Amerikan örneği üzre tam özyönetime sahipti ve bizim de buna sahip olmamız gerekir[28]. Özyönetimin nasıl kurulması gerektiğini ve bürokrasi olmadan nasıl yapılabileceğini bize Amerika ve ilk Fransız Devrimi ve bugün hâlâ Avustralya, Kanada ve diğer İngiliz sömürgeleri kanıtladılar. Ve böyle bir bölgesel ve komünal özyönetim, kantonun gerçi birlik [Bund]"[29] (yani federatif devletin tümü) "karşısında, ama bölge ve komün karşısında da çok bağımsız olduğu örneğin İsviçre federalizminden çok daha özgürdür. Kantonal hükümetler, bölge valileri [Bezirksstatthalter] ve valiler [Präfekte] atar, İngilizce konuşulan ülkelerde bunların hiçbiri bilinmez ve biz de gelecekte, Prusyalı Landräte ve Regierungsräte" (komiserler, kaza polis şefleri, valiler, genel olarak yukarıdan atanmış tüm memurlar) "gibi bunları da kararlılıkla men etmeliyiz."

Buna uygun olarak Engels, programda özyönetim üzerine maddeyi şöyle formüle etmeyi öğütlüyor:

"İllerde" (eyalet ya da bölge), "kazalarda ve komünlerde, genel oy hakkıyla seçilmiş memurlar aracılığıyla tam özyönetim, devlet tarafından atanmış yerel ve taşra makamlarının ortadan kaldırılması."

Kerenski ve diğer "sosyalist" bakanlar tarafından yasaklanan "Pravda"da[30] (10 Haziran [28 Mayıs] 1917 tarihli 68. sayı) bu noktada —elbette yalnızca bu noktada değil— güya devrimci bir güya demokrasinin güya sosyalist temsilcilerinin, ***demokrasiye karşı*** nasıl büyük ihlal suçları işlediklerine işaret etme fır-

* *Bkz. Not 6.*

satı buldum. Emperyalist burjuvaziyle "koalisyon" yaparak ellerini kollarını bağlamış kişilerin bu işaretlere sağır kalmaları anlaşılır bir şeydir.

Engels'in gerçeklere dayanarak, çok belirli bir örnekle, özellikle küçük-burjuva demokrasisi içinde çok yaygın olan, federatif cumhuriyetin mutlaka merkeziyetçi cumhuriyetten daha büyük özgürlük anlamına geldiği önyargısını çürütmesini vurgulamak son derece önemlidir. Bu yanlıştır. Engels'in, 1792–1798 yıllarının merkeziyetçi Fransız cumhuriyeti ve federalist İsviçre cumhuriyeti ile ilgili aktardığı olgular bunu çürütüyor. Gerçekten demokratik merkeziyetçi cumhuriyet federalist cumhuriyetten ***daha çok*** özgürlük sunuyordu. Ya da bir başka deyişle: tarihin tanıdığı ***en büyük*** yerel, bölgesel vs. özgürlüğü, federatif değil, ***merkeziyetçi*** cumhuriyet sundu.

Genel olarak tüm federatif ve merkeziyetçi cumhuriyet ve yerel özyönetim sorununa olduğu gibi bu olguya da, Parti propagandamızda ve ajitasyonumuzda yeterince dikkat gösterilmemiştir ve gösterilmiyor.

*5— Marx'ın "Fransa'da İç Savaş"ına 1891 Yılında Yazılan Önsöz**

"Fransa'da İç Savaş"ın üçüncü baskısına önsözünde —bu önsöz 18 Mart 1891 tarihlidir ve ilk olarak "Neue Zeit"ta yayınlanmıştır— Engels, devlete karşı tavırla bağıntılı sorunlar üzerine ilginç antrparantez düşüncelerin yanısıra, Komün'ün derslerinin son derece canlı bir özetini veriyor. Yazarını Komün'den ayıran yirmi yıllık dönemin tüm deneyimiyle derinleşmiş bulu-

* *Bkz. Karl Marx, Seçme Eserler, Cilt II, Zürih 1934, s. 459 ve devamı.* ***—Alm. Red.***

nan, özellikle Almanya'da çok yaygın olan "devlete duyulan batıl itikatlı saygı"ya karşı yönelen bu özete, haklı olarak, burada incelediğimiz bu sorun hakkında Marksizmin ***son sözü*** denebilir.

Fransa'da, diye belirtiyor Engels, işçiler her devrimden silahlanmış çıktılar,

> "bu yüzden, devlet dümeninde bulunan burjuvalar için, işçileri silahsızlandırmak ilk görevdi. İşçilerin mücadelesiyle başarılan her devrimden sonra, işçilerin yenilgisiyle biten yeni bir mücadele bu yüzdendir."

Burjuva devrimler deneyiminin bilançosu etkileyici olduğu kadar kısadır da. Burada sorunun özü —geçerken, devlet sorununda da ***(ezilen sınıfın elinde silahları var mı yok mu?)***— isabetle kavranmıştır. Gerek burjuva ideolojisinin etkisi altında kalan profesörler, gerekse de küçük-burjuva demokratlar, çoğunlukla tam da bu öze yan çizerler. 1917 Rus devriminde, burjuva devrimlerin bu sırrını ağzından kaçırma onuru (Cavaignac'vari bir onur), "Menşevik" ve "hakeza Marksist" Tsereteli'ye düştü. 22 (9) Haziran'daki[31] "tarihsel" konuşmasında Tsereteli, burjuvazinin Petrograd işçilerini silahsızlandırma kararını ağzından kaçırdı; bu kararı, elbette ki, aynı zamanda kendi kararı olarak da ve bir bütün olarak bir "devlet" zorunluluğu olarak gösterdi![32]

Tsereteli'nin 22 (9) Haziran'daki tarihsel konuşması, 1917 devriminin tüm tarihçileri için kuşkusuz, Bay Tsereteli tarafından yönetilen Sosyal-Devrimciler ve Menşevikler blokunun, devrimci proletaryaya ***karşı*** nasıl burjuvazinin safına geçtiğini en iyi gösteren örneklerden biri olacaktır.

Engels'in, yine devlet sorunuyla bağıntılı geçerken değindiği bir başka düşüncesi dinle ilgilidir. Alman sosyal-demokrasisi-

nin yozlaştığı ve gittikçe oportünistleştiği ölçüde, kendini ünlü "din kişinin özel sorunudur" formülünün darkafalı yanlış yorumuna gitgide daha fazla kaptırdığı bilinir. Yani: bu formül, din sanki devrimci proletaryanın ***Partisi için*** de kişinin özel sorunuymuş gibi yorumlanıyordu!! Engels, proletaryanın devrimci programına bu tam ihanete karşı cephe aldı, 1891'de partisi içinde ancak ***gayet güçsüz*** oportünizm tohumları gözlemleyen Engels, düşüncelerini son derece dikkatli açıklıyordu:

> "Komün'de hemen hemen yalnızca işçiler ya da işçilerin ünlü temsilcilerinin yer alması gibi, onun kararları da kesin proleter bir karakter taşıyordu. Komün, ya ***devlete karşı*** dinin kişinin özel sorunundan başka bir şey olmadığı ilkesinin gerçekleşmesi gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin düpedüz korkaklıktan savsakladığı, ama işçi sınıfının özgür eylemi için zorunlu bir temel oluşturan reformları kararlaştırıyor; ya da doğrudan doğruya işçi sınıfının yararına, ve eski toplumsal düzende derin çatlaklar açan kararlar alıyordu..."

Engels, "devlete karşı" sözcüklerinin altını kasten çizerek, dinin ***partiye karşı*** kişinin özel sorunu olduğunu ilan eden ve böylece devrimci proletaryanın partisini, hiçbir din olmamasını kabul etmeye hazır olan ama ***partinin*** halkı alıklaştıran din afyonu ile savaşma görevinden el çeken en bayağı küçük-burjuva "özgür düşünürlük" düzeyine düşüren Alman oportünizmine doğrudan bir darbe indiriyordu.

Alman sosyal-demokrasisinin gelecekteki tarih yazıcıları, 1914 yılındaki rezilce çöküşünün[33] köklerini araştırırken, Parti'nin ideolojik liderinin, Kautsky'nin makalelerindeki oportünizme kapıyı ardına kadar açan kaçamaklı açıklamalarından başlayarak, 1913 yılında Parti'nin Kiliseden-Ayrılma-Hareketi[34] karşısındaki tutumuna kadar bu sorunda az ilginç materyal bulmayacaktır.

Fakat biz Engels'in, Komün'den yirmi yıl sonra, mücadele eden proletarya için Komün'ün derslerini nasıl özetlediğine geçelim.

> "... Tam da şimdiye kadarki merkezileşmiş hükümetin ezen gücü, Napoleon'un 1798'de yarattığı ve o zamandan beri her yeni hükümetin uygun araçlar olarak devralıp karşıtlarına karşı kullandığı ordu, siyasi polis, bürokrasi, tam da bu güç, aynı Paris'te düştüğü gibi, her yerde düşmeliydi.
>
> Komün daha ta başından, işçi sınıfı bir kez iktidara geldiğinde, eski devlet mekanizmasıyla idareimaslahata devam edemeyeceğini; bu işçi sınıfının, daha yeni elde ettiği kendi öz egemenliğini yeniden yitirmemek için, bir yandan şimdiye dek kendisine karşı kullanılmış olan tüm eski baskı mekanizmalarını ortadan kaldırmak, öte yandan ise kendi milletvekillerini ve memurlarını istisnasız ve her zaman için görevden alınabilir ilan ederek kendisini onlara karşı güvenceye almak zorunda olduğunu kabul etmek zorundaydı..."

Engels, yalnızca monarşide değil, aynı zamanda ***demokratik cumhuriyette de*** devletin devlet kaldığını, yani temel ayırt edici özelliğini: görevli kişileri, "toplumun hizmetkârları"m, onların organlarını toplum üzerinde ***efendilere*** dönüştürme özelliğini koruduğunu tekrar tekrar vurgular.

> "Şimdiye kadarki tüm devletlerde, devletin ve devlet organlarının toplumun hizmetkârlarından toplumun efendilerine bu kaçınılmaz dönüşümüne karşı Komün iki şaşmaz araç kullandı. Birincisi yönetsel, yargısal, eğitsel tüm görevlere, tüm ilgililerin genel oy hakkıyla —ve yine seçmenlerin onları her an görevden alma hakkıyla— seçilen kişileri getirdi. Ve ikincisi, ister üst ister alt olsun tüm hizmetler için, sadece diğer işçilerin aldığı ücreti ödedi. Genelde ödediği en yüksek maaş 6000 frank idi.* Böylece makam avcılığına ve ikbalperestliğe, temsili or-

* *Nominal olarak bu yaklaşık 2400 rubleydi, bugünkü kura göre (Ağustos 1917. —**Alm. Red.**) yaklaşık 6000 ruble. Örneğin **kent meclislerinde, tüm devlet için,** kesinlikle yeterli olan en fazla 6000 ruble istemek yerine 9000 rublelik maaşlar öneren Bolşevikler bağışlanmaz bir tutum içindedirler.*

> ganlardaki delegelere bağlayıcı vekaletler olmadan da sağlam bir engel getirilmiş oluyordu, ki üstelik bunlar [bağlayıcı vekaletler —ÇN.] da ayrıca eklenmişti..."

Engels burada, tutarlı demokrasinin bir yandan sosyalizme ***dönüştüğü*** ve öte yandan sosyalizmi ***gerektirdiği*** o ilginç sınıra varıyor. Çünkü devleti ortadan kaldırmak için, devlet hizmetleri işlevlerinin, nüfusun büyük çoğunluğu tarafından daha sonra ise istisnasız tüm nüfus tarafından yerine getirilebilecek basitlikte denetim ve kayıt işlemlerine dönüşmesi gerekir. Ve ikbalperestliğin tümüyle ortadan kaldırılması, bir "fahri görev"in, bir şey kazandırmasa da, en özgürü de dahil tüm kapitalist ülkelerde ***her zaman*** sözkonusu olduğu gibi, devlet hizmetinden bankalarda ve anonim şirketlerde yüksek ücretli görevlere geçmenin sıçrama tahtası hizmeti ***görmemesini*** gerektirir.

Fakat Engels, ulusların kendi kaderini tayin hakkı sorununda bazı Marksistlerin işlediği hatayı işlemiyor:[35] kapitalizm altında kendi kaderini tayin olanaksızdır, sosyalizm altında ise gereksiz. Böyle zeki görünen, gerçekte ise yanlış olan gerekçelendirmeyi, ***her*** demokratik kurum için tekrarlamak mümkündür, mütevazı memur maaşları için de, çünkü kapitalizm altında sonuna kadar tutarlı bir demokrasi imkânsızdır, sosyalizm altında ise her türlü demokrasi ***sönüp gidecektir.***

Bu, saçından bir kıl eksilirse insan kel mi olur şeklindeki eski şaka sorusunu anımsatan bir safsatadır.

Demokrasiyi ***sonuna dek*** geliştirmek, böyle bir gelişimin ***biçimlerini*** arayıp bulmak, bunları ***pratikle*** sınamak vs. – tüm bunlar sosyal devrim uğruna mücadelenin görevlerinin birer parçasıdır. Kendi başına ele alındığında hiçbir demokratizm sosyalizmi getirmez. Fakat yaşamda demokratizm hiçbir zaman "kendi başına ele alınmaz", aksine başka fenomenlerle "birlikte ele alınır", etkisini ekonomi üzerinde de gösterir, ***onun*** dönüşü-

münü teşvik eder, ekonomik gelişimin etkisine tabi olur vs. Yaşayan tarihin diyalektiği budur.

Engels devam ediyor:

> "Bugüne kadarki bu devlet erkinin parçalanması ve yerine yeni, gerçekte demokratik bir devlet erkinin konması 'İç Savaş'ın üçüncü bölümünde ayrıntısıyla anlatılmıştır. Fakat burada aynı konunun birkaç çizgisine bir kez daha kısaca değinmek gerekliydi, çünkü tam da Almanya'da devlete duyulan batıl itikat, felsefeden, burjuvazinin ve hatta çok sayıda işçinin genel bilincine geçmiştir. Felsefi düşünceye göre devlet, 'düşüncenin gerçekleşmesi'dir, ya da yeryüzünde tanrı imparatorluğunun felsefe diline çevrilmişidir, ki yeryüzü ebedi gerçeğin ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği alandır. Ve devlete ve devletle bağıntılı her şeye duyulan batıl itikatlı saygı buradan kaynaklanır ve çocuk yaştan itibaren, tüm toplumun ortak işlerinin ve çıkarlarının, şimdiye kadar yapıldığından, yani devlet ve onun dolgun maaşlı resmi makamları tarafından yapıldığından başka türlü yapılamayacağını düşünmeye alışıldığı için o ölçüde kolay yerleşir. Ve kalıtsal monarşiye inançtan kurtulup, demokratik cumhuriyete körü körüne inanıldığında çok yürekli bir adım atıldığı sanılır. Gerçekte ise devlet, demokratik cumhuriyette de monarşiden az olmamak üzere bir sınıfın diğer bir sınıfı ezme mekanizmasından başka bir şey değildir; ve en iyi halde, sınıf egemenliği için mücadelede muzaffer proletaryaya miras bırakılan ve en kötü yanlarını, aynı Komün gibi, yeni, özgür toplumsal koşullar içinde yetişmiş bir kuşak tüm devlet pılıpırtısından kurtulacak durumda olana dek, derhal mümkün olduğunca budamadan edemeyeceği bir kötülüktür."

Engels Almanları, monarşinin yerine cumhuriyetin geçmesi vesilesiyle, devlet sorununda sosyalizmin esaslarını hiç mi hiç unutmamaları konusunda uyarıyordu. Engels'in uyarıları şimdi, "koalisyon" pratikleri içinde devlete batıl itikatlarını ve devlete batıl itikatlı saygılarını sergilemiş olan Bay Tsereteli ve Çernov'a verilmiş adeta bir ibret dersi gibi okunuyor!

İki not daha. Birincisi Engels, demokratik cumhuriyette devletin monarşide olduğundan "daha az olmamak üzere" "bir sınıfın başka bir sınıfı ezme mekanizması" olarak kaldığını söylediğinde, bu kesinlikle, bazı anarşistlerin "öğrettiği" gibi, ezilme ***biçiminin*** proletarya için farketmediği anlamına gelmez. Sınıf mücadelesinin ve sınıf baskısının daha geniş, daha özgür, daha açık ***biçimi,*** proletarya için, sınıfların ortadan kaldırılması mücadelesinde genel olarak büyük bir kolaylık anlamına gelir.

İkincisi: Neden ancak yeni bir kuşağın tüm devlet pılıpırtısından kurtulabilecek durumda olacağı sorusu, demokrasinin aşılması sorunuyla bağıntılıdır, ve şimdi buna geçiyoruz.

6— Demokrasinin Aşılması Üzerine Engels

Engels, "sosyal-demokrat" adlandırmasının ***bilimsel*** yetersizliği sorunuyla bağıntı içinde bu konuda düşüncesini söyleme fırsatı bulmuştur.

Yetmişli yıllara ait, esas olarak "uluslararası" içerikte ("Internationales aus dem Volksstaat" ["Halk Devleti'nden Uluslararası Konular" —ÇN.]) çeşitli konular üzerine yazılarının bir baskısına önsözde, 3 Ocak 1894 tarihli, yani Engels'in ölümünden birbuçuk yıl önce yazılmış bir önsözde; o zamanlar Fransa'da Proudhoncular ve Almanya'da Lassalleciler kendilerine sosyal-demokrat dedikleri için, tüm yazılarda "sosyal-demokrat" ***değil*** "komünist" sözcüğünün kullanıldığı söyleniyor.

> "... Marx ve benim için —diye yazıyor Engels— özgül bakış açımızı adlandırmak için böylesine esnek bir ifadeyi seçmek bu yüzden tamamen olanaksızdı. Bugün durum farklı ve dolayısıyla, ekonomik programı sadece genelde sosyalist değil, aksine doğrudan komünist olan ve politik nihai hedefi tüm devletin, yani demokrasinin de aşılması olan bir parti için ne kadar uy-

gunsuz kalsa da, bu sözcük ('sosyal-demokrat') kullanılabilir. ***Gerçek"*** (altı Engels tarafından çizilmiştir) "politik partilerin isimleri hiçbir zaman tam doğru değildir; Parti gelişir, isim kalır."

Diyalektikçi Engels, son günlerinde de diyalektiğe sadık kalıyor. Marx ve ben, diyordu, Parti için kusursuz, bilimsel olarak eksiksiz bir isme sahiptik, fakat gerçek bir parti, yani proleter kitle partisi yoktu. Şimdi (19. yüzyılın sonu) gerçek bir parti var, ama adı bilimsel olarak doğru değil. Zararı yok, "kullanılabilir", yeter ki Parti ***gelişsin,*** yeter ki adının bilimsel olarak eksikliği bizzat Parti için karanlıkta kalmasın ve onu doğru yönde gelişmekten alıkoymasın!

Bazı muzip kişiler belki biz Bolşevikleri de, Engels gibi avutmaya kalkacaktır: gerçek bir partimiz var, mükemmel biçimde gelişiyor; öyleyse, 1903'te Brüksel ve Londra Parti Kongresi'nde çoğunluğa sahip olmamız[36] gibi tamamen tesadüfi bir durumdan başka bir şey ifade etmeyen "Bolşevik" gibi anlamsız ve korkunç bir sözcük de "kullanılabilir"... Cumhuriyetçiler ve "devrimci" küçük-burjuva demokrasisi tarafından Partimize karşı girişilen Temmuz-ve Ağustos takibatlarının[37] "Bolşevik" sözcüğünü tüm halk arasında onurlu bir ad haline getirdiği, ayrıca Partimizin ***gerçek*** gelişimi içinde çok büyük, tarihsel bir ilerlemeyi tanımladığı şu an belki ben de, Nisan'da yaptığım, Partimizin adını değiştirme önerimde[38] ısrar etmekten çekinebilirim. Belki yoldaşlarıma bir 'uzlaşma' önerebilirim: bundan böyle kendimize Komünist Parti diyebilir ve parantez içinde Bolşevik sözcüğünü ekleyebiliriz...

Ancak Partinin adı sorunu, devrimci proletaryanın devlete karşı tavrı sorunuyla kıyaslanamayacak kadar daha az önemlidir.

Devlet üzerine alışılmış değerlendirmelerde, Engels'in burada uyardığı ve bizim daha yukarıda geçerken değindiğimiz hata sürekli olarak yapılıyor. Yani devletin ortadan kalkmasının, demokrasinin de ortadan kalkması anlamına geldiği, devletin sönüp gitmesinin demokrasinin de sönüp gitmesi olduğu sürekli unutuluyor.

İlk bakışta böyle bir iddia son derece tuhaf ve anlaşılmaz geliyor; hatta bazılarında, azınlığın çoğunluğa tabi olması ilkesine uyulmadığı bir toplumsal düzenin doğmasını beklediğimiz korkusu uyanabilir, çünkü demokrasi *tam da* böyle bir ilkenin kabulü anlamına gelmektedir!

Hayır. Demokrasi azınlığın çoğunluğa tabi olmasıyla özdeş ***değildir***. Demokrasi azınlığın çoğunluğa tabi olmasını kabul eden bir ***devlettir,*** yani bir sınıfın diğerine karşı, nüfusun bir bölümünün diğerine karşı sistematik ***zor uygulaması*** için bir örgüttür.

Nihai hedef olarak önümüze devletin, yani her türlü örgütlü ve sistematik zorun, insanlara karşı genel olarak her türlü zor uygulamasının ortadan kaldırılmasını koyuyoruz. Azınlığın çoğunluğa tabi olması ilkesine uyulmayacak olan bir toplumsal düzenin doğmasını beklemiyoruz. Fakat sosyalizme ulaşmaya çabalarken onun komünizme doğru gelişeceğinden ve bununla bağıntılı olarak genelde insanlara karşı zor kullanımının, bir insanın diğerlerine, nüfusun bir kısmının diğerine ***tabi olmasının*** her türlü gerekliliğinin ortadan kalkacağına eminiz, çünkü insanlar toplumsal ortak yaşamın elemanter kurallarına ***zor ve tabiyet olmaksızın*** uymaya ***alışacaklardır.***

İşte bu alışma unsurunu vurgulamak için Engels, "yeni, özgür toplumsal koşullar içinde yetişerek, tüm devlet pılıpırtısın-

dan, demokratik cumhuriyet de dahil her türlü devlet pılıpırtısından kurtulacak durumda olan" yeni bir ***kuşaktan*** söz ediyor.

Bunu açıklığa kavuşturmak için, devletin sönüp gitmesinin ekonomik temellerini incelemek gerekir.

V. BÖLÜM

DEVLETİN SÖNÜP GİTMESİNİN EKONOMİK TEMELLERİ

Marx bu sorunu en ayrıntılı biçimde "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde* inceliyor (5 Mayıs 1875 tarihli Bracke'ye Mektup, ilk kez 1891'de "Neue Zeit"ta yayınlandı, 9. yıl, Cilt I, Rusça'da broşür olarak yayınlanmıştır). Lassalleciliğin bir eleştirisini veren bu önemli eserin polemik bölümü, onun pozitif bölümünü, yani: komünizmin gelişimiyle devletin sönüp gitmesi arasındaki bağıntının tahlilini deyim yerindeyse gölgede bıraktı.

1— Marx'ta Sorunun Ortaya Konuşu

Marx'ın Bracke'ye 5 Mayıs 1875 tarihli mektubuyla, Engels'in daha önce sözü edilen Bebel'e 28 Mart 1875 tarihli mektubu arasında yüzeysel bir karşılaştırma, sanki Marx'ın En-

---

* *Bkz. Karl Marx, "Gotha Programının Eleştirisi", Zürih 1933; ya da Seçme Eserler, Cilt II, s. 568 ve devamı. —Alm. Red.*

gels'ten daha fazla "devletçi" olduğu ve sanki iki yazarın devlet üzerine görüşleri arasında çok önemli bir fark varmış gibi gösterebilir.

Engels Bebel'e, devlet üzerine tüm gevezeliklerden bir bütün olarak vazgeçmeyi, "devlet" sözcüğünü programdan çıkarmayı ve yerine "kamu kurumu"nu koymayı öğütlüyor; Engels hatta Komün'ün artık asıl anlamda bir devlet olmadığını açıklıyor. Buna karşılık Marx "komünist toplumun gelecekteki devleti"nden bile söz ediyor, yani görünürde komünizmde bile devletin gerekliliğini kabul ediyor.

Ancak böyle bir yorum temelden yanlış olurdu. Daha ayrıntılı bir inceleme, Marx'la Engels'in devlet ve onun sönüp gitmesi üzerine görüşlerinin tamamen örtüştüğünü ve Marx'ın yukarıda anılan ifadesinin tam da bu ***sönüp giden*** devlete ilişkin olduğunu gösterir.

Gelecekteki "sönüp gitme"nin zamanını belirlemenin, hele de doğal olarak uzun bir süreç söz konusu olduğuna göre, bunu belirlemenin sözkonusu olamayacağı açıktır. Marx'la Engels arasındaki görünürdeki fark, ele aldıkları nesnelerin, önlerine koydukları görevlerin farklılığıyla açıklanır. Engels önüne Bebel'e, devlete ilişkin alışılmış (ve Lassalle tarafından kuvvetle paylaşılan) önyargıların tüm saçmalığını açık ve çarpıcı bir şekilde, ana hatlarıyla kanıtlama görevini koymuştu. Marx ***bu*** soruna yalnızca şöyle bir değinip geçer; onu ilgilendiren başka bir konudur: komünist toplumun ***gelişimi.***

Marx'ın tüm teorisi, gelişim teorisinin en tutarlı, en mükemmel, en iyi düşünülmüş ve içerik bakımından en zengin biçimde modern kapitalizme uygulanmasıdır. Doğal olarak Marx için bu teoriyi kapitalizmin ***önümüzdeki*** çöküşüne ve ***gelecekteki*** komünizmin ***gelecekteki*** gelişimine uygulama sorunu doğdu.

Fakat gelecekteki komünizmin gelecekteki gelişimi sorunu hangi ***olgulara*** dayanılarak konulabilir?

Komünizmin kapitalizmden ***doğduğu,*** tarihsel olarak kapitalizmin içinden geliştiği, kapitalizmin ***ürettiği*** bir toplumsal gücün etkilerinin sonucu olduğu olgusuna dayanılarak. Marx'ta ütopyalar kurma, bilinemeyecek şeyler üzerine boş varsayımlarda bulunma girişiminin izi bile görülmez. Marx komünizm sorununu, bir doğabilimcinin, diyelim ki, şu ya da bu biçimde oluştuğunu ve şu ya da bu yönde belirli bir değişikliğe uğradığını bildiği yeni bir biyolojik tür sorununu koyacağı gibi koyar.

Marx her şeyden önce, devlet ve toplumun ilişkisi sorununa Gotha Programı tarafından taşınan karışıklığı ortadan kaldırır.

> "'Bugünkü toplum' —diye yazar—, tüm uygar ülkelerde var olan, ortaçağa ait eklentilerden az çok kurtulmuş, her ülkenin özel tarihsel gelişimiyle az çok değişikliğe uğramış, az çok gelişmiş kapitalist toplumdur. Buna karşılık 'bugünkü devlet' ülke sınırlarıyla değişir. Prusya-Alman İmparatorluğu'nda İsviçre'dekinden farklıdır, İngiltere'de Birleşik Devletler'den farklıdır. Yani ***'bugünkü devlet'*** bir kurgudur.
>
> Fakat çeşitli uygar ülkelerin çeşitli devletlerinin hepsi, çok renkli biçim farklılıklarına rağmen, —sırf, kapitalist açıdan daha az ya da daha çok gelişmiş— modern burjuva toplum zemininde durmaları noktasında ortaktırlar. Bu yüzden belli önemli karakter ortaklıkları da vardır. Bu anlamda, şimdiki köklerinin, burjuva toplumun sönüp gitmiş olacağı geleceğin tersine, 'bugünkü devlet'ten söz edilebilir.
>
> O zaman devlet, komünist bir toplumda nasıl bir dönüşüme uğrayacaktır sorusu ortaya çıkıyor! Başka bir deyişle, orada geriye, şimdiki devlet işlevlerine benzer hangi toplumsal işlevler kalacaktır? Bu soru sadece bilimsel olarak yanıtlanabilir ve halk sözcüğüyle devlet sözcüğünü binlerce kez bileştirmekle soruna bir arpa boyu bile yaklaşılmaz..."

Marx, "halk devleti" gevezeliğini böyle alaya aldıktan sonra, sorunun nasıl ortaya konacağını gösterir ve adeta, sorunun bilimsel olarak yanıtlanması sırasında, kesin bilimsel veriler kullanmaktan başka bir yol izlenmemesi konusunda uyarıyor.

Tüm gelişim teorisinin, genel tüm bilimin tam olarak saptadığı —ütopistlerin unutmuş olduğu ve sosyalist devrimden korkan şimdiki oportünistlerin unuttuğu— ilk şey, kapitalizmden komünizme tarihsel olarak hiç kuşkusuz özel bir ***geçiş*** evresinin ya da aşamasının olması gerektiği hususudur.

2— Kapitalizmden Komünizme Geçiş

> "Kapitalist ve komünist toplum arasında —diye devam ediyor Marx— birinin diğerine devrimci dönüşümü dönemi yatar. Bu döneme bir de politik geçiş dönemi tekabül eder ki, onun devleti, ***proletaryanın devrimci diktatörlüğünden*** başka bir şey olamaz."

Bu vargı Marx'ta, proletaryanın modern kapitalist toplumda oynadığı rolün tahliline, bu toplumun gelişmesi ve proletarya ile burjuvazinin birbirine taban tabana zıt çıkarlarının uzlaşmazlığı olgularına dayanır.

Eskiden sorun şöyle konuyordu: proletarya kurtuluşunu gerçekleştirmek için, burjuvaziyi devirmek, politik iktidarı ele geçirmek ve devrimci diktatörlüğünü kurmak zorundadır.

Şimdi sorun biraz farklı konuyor: komünizme doğru gelişen kapitalist toplumdan komünist topluma geçiş, bir "politik geçiş dönemi" olmadan olanaksızdır, ve bu dönemin devleti yalnızca proletaryanın devrimci diktatörlüğü olabilir.

Peki, bu diktatörlüğün demokrasiyle ilişkisi nasıldır?

"Komünist Manifesto"nun şu iki kavramı: "Proletaryanın egemen sınıf durumuna yükselmesi"ni ve "demokrasinin mücadeleyle elde edilmesi"ni yanyana koyduğunu gördük. Yukarıda söylenenlere dayanarak, kapitalizmden komünizme geçişte demokrasinin nasıl değiştiği daha tam biçimde belirlenebilir.

En elverişli gelişimi halinde, kapitalist toplumda, demokratik cumhuriyetle az çok tam demokrasiye sahibiz. Ancak bu demokrasi daima kapitalist sömürünün dar çerçevevesine sıkıştırılmıştır ve bu yüzden aslında daima azınlık için, yalnızca mülk sahibi sınıflar için, yalnızca zenginler için bir demokrasi olarak kalır. Kapitalist toplumun özgürlüğü, aşağı yukarı hep, antik Yunan cumhuriyetlerindekiyle aynı kalır: köle sahipleri için özgürlük. Modern ücretli köleler kapitalist sömürü koşulları sonucunda öyle yoksulluk ve sefalet altında ezilirler ki, demokrasi ve politikadan "başka dertleri var"dır, olayların olağan, barışçıl seyrinde nüfusun çoğunluğu, kamusal ve politik yaşama katılımdan dışlanmış kalır.

Bu iddianın doğruluğunu belki de en açık biçimde Almanya doğruluyor, çünkü tam da bu devlette anayasal legalite şaşılacak kadar uzun ve sağlam, neredeyse yarım yüzyıl (1871-1914) sürmüş ve sosyal-demokrasi bu dönemde başka ülkelerdekinden çok daha fazla "legaliteden yararlanmayı" ve işçilerin çok büyük bir bölümünü, dünyanın başka hiçbir yerinde olmayan biçimde politik bir partide örgütlemeyi bilmiştir.

Peki, politik bilinçli ve aktif ücretli kölelerin kapitalist toplumda şimdiye kadar görülmüş bu en yüksek oranı nedir? Onbeş milyon ücretli işçiden — bir milyon Sosyal-Demokrat Parti üyesi! On beş milyondan — sendikalarda örgütlü üç milyon!

Çok küçük bir azınlık için demokrasi, zenginler için demokrasi — kapitalist toplumun demokratizmi budur. Kapitalist

demokratizmin mekanizmasına daha yakından bakıldığında, seçim hukukunun "küçük", güya "küçük" ayrıntılarında (yerleşiklik koşulu, kadınların dışlanması vs.), aynı şekilde temsili kurumların tekniğinde, toplantı hakkının gerçekten engellenmesinde (kamu binaları "dilenciler" için değildir!) ve günlük basının katıksız kapitalist örgütlenmesinde vs. vs. — her yerde demokrasiye kısıtlama üstüne kısıtlama konduğu görülür. Yoksullar için bu kısıtlamalar, istisnalar, engellemeler, özellikle kendisi hiç sıkıntı çekmemiş ve ezilen sınıfların kitlesel yaşamıyla hiç temas etmemiş olanlara (ve burjuva yayıncılarla politikacıların onda dokuzu, hatta belki de yüzde doksan dokuzu için durum budur) az görünür — ama hepsi birarada ele alındığında bu kısıtlamalar yoksulların politikadan, demokrasiye aktif katılımdan dışlanmasına, itilmesine yol açar.

Marx, Komün deneyiminin tahlilinde şunları söylerken kapitalist demokrasinin bu ***özünü*** parlak biçimde kavramıştır: ezilenlere birkaç yılda bir, ezen sınıfın hangi temsilcisinin onları parlamentoda temsil edeceğine ve ezeceğine karar verme imkânı verilir!

Fakat bu kaçınılmaz olarak dar, yoksulları sinsice geri iten ve bu yüzden tepeden tırnağa ikiyüzlü ve yalancı kapitalist demokrasinin daha da gelişmesi, liberal profesörlerin ve küçükburjuva oportünistlerinin ileri sürdükleri gibi, kolayca, doğrudan ve pürüzsüz "gittikçe daha büyük bir demokrasi"ye yol açmaz. Hayır. Onun daha da gelişmesi, yani komünizme doğru gelişim proletarya diktatörlüğünden geçer ve başka türlüsü de olamaz, çünkü proletarya dışmda hiç kimse kapitalist sömürücülerin ***direnişini kırabilecek*** durumda değildir, ve başka bir yol yoktur.

Proletarya diktatörlüğü, yani ezilenlerin öncüsünün, sömürücüleri baskı altında tutmak amacıyla egemen sınıf olarak ör-

gütlenmesi ise, basitçe sadece demokrasinin genişlemesini getiremez. ***İlk kez*** zenginler için değil, yoksullar için, halk için bir demokrasi haline gelen demokrasinin korkunç ölçüde genişlemesiyle ***birlikte,*** proletarya demokrasisi ezenlere, sömürücülere, kapitalistlere karşı özgürlükten bir dizi istisna getirir. İnsanlığı ücretli kölelikten kurtarmak için bunları baskı altında tutmak zorundayız, direnişleri zor yoluyla kırılmalıdır ve baskının olduğu yerde, zorun olduğu yerde, özgürlüğün olmadığı, demokrasinin olmadığı açıktır.

Engels bunu Bebel'e mektubunda mükemmel biçimde ifade etmiştir, okurun anımsayacağı gibi orada şöyle demektedir:

> "Proletaryanın devlete hâlâ ***ihtiyacı olduğu*** sürece, ona özgürlük adına değil, aksine karşıtlarını baskı altında tutmak için ihtiyacı vardır ve özgürlükten söz edilebileceği anda, devlet devlet olarak varolmaktan çıkar.."

Halkın dev çoğunluğu için demokrasi ve halkı sömürenlerin, ezenlerin zorla baskı altında tutulması, yani demokrasiden dışlanmaları — kapitalizmden komünizme ***geçişte*** demokrasinin uğradığı değişiklik budur.

Ancak kapitalistlerin direnişinin artık tamamen kırıldığı, kapitalistlerin ortadan kaybolduğu, sınıfların artık var olmadığı (yani toplumsal üretim araçlarıyla ilişkileri bakımından toplumun üyeleri arasında artık fark kalmadığı) komünist toplumda — ***ancak*** orada "devlet varolmaktan çıkar" ve ***"özgürlükten söz edilebilir."*** Ancak orada gerçekten tam bir demokrasi, gerçekten herhangi bir istisnanın olmadığı bir demokrasi mümkündür, ancak orada gerçekleştirilecektir. Ve ancak orada demokrasi, şu basit nedenden ötürü ***sönüp gitmeye*** başlar, çünkü kapitalist kölelikten, kapitalist sömürünün sayısız dehşetinden, vahşetinden, saçmalığından, alçaklığından kurtulan insanlar, eşki-

den beri bilinen ve binlerce yıldır tüm yasalarda tekrarlanan en elemanter ortak yaşam kurallarına uymaya, zor olmadan, baskı, tabiyet olmadan, adı devlet olan *özel* baskı ***aygıtı olmadan*** uymaya yavaş yavaş ***alışacaklardır.***

"Devlet ***sönüp gider***" ifadesi çok isabetli seçilmiştir, çünkü sürecin hem tedriciliğine hem de elemanterliğine dikkat çeker. Kuşkusuz sadece alışkanlık böyle bir etkide bulunabilir ve bulunacaktır, çünkü çevremizde insanların, sömürü olmadığında, onları öfkelendiren, protestoya ve başkaldırıya kışkırtan, ***baskı*** gerekliliği yaratan bir şey olmadığında, toplumsal ortak yaşamın gerekli kurallarına uymaya ne kadar kolay alıştıklarını milyonlarca kez gözlemleyebiliyoruz.

Demek ki: kapitalist toplumda budanmış, yetersiz, yanlış bir demokrasiye, sadece zenginler için, bir azınlık için demokrasiye sahibiz. Proletarya diktatörlüğü, komünizme geçiş dönemi, azınlığın, sömürücülerin zorunlu olarak baskı altında tutulmasının yanı sıra ilk kez halk için, çoğunluk için bir demokrasi yaratacaktır. Ancak ve yalnızca komünizm, gerçekten tam bir demokrasi sunabilecek durumdadır, ve bu ne kadar eksiksiz olursa o kadar çabuk gereksiz hale gelecek, kendiliğinden sönüp gidecektir.

Başka bir deyişle: kapitalizmde sözcüğün asıl anlamıyla devlete, bir sınıfın diğer bir sınıf tarafından, yani çoğunluğun bir azınlık tarafından baskı altında tutulmasına yarayan özel bir mekanizmaya sahibiz. Doğal olarak, sömürülen çoğunluğun sömürücü azınlık tarafından sistematik olarak baskı altında tutulması gibi bir işin başarısı, en büyük zalimliği, hayvani bir baskıyı, insanlığın kölelikte, serflikte, ücretli emekte geçtiği bir kan denizini gerektirir.

Devamla. Kapitalizmden komünizme ***geçişte*** baskı ***hâlâ*** gereklidir, ama bu artık sömürücü azınlığın sömürülen çoğunluk

tarafından baskı altında tutulmasıdır. Özel bir aygıt, özel bir baskı mekanizması, bir "devlet" ***hâlâ*** gereklidir, fakat bu artık bir geçiş devletidir, asıl anlamıyla bir devlet değildir, çünkü ***dünün*** ücretli köle çoğunluğu tarafından sömürücü azınlığın baskı altında tutulması nispeten öyle kolay, basit ve doğal bir iştir ki, kölelerin, serflerin, ücretli işçilerin ayaklanmalarının bastırılmasından çok daha az kana mal olacak, insanlığa daha ucuza gelecektir. Ve demokrasinin nüfusun ezici çoğunluğuna genişletilmesiyle de uyum içindedir, öyle ki ***özel*** bir baskı ***mekanizması*** gereksinimi kaybolmaya başlar. Sömürücüler elbette bu görevi yerine getirecek çok karmaşık bir mekanizma olmadan halkı baskı altında tutacak durumda değillerdir, ***halk*** ise sömürücüleri çok basit bir "mekanizma"yla, neredeyse "mekanizma" olmadan, özel bir aygıt olmadan, yalnızca ***silahlı kitlelerin örgütüyle*** (bir önceleme yaparak belirtelim, İşçi ve Asker Sovyetleri türünde) baskı altında tutabilir.

Son olarak, sadece komünizm, devletin tamamen gereksiz hale geleceği durumu yaratır, çünkü baskı altında tutulması gereken ***hiç kimse*** —bir ***sınıf*** anlamında, nüfusun belli bir kesimine karşı sistematik mücadele anlamında "hiç kimse"— ***yoktur.*** Biz ütopyacı değiliz ve ***tekil kişilerin*** taşkınlık yapma olasılığını ve kaçınılmazlığını ve ***bu tür*** taşkınlıklara karşı çıkma zorunluluğunu asla yadsımıyoruz. Fakat birincisi bunun için özel bir mekanizmaya, özel bir baskı aygıtına gerek yoktur. Bugünkü toplumda bile herhangi bir uygar insan topluluğunun kavga edenleri ayırdığı ya da bir kadının ırzına geçilmesini engellediği gibi, silahlı halk da bunu aynı basitlikte ve kolaylıkta halledecektir. İkincisi, toplumsal ortak yaşam kurallarının çiğnenmesi anlamına gelen taşkınlıkların temel sosyal nedeninin, kitlelerin sömürüsü, onların yoksulluğu ve sefaleti olduğunu bi-

liyoruz. Bu ana nedenin ortadan kaldırılmasıyla taşkınlıklar da kaçınılmaz olarak ***"sönüp gitmeye"*** başlayacaktır. Bunun ne kadar hızlı ve hangi sırayla gerçekleşeceğini bilmiyoruz, fakat sönüp gideceklerini biliyoruz. Taşkınlıkların sönüp gitmesiyle birlikte devlet de ***sönüp gidecektir.***

Marx, ütopyalara kapılmaksızın, bu gelecek hakkında ***şimdiden*** belirlenebilecek olan şeyi, yani komünist toplumun alt ve üst aşaması (basamağı, etabı) arasındaki farkı daha ayrıntılı belirledi.

3— Komünist Toplumun Birinci Aşaması

"Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde Marx, işçilerin sosyalizm altında "emeğinin" "kesintisiz" ya da "tam ürünü"nü elde edeceği yönündeki Lassalleci düşünceyi ayrıntılı olarak çürüttü. Marx, toplumsal toplam üründen bir yedek fon, üretimin genişletilmesi için, ayrıca "yıpranmış" makinelerin vs. yedeği için bir fon, sonra tüketim araçlarından, yönetim giderleri, okullar, hastaneler, yaşlı yurtları ve benzeri şeyler için bir fon çıkarmak gerektiğini gösterir.

Lassalle'in ("işçiye emeğinin ürününün tümünü" biçimindeki) bulanık, net olmayan, genel safsatası yerine Marx sosyalist toplumun nasıl iktisat yürütmek zorunda kalacağı üzerine serinkanlı bir hesap sunar. Marx, artık kapitalizmin olmayacağı böyle bir toplumun yaşam koşullarının ***somut*** tahliline girişir ve şöyle der:

> "Burada" (işçi partisi programının incelenmesinde) "uğraştığımız şey, kendi temelleri üzerinde ***gelişmiş*** biçimiyle değil, aksine kapitalist toplumun ***içinden çıktığı*** biçimiyle bir komünist toplumdur; yani her bakımdan, ekonomik, ahlaki, düşünsel

olarak hâlâ bağrından çıktığı eski toplumun izlerini taşıyan bir toplum."

İşte kapitalizmin bağrından daha yeni gün ışığına çıkmış, her bakımdan eski toplumun damgasını taşıyan bu komünist toplumu Marx, komünist toplumun "ilk" ya da alt aşaması olarak niteler.

Üretim araçları artık tek tek kişilerin özel mülkiyeti değildir. Üretim araçları tüm topluma aittir. Toplumun her üyesi, toplumsal olarak gerekli emeğin belli bir bölümünü yapar ve toplumdan şu kadar emek sunmuş olduğunu gösteren bir belge alır. Bu belge karşılığında, tüketim maddelerinin toplumsal stokundan uygun düşen miktarda ürün elde eder. Yani, toplumsal fon için ayrılan emek miktarı çıkarıldıktan sonra, her işçi toplumdan, ona verdiği kadarını geri alır.

Adeta "eşitlik" egemendir.

Fakat, (genellikle sosyalizm olarak nitelenen, oysa Marx'ın komünizmin ilk aşaması olarak nitelediği) böyle bir toplum düzenini gözönünde bulunduran Lassalle, bunun "adil paylaşım", "eşit emek ürününe eşit hak" olduğunu söylediğinde yanılmaktadır ve Marx onun bu yanılgısını açığa çıkarır.

Gerçi burada "eşit hak"ka sahibiz, diyor Marx, fakat bu ***henüz,*** her hukuk gibi ***eşitsizliği önşart koşan*** "burjuva hukuku"dur. Her hukuk, ***aynı*** ölçeğin, gerçekte aynı olmayan, farklı olan çeşitli bireylere uygulanması anlamına gelir; bu yüzden "eşit hak" eşitliğin çiğnenmesi ve bir adaletsizliktir.

Gerçekte, eşit miktarda toplumsal emek harcamış olan herkes, (sözü edilen kesintilerden sonra) toplumsal üründen eşit pay alır.

Fakat insanlar aynı değildir: biri güçlü, diğeri güçsüzdür; biri evli, diğeri değildir, birinin çocuğu çok, diğerinin azdır vs.

> "... Eşit emek miktarıyla —diye sonuç çıkarıyor Marx— ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonundaki eşit payla, biri gerçekte diğerinden daha çok alır, biri diğerinden daha zengindir vs. Bütün bu kusurlardan kaçınmak için, hakkın eşit değil eşitsiz olması gerekirdi."

Yani komünizmin ilk aşaması, adaleti ve eşitliği henüz veremez: servet farkları, hem de adil olmayan farklar sürecek, fakat bir insanın bir başka insan tarafından ***sömürüsü*** olanaksız olacaktır, çünkü ***üretim araçlarını,*** fabrikaları, makineleri, toprak ve araziyi vs. özel mülkiyet olarak gaspetmek olanaksız olacaktır. Marx, Lassalle'in küçük-burjuva, bulanık ***genel*** "eşitlik" ve "adalet" safsatasını yıkarak, başlangıçta ***sadece,*** üretim araçlarının tek tek kişiler tarafından mülk edinilmesi "adaletsizliği"ni ortadan kaldırmak ***zorunda olan*** ve şimdilik diğer adaletsizliği de, tüketim maddelerinin (gereksinime göre değil) "emeğe göre" paylaşımını bir vuruşta ortadan kaldıracak ***durumda olmayan*** komünist toplumun ***gelişim seyrini*** gösterir.

Vülger ekonomistler, bunlar arasında aralarında "bizim" Tugan'ın da olduğu burjuva profesörler, sosyalistleri sürekli olarak, insanların eşitsizliğini unutmakla ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmayı "düşlemekle" kınarlar. Böyle bir kınama sadece, gördüğümüz gibi, burjuva ideologları bayların büyük cehaletini kanıtlıyor.

Marx sadece insanların kaçınılmaz eşitsizliğini tamı tamına göz önünde bulundurmakla kalmaz, tek başına üretim araçlarının tüm toplumun ortak mülkiyetine geçişinin (sözcüğün alışılmış anlamında "sosyalizm"), paylaşımdaki eksiklikleri, ürünler "emeğe göre" paylaşıldığı sürece ***egemen olmaya*** devam eden "burjuva hukukunun" eşitsizliğini ***ortadan kaldırmadığını*** da gözönünde bulundurur.

"... Fakat bu kusurlar —diye devam eder Marx— uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumun içinden çıktığı haliyle komünist toplumun ilk aşamasında kaçınılmazdır. Hukuk, toplumun ekonomik şekillenmesi ve onun tarafından belirlenen kültürel gelişiminden asla daha yüksek olamaz."

Böylece (genellikle sosyalizm diye adlandırılan) komünist toplumun ilk aşamasında "burjuva hukuk" tamamen ortadan ***kaldırılmaz,*** bilakis sadece kısmen, sadece erişilmiş ekonomik devrime uygun olarak, yani sadece üretim araçlarıyla bağıntılı kaldırılır. "Burjuva hukuku" bunlarını tek tek bireylerin özel mülkiyeti olarak kabul eder. Sosyalizm ise ***toplumsal*** mülkiyet haline getirir. Bu ölçüde —ve sadece bu ölçüde— "burjuva hukuk" ortadan kalkar.

Ancak onun bir başka parçası varlığını sürdürür, toplumun üyeleri arasında ürünlerin ve emeğin dağıtımında regülatör (düzenleyici) olarak kalır. "Çalışmayan, yememelidir de" — bu sosyalist ilke ***artık*** gerçekleştirilmiştir; "aynı miktarda emek için aynı miktarda ürün" — bu sosyalist ilke de ***artık*** gerçekleştirilmiştir. Ancak bu henüz komünizm değildir, ve bu, eşit olmayan insanlara eşit olmayan (fiilen eşit olmayan) emek karşılığında eşit miktarda ürün veren "burjuva hukuku"nu henüz ortadan kaldırmaz.

Bu bir "kusur"dur, diyor Marx, ama komünizmin ilk aşamasında bu kaçınılmazdır, çünkü ütopyalara düşmeksizin, insanların kapitalizmin devrilmesiyle birdenbire, ***hiçbir hukuk kuralı olmadan*** toplum için çalışmayı öğreneceklerine inanmamak gerekir, ve bunun da ötesinde ***böyle*** bir değişim için ekonomik önkoşullar, kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla ***hemen hazır olmaz.***

Fakat "burjuva hukuku" dışında başka normlar yoktur. Bu ölçüde, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini korurken,

emek miktarının eşitliğini ve ürünlerin paylaşımında eşitliği korumakla yükümlü devletin gerekliliği de sürer.

Devlet, artık kapitalistlerin olmadığı, sınıfların olmadığı ve bu yüzden artık ***ezilecek*** bir ***sınıfın*** da bulunmadığı ölçüde sönüp gider.

Ancak devlet henüz tam sönüp gitmemiştir, çünkü fiili eşitsizliği onaylayan "burjuva hukukun" korunması hâlâ sürer. Devletin tam sönüp gitmesi için tam komünizm gereklidir.

4— Komünist Toplumun Üst Aşaması

Marx devam eder:

> "...Komünist toplumun daha üst bir aşamasında, bireylerin işbölümüne köleleştirici tabiyeti ve bununla birlikte kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlık da ortadan kalktıktan sonra; çalışma sadece yaşamanın bir aracı değil, aynı zamanda yaşamın birincil gereksinimi haline geldikten sonra; bireylerin çok yönlü gelişimiyle birlikte üretici güçler de büyüdükten ve kolektif servetin tüm kaynakları bollaştıktan sonra — ancak ondan sonra burjuva hukukunun dar ufku tümüyle aşılabilir ve toplum bayraklarının üstüne şöyle yazabilir: Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!"

"Özgürlük" ve "devlet" sözcüklerini birleştirmenin saçmalığını acımasızca alaya alan Engels'in düşüncelerinin tüm doğruluğunu ancak şimdi anlayabiliyoruz. Bir devlet varolduğu sürece, özgürlük yoktur. Özgürlük olacağı zaman devlet olmayacaktır.

Devletin tam sönüp gitmesinin ekonomik temeli, komünizmin, kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlık ortadan kalkacak kadar yüksek bir gelişmesidir, onunla birlikte bugünkü ***toplumsal*** eşitsizliğin en önemli kaynaklarından biri de bertaraf edilir, bu

öyle bir kaynaktır ki, tek başına üretim araçlarının toplumsal mülkiyete geçmesiyle, tek başına kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle asla birden yeryüzünden silinemez.

Bu mülksüzleştirme, üretici güçlerin dev bir gelişimini ***olanaklı*** kılacaktır. Ve kapitalizmin bu gelişimi daha şimdiden nasıl inanılmaz biçimde ***engellediğini,*** bugün artık ulaşılmış olan teknik temelinde ne kadar çok şeyin ileriye götürebileceğini gördüğümüzde, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin insan toplumunun üretici güçlerinde kaçınılmaz olarak büyük bir gelişmeye yol açacağını tam bir inançla söylemekte haklıyız. Fakat bu gelişimin ne kadar hızla süreceğini, işbölümünün ortadan kaldırılmasına, kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlığın bertaraf edilmesine, çalışmanın "yaşamın birincil gereksinimi"ne dönüşmesine ne kadar çabuk yol açacağını ise bilmiyoruz ve ***bilemeyiz.***

Bu yüzden de yalnızca, bu sürecin uzun süreliliğini, komünizmin ***üst aşamasının*** gelişim temposuna bağımlılığını vurgulayarak, devletin sönüp gitmesinin kaçınılmazlığından söz etme hakkına sahibiz, fakat sönüp gitmenin zamanı ya da somut biçimleri sorunları tamamen açıkta kalır, çünkü bu sorunların çözümü için veriler ***yoktur.***

Toplum; "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre" ilkesini gerçekleştirdiğinde, yani insanlar toplumsal ortak yaşamın temel kurallarına uymaya alıştıklarında ve emekleri, onların ***yeteneklerine göre*** gönüllü olarak faaliyet gösterebilecekleri kadar verimli olduğunda, devlet tamamen sönüp gidebilecektir. Shylock* benzeri bir hasislikle, başkasından yarım saat bile fazla çalışmamaya, daha az ücret almamaya bakmaya yol açan "burjuva hukukunun dar ufku" — bu dar ufuk o zaman

* *Shakespeare'in, Venedik Taciri'nin baş kişisi. Acımasız bir tefeci. —ÇN.*

aşılmış olacaktır. Ürünlerin paylaşımı o zaman, herkese düşen miktarın toplum tarafından saptanmasını gerektirmeyecek; herkes "gereksinimine göre" özgürce alacaktır.

Burjuva bakış açısından bakıldığında, böyle bir toplumsal yapıyı "katıksız ütopya" olarak nitelemek ve sosyalistlerin herkese, tek tek yurttaşların emeği üzerinde hiçbir denetim uygulamaksızın, toplumdan istediği kadar yer mantarı, otomobil, piyano ve daha başka birçok şey elde etme hakkı tanımalarıyla alay etmek kolaydır. Burjuva "bilginler"in çoğunluğu, bugüne dek bu alayla yetinmekte ve bununla sadece cahilliklerini ve kapitalizmi bencilce savunmalarını ele vermektedirler.

Cahillik, çünkü komünizmin gelişmesinin üst aşamasının gerçekleşeceğini "vaadetmek" hiçbir sosyalistin aklına gelmemiştir, büyük sosyalistlerin, bunun gerçekleşeceği ***öngörüsü*** ise, bugünkü emek üretkenliğini ve Pomyalovski'nin hikayelerindeki seminer öğrencileri gibi "zevk için" toplumsal serveti delicesine sarfeden ve olanaksızı isteyen ***bugünün*** darkafalısını önkoşul olarak almamıştır.

Komünizmin "üst" aşaması gerçekleşinceye dek sosyalistler, emek miktarı ve tüketim miktarı üzerinde toplumun ve ***devletin en katı*** denetimini talep ederler, fakat bu denetim kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle, işçilerin kapitalistler üzerinde denetimiyle ***başlamak*** zorundadır ve bürokratik devlet tarafından değil, ***silahlı işçilerin*** devleti tarafından uygulanmalıdır.

Burjuva ideologlarının (ve Bay Tsereteli, Çernov ve ortakları ayarında yardakçılarının) kapitalizmi bencilce savunması, tam da, uzak gelecek üzerine tartışma ve gevezeliklerle ***bugünkü*** politikanın acil ve aktüel sorununu: kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, ***tüm*** yurttaşların büyük ***bir*** "sendika"nın, yani tüm devletin işçi ve memurlarına dönüşümü ve tüm bu sendikanın

tüm çalışmasının gerçekten demokratik devlete, ***İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri devletine*** tabi oluşunu ***tahrif etmelerinden*** ibarettir.

Bilgili profesör ve onunla birlikte darkafalı ve onunla birlikte Bay Tsereteli ve Çernov, Bolşeviklerin saçma ütopyalarından, demagojik vaatlerinden, sosyalizmi "yürürlüğe koyma"nın olanaksızlığından sözederken, kastettikleri şey tam da, "yürürlüğe konması"nı sadece hiç kimsenin vaat etmemekle kalmadığı, aynı zamanda zaten "yürürlüğe konamayacağı" için hiç kimsenin de düşünmediği komünizmin üst evresini, üst aşamasını kastediyorlar.

Ve burada, Engels'in yukarıda değinilen "sosyal-demokrat" tanımının yanlışlığı üzerine değerlendirmelerinde değindiği, sosyalizmle komünizm arasındaki bilimsel ayrım sorununa varıyoruz. Politik olarak komünizmin ilk ya da alt aşamasıyla üst aşaması arasındaki fark zamanla muhtemelen çok büyük olacaktır, fakat şimdi, kapitalizm altında bu farkı vurgulamak gülünç olurdu ve bunu önplana çıkarsa çıkarsa tek tek anarşistler (eğer, anarşistler arasında, Kropotkin, Grave, Cornelissen ve anarşistlerin diğer "yıldız"larının, "Plehanov" tipinde sosyal-şovenistlere ya da —hâlâ onurunu ve vicdanını koruyan az sayıda anarşistlerden biri olan Ge'nin ifade ettiği gibi— siper anarşistlerine[39] dönüşümünden sonra bir şey öğrenmemiş olanlar kaldıysa) çıkarabilirler.

Sosyalizmle komünizm arasındaki bilimsel fark ise açıktır. Genellikle sosyalizm olarak nitelenen şeyi Marx, komünist toplumun "ilk" ya da alt aşaması diye adlandırıyordu. Üretim araçları ***ortak*** mülkiyet haline geldiği ölçüde, "komünizm" sözcüğü buraya da uygun düşer, fakat bunun tam komünizm ***olmadığı*** unutulmadıkça. Marx'ın açıklamalarının büyük önemi, burada

da, komünizmi kapitalizm***den*** gelişen bir şey olarak değerlendirerek, diyalektik materyalizmi, gelişim öğretisini tutarlılıkla uygulamasında yatmaktadır. Skolastik olarak icat edilmiş, "uyduruk" tanımlar ve (sosyalizmin ne olduğu, komünizmin ne olduğu üzerine) yararsız laf cambazlıkları yerine Marx, komünizmin ekonomik olgunluğunun basamakları olarak nitelenebilecek şeyin bir tahlilini yapıyor.

İlk aşamasında, ilk basamağında komünizm henüz tamamen olgun ***olamaz,*** kapitalizmin geleneklerinden ya da izlerinden tamamen kurtulmuş olamaz. Komünizmin ilk aşaması sırasında "***burjuva*** hukukunun dar ufku"nun korunması gibi ilginç bir olgu bununla açıklanır. ***Tüketim*** maddelerinin paylaşımı alanında burjuva hukuku elbetteki ***burjuva devletini*** önşart koşar, çünkü hukuk, hukuk normlarına uymayı ***zorlayacak*** durumda olan bir aygıt olmadan bir hiçtir.

Yani, komünizm altında yalnızca burjuva hukukun değil, burjuvazinin olmadığı burjuva devletin bile varlığını belli bir süre koruması sonucu çıkar!

Bu paradoksal gelebilir, ya da Marksizmin son derece derin içeriğini incelemek için en ufak bir zahmete katlanmamış olan kişilerin ona sık sık yönelttikleri gibi, sadece diyalektik bir danışıklı dövüş gibi gelebilir.

Gerçekte yaşam bize her adımda, doğada olduğu kadar toplumda da, yeninin içinde eskinin kalıntılarını gösterir. Ve Marx keyfi biçimde komünizmin içine bir parça "burjuva" hukuku sokmadı, aksine kapitalizmin ***bağrından*** çıkan bir toplumda ekonomik ve politik açıdan kaçınılmaz olanı aldı.

Demokrasi, işçi sınıfının kapitalistlere karşı kurtuluş mücadelesinde çok büyük öneme sahiptir. Fakat demokrasi asla, aşılamayacak olan bir sınır değildir, aksine feodalizmden kapitaliz-

me ve kapitalizmden komünizme giden yolda sadece etaplardan biridir.

Demokrasi eşitlik anlamına gelir. Bu, doğru olarak ***sınıfların*** ortadan kaldırılması anlamında kavrandığında, proletaryanın eşitlik uğruna mücadelesinin ve eşitlik şiarının ne büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılır. Fakat demokrasi sadece ***biçimsel*** eşitlik anlamına gelir. Ve toplumun tüm üyelerinin üretim araçlarının mülkiyeti ***bakımından*** eşitliğinin, yani emek eşitliğinin, ücret eşitliğinin gerçekleştirilmesinden sonra derhal insanlığın önünde kaçınılmaz olarak, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe, yani: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre" cümlesinin gerçekleştirilmesine doğru nasıl yol alacağı sorusu yükselecektir. İnsanlık bu yüce hedefe giden yolda hangi aşamalardan geçmek, bunun için hangi pratik önlemleri almak zorunda kalacak — bunu bilmiyoruz ve bilemeyiz. Fakat, sosyalizmin ölü, donuk, değişmez bir şey olduğu yolundaki alışılmış burjuva düşüncesinin ne kadar büyük bir yalan olduğu, buna karşılık gerçekte kamusal ve kişisel yaşamın tüm alanlarında, önce nüfusun ***çoğunluğunun*** sonra ise tüm nüfusun katılımıyla hızlı, gerçek, açık bir kitlesel ilerlemenin ***ancak*** sosyalizmle birlikte gündeme geleceği konusunda açıklığa kavuşmamız önemlidir.

Demokrasi bir devlet biçimidir, devletin türlerinden biridir. Bu yüzden, her devlet gibi, insanlara karşı örgütlü, sistematik bir zor uygulamasıdır. İşin bir yanı budur. Öte yandan demokrasi, yurttaşlar arasında eşitliğin, devletin şekillenişini belirleme ve devleti yönetme hakkının herkese eşit olarak resmen tanınması anlamına gelir. Bu ise, gelişmesinin belli bir aşamasında demokrasinin, birincisi, kapitalizmin karşısındaki devrimci sınıfı, proletaryayı birleştirmesine ve ona burjuva-cumhuriyetçi de

dahil burjuva devlet mekanizmasını —daimi orduyu, polisi, bürokrasiyi— paramparça etme, tuzla buz etme, ortadan kaldırma ve yerine, tüm nüfusun katıldığı bir milis yaratmaya koyulan silahlı işçi kitlelerinden oluşan ***demokratik*** bir devlet mekanizması koyma, ama yine de hâlâ bir devlet mekanizması koyma olanağı verme sonucunu doğurur.

Burada "nicelik niteliğe dönüşür": demokrasinin ***böyle*** bir aşaması, burjuva toplum çerçevesinin kırılmasıyla, onun sosyalist dönüşümünün başlamasıyla bağlıdır. Gerçekten ***herkes*** devletin yönetimine katıldığında, kapitalizm artık tutunamaz. Kapitalizmin gelişimi kendi payına, gerçekten "herkes"in devletin yönetimine ***katılabilmesinin önkoşullarını*** yaratır. Bu önkoşullardan bazıları, en ileri kapitalist ülkelerde artık gerçekleştirilmiş olan genel eğitim, ayrıca büyük, karmaşık, toplumsallaştırılmış posta, demiryolu, büyük fabrikalar, büyük ticaret, bankalar vs. vb. aygıtı tarafından milyonlarca işçinin "eğitimi ve disipline edilmesi"dir.

Bu ***ekonomik*** önkoşullar altında, devrilmelerinden sonra üretimin ve paylaşımın ***denetlenmesinde,*** emeğin ve ürünlerin ***kaydında*** kapitalistlerin ve memurların yerlerinin silahlı işçiler tarafından, silahlı tüm halk tarafından doldurulmasına derhal, bugünden yarına geçilmesi kesinlikle mümkündür. (Denetim ve kayıt sorunu, mühendisler, tarım uzmanları vs. gibi bilimsel olarak eğitilmiş personel sorunuyla karıştırılmamalıdır: bu baylar bugün kapitalistlere tabi olarak çalışıyorlar, yarın silahlı işçilere tabi olarak daha iyi çalışacaklardır.)

Muhasebe ve denetim — komünist toplumun ***ilk evresinin*** "yoluna konması" ve doğru işlemesi için gerekli olan ***en önemli şey*** budur. ***Tüm*** yurttaşlar burada, silahlı işçilerden oluşan devletin ücretli görevlileri durumuna dönüşür. ***Tüm*** yurttaşlar,

bütün halkı kucaklayan ***bir*** devlet "sendikası"nın görevlileri ve işçileri olurlar. Gerekli olan yalnızca, hepsinin aynı biçimde çalışmak zorunda olması, paylarına düşen çalışmayı yapmaları ve eşit ücret almalarıdır. Bunun muhasebesi ve denetimi kapitalizm tarafından son derece ***basitleştirilmiş,*** olağanüstü kolay, okuma yazma bilen herkesin yapabileceği denetim ve kayıt tutma işlemine dönüştürülmüştür, bu görevin yerine getirilmesi için dört hesap işlemini bilmek ve gerekli makbuzları vermek yeterlidir.*

Halkın ***çoğunluğu,*** (artık görevli haline gelmiş olan) kapitalistlerin ve kapitalist alışkanlıklarını korumuş olan entelektüel bayların böyle bir kaydını, böyle bir denetimini kendi başına ve her yerde uygulamaya başladığında, o zaman bu denetim gerçekten evrensel, genel, ulusal olacaktır, o zaman bundan sıyrılmak mümkün olamayacağı için hiç kimse bundan kaçamayacaktır.

Tüm toplum eşit iş ve eşit ücretle bir büro ve bir fabrika haline gelecektir.

Fakat kapitalistleri devirdikten sonra, sömürüyü ortadan kaldırdıktan sonra muzaffer proletaryanın tüm topluma yayacağı bu "fabrika" disiplini bizim idealimiz ya da nihai hedefimiz değil, toplumu kapitalist sömürünün alçaklıklarından ve aşağılıklarından radikal biçimde temizlemek ***ve daha da ileriye yürümek için*** gerekli bir ***basamaktır*** yalnızca.

Toplumun tüm üyelerinin ya da en azından büyük çoğunluğunun devleti yönetmeyi ***bizzat*** öğrendikleri, bu meseleyi bizzat ellerine aldıkları, bir avuç kapitalist azınlık üzerinde, kapita-

* *Devlet, işlevlerinin önemli bölümü itibariyle, bizzat işçiler tarafından böylesi bir kayıt ve denetime indirgendiğinde, "politik devlet" olmaktan çıkar, o zaman "kamu işlevleri politik olmaktan çıkıp, basit, yönetsel işlevlere dönüşür" (bkz. yukarıda, IV. Bölüm, 2. maddede Engels'in anarşistlerle polemiği).*

list alışkanlıklarını sürdürmeyi çok isteyen baylar üzerinde, kapitalizm tarafından iyice demoralize edilmiş işçiler üzerinde denetimi "harekete geçirdikleri" andan itibaren, bu andan itibaren, herhangi bir yönetme zorunluluğu genelde ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar eksiksiz olursa, gereksiz hale geleceği an o kadar yakındır. Silahlı işçilerden oluşan ve "artık asıl anlamıyla devlet olmayan" "devlet" ne kadar demokratik olursa, ***her türlü*** devlet o kadar hızlı sönüp gitmeye başlar.

Çünkü toplumsal üretimi kendi başına yönetmeyi ***herkes*** öğrenmiş olduğunda ve gerçekten yönettiğinde, muhasebeyi ve boşta gezenlerin, asilzadelerin, dolandırıcıların ve buna benzer "kapitalizm geleneklerini koruyanlar"ın denetimini kendi başına gerçekleştirdiğinde, tüm halk tarafından uygulanan bu muhasebe ve denetimden kaçmak o kadar zor olacak ve o kadar büyük bir istisna oluşturacak ve muhtemelen o kadar hızlı ve ciddi bir cezayı beraberinde getirecektir ki (çünkü silahlı işçiler duygusal entelektüeller değil, pratik yaşamın insanlarıdır ve asla şakaya gelmezler), insanların her türlü ortak yaşamı için karmaşık olmayan temel kurallara uyma zorunluluğu kısa zamanda ***alışkanlık*** haline gelecektir.

O zaman, komünist toplumun ilk evresinden daha üst evresine geçişin ve bununla beraber devletin tümüyle sönüp gitmesinin de kapıları ardına dek açık olacaktır.

VI. BÖLÜM

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN BAYAĞILAŞTIRILMASI

Devletin sosyal devrimle ve sosyal devrimin devletle ilişkisi sorunu, II. Enternasyonal'in (1889–1914) en ünlü teorisyen ve yazarlarını çok az ilgilendirmiştir, tıpkı bir bütün olarak devrim sorununun onları çok az ilgilendirdiği gibi. Fakat 1914'te II. Enternasyonal'in çöküşüne yol açmış olan oportünizmin tedrici büyüme sürecinde karakteristik olan, sorunla açıkça yüzyüze gelindiği zaman bile ***yan çizmeye çalışılması*** ya da sorunun fark edilmemesidir.

Bir bütün olarak diyebiliriz ki, proleter devrimin devletle ilişkisi sorununa bu ***yan çizme,*** —oportünizm için elverişli ve onu besleyen bir yan çizme— Marksizmin ***tahrifine*** ve tamamen bayağılaştırılmasına götürmüştür.

Bu üzücü süreci en azından kısaca karakterize etmek için, Marksizmin en saygın teorisyenlerine, Plehanov ve Kautsky'ye bakalım.

1— Anarşistlere Karşı Plehanov'un Polemiği

Plehanov, anarşizmle sosyalizm arasındaki ilişki sorununa, 1894'te "Anarşizm ve Sosyalizm" başlığı altında Almanca yayınlanmış olan özel bir broşür ayırdı.

Plehanov, bu sorunu ele alıp ve fakat anarşizme karşı mücadelede en aktüel ve politik olarak en önemli şeyi, yani devrimin devlete karşı tavrını ve bir bütün olarak devlet sorununu tamamen atlamayı başardı! Broşüründe iki bölüm öne çıkıyor: bir tanesi Stirner, Proudhon vs.'nin düşüncelerinin tarihi üzerine değerli materyalle dolu tarihsel-yazınsal bir bölümdür, diğeri, bir anarşistin bir hayduttan ayırdedilemeyeceği üzerine kaba değerlendirmelerle dolu darkafalı bir bölümdür.

Konuların seçimi son derece tuhaf ve Rusya'da devrimin arifesi ve devrim dönemi sırasında Plehanov'un tüm faaliyeti için son derece karakteristiktir: zaten Plehanov da buna uygun olarak 1905-1917'de, kendinin politikada burjuvazinin peşinden yürüyen yarı doktriner ve yarı darkafalı biri olduğunu ispatladı.

Marx ve Engels'in, anarşistlere karşı polemiklerinde, devrimin devlete karşı tavrı üzerine görüşlerini en ayrıntılı biçimde nasıl açıkladıklarını gördük. Engels 1891 yılında Marx'ın "Gotha Programı'nın Eleştirisi"ni yayınlarken şöyle yazdı:

> "Biz (yani Engels ve Marx), (Birinci) Enternasyonal'in Lahey Kongresi'nin[40] üstünden iki yıl dahi geçmeden, Bakunin ve onun anarşistleriyle en şiddetli mücadele içinde bulunuyorduk."

Anarşistler tam da Paris Komünü'nü, öğretilerinin doğrulanması olarak, deyim yerindeyse "kendileri için" sahiplenmeye çalıştılar, fakat Komün'ün derslerini ve bu derslerin Marx tarafından tahlilini kesinlikle kavramamışlardı. Anarşizm, eski dev-

let mekanizması ***parçalanmalı mıdır*** — ve yerine ***ne*** konmalıdır gibi somut-politik sorulara, gerçeğe yaklaşık olarak bile uygun hiçbir katkıda bulunmamıştır.

Fakat, "Anarşizm ve Sosyalizm" üzerine konuşmak ve fakat tüm devlet sorununa yan çizmek, Marksizmin Komün'den önceki ve sonraki tüm gelişimini ***farketmemek,*** bu, kaçınılmaz olarak oportünizme kaymak anlamına geliyordu. Çünkü oportünizm tam da herşeyden önce, hemen yukarıda saydığımız iki sorunun ***hiç*** sorulmamasına ihtiyaç duyar. Tek başına bu ***bile*** oportünizmin bir zaferi anlamına gelir.

2— Kautsky'nin Oportünizme Karşı Polemiği

Rus yazınında Kautsky'nin eserlerinin çevirisi hiç kuşkusuz başka ülkelerle kıyaslanamayacak kadar çoktur. Bazı Alman sosyal-demokratlarının, Kautsky'nin Rusya'da Almanya'dan daha çok okunduğu şakası boşuna değildir (geçerken belirtelim, bu şaka, sahiplerinin zannettiğinden çok daha derin bir tarihsel anlam içerir, yani: 1905'te dünyanın en iyi sosyal-demokrat yazınının en iyi eserlerine şiddetli bir açlık duyan ve kendilerine başka ülkelere kıyasla bu tür eserlerin çeviri ve baskılarının çok büyük miktarda sunulduğu Rus işçileri, bununla deyim yerindeyse proleter hareketimizin genç toprağına, daha ileri, komşu ülkenin zengin deneyimini hızlı bir tempoyla aktardılar).

Kautsky bizde, Marksizmin popüler anlatımı dışında özellikle, Bernstein'ın liderliğini yaptığı oportünistlere karşı polemiğiyle tanınır. Fakat Kautsky'nin 1914/1915 büyük bunalımı döneminde nasıl inanılmaz derecede rezilce çaresizlik ve sosyal-şovenizm savunusuna kaydığını izleme görevini önümüze koyduğumuzda atlanmaması gereken bir olgu hemen hemen hiç bi-

linmez. Bu olgu, Kautsky'nin, oportünizmin Fransa'daki (Millerand ve Jaurès) ve Almanya'daki (Bernstein) en saygın temsilcilerine karşı ortaya çıkışından önce çok büyük yalpalamalar göstermesidir. 1901/1902'de Stuttgart'ta yayınlanan ve devrimci-proleter görüşleri temsil eden Marksist "Zarya"[41], Kautsky'ye karşı ***polemik yürütmek***, onun 1900 yılında Paris Uluslararası Sosyalist Kongresi'ndeki[42] yarım ağızlılıklardan oluşan, kaçamaklı, oportünistlere karşı uzlaşmacı kararını "lastik gibi" diye tanımlamak zorunda kaldı. Alman yazınında Kautsky'nin, Bernstein'a karşı kampanyasından önce daha az olmayan kararsızlıklarını gün yüzüne çıkaran mektupları yayınlanmıştır.

Fakat, bizzat oportünistlere karşı polemiğinde, sorunu koyuşunda ve şimdi sorunu ele alış tarzında; Kautsky'nin Marksizme en son ihanetinin ***tarihini*** incelerken, tam da devlet sorununda onda oportünizme sistematik bir eğilim saptayabilmemiz hususu kıyas götürmez büyük bir öneme sahiptir.

Kautsky'nin oportünizme karşı ilk büyükçe eserini, "Bernstein ve Sosyal-Demokrat Program" kitabını alalım. Kautsky Bernstein'ı ayrıntılı olarak çürütüyor. Fakat karakteristik olan şudur.

Bernstein, Erostrat ününe sahip "Sosyalizmin Önkoşulları"n-da Marksizmi ***"Blanquizm"*** ile suçluyor (o zamandan bu yana Rusya'da oportünistlerin ve liberal burjuvaların, devrimci Marksizmin temsilcilerine, Bolşeviklere karşı binlerce kez yineledikleri bir suçlama). Bernstein burada özellikle Marx'ın "Fransa'da İç Savaş"ı üzerinde duruyor ve Marx'ın Komün'ün dersleri hakkındaki görüşlerini —gördüğümüz gibi tamamen boşuna— Proudhon'unkilerle özdeşleştirmeye çalışıyor. Bernstein, Marx'ın 1872'de "Komünist Manifesto"ya önsözde vurguladığı ve "işçi sınıfının hazır devlet mekanizmasını öylece ele

geçirip kendi amaçları için harekete geçiremeyeceği"ni söyleyen vargısına özel bir dikkat ayırıyor.

Bu ifade Bernstein'ın o kadar "hoşuna gidiyor ki", bunu kitabında en az üç kez yineleyip, tümüyle çarpıtılmış, oportünist bir anlamda yorumluyor.

Marx, gördüğümüz gibi, işçi sınıfının tüm devlet mekanizmasını ***parçalamak, paramparça etmek, havaya uçurmak*** (bu ifadeyi Engels kullanıyor) ***zorunda olduğunu*** söylemek istiyor. Buna karşılık Bernstein, sanki Marx bu sözlerle işçi sınıfını, iktidarı ele geçirirken abartılı bir devrimciliğe düşmemesi ***için*** uyarmak istemiş gibi gösteriyor.

Marx'ın düşüncesinin daha kaba ve rezilce bir çarpıtılmasını düşünmek neredeyse imkânsız.

Peki, Kautsky, Bernsteincılığı çok ayrıntılı çürütürken ne yapmıştır?

Marksizmin bu noktada oportünizm tarafından çarpıtılmasının tüm derinliğini tahlil etmekten kaçınmıştır. Marx'ın "İç Savaş"ına Engels'in önsözünden, yukarıda aktarılan pasajı aktarmış ve kendisini Marx'a göre işçi sınıfının ***hazır*** devlet mekanizmasını kolayca ele geçiremeyeceği, fakat genelde ele ***geçirebileceğini*** söylemekle sınırlamıştır. Kautsky'de, Bernstein'ın Marx'a Marx'ın gerçek düşüncesinin ***tam tersini*** malettiği, Marx'ın ta 1852'den beri proleter devrimin görevi olarak devlet mekanizmasının "parçalanması"nı önplana çıkardığına dair tek sözcük yoktur.

Böylece, proleter devrimin görevleriyle ilgili olarak Marksizmle oportünizm arasındaki en özsel fark Kautsky'de silinmiştir!

> "Proletarya diktatörlüğü sorunu üzerine kararı —diye yazıyordu Kautsky Bernstein'a "karşı"— sanırım rahat rahat geleceğe bırakabiliriz." (s. 172, Almanca baskı.)

Bu Bernstein'a ***karşı*** polemik değil, aksine aslında ona verilmiş bir ***ödündür,*** mevzilerin oportünizme teslim edilmesidir, çünkü oportünistlerin ilk başta gereksinim duydukları, proleter devrimin görevleriyle ilgili temel sorunların "rahat rahat geleceğe bırakılması"ndan başka birşey değildir.

Marx ve Engels 1852'den 1891'e dek kırk yıl boyunca proletaryaya, devlet mekanizmasını parçalamak zorunda olduğunu öğrettiler. Buna karşılık Kautsky, mekanizmanın parçalanıp parçalanmamak zorunda olduğu sorusu yerine, sahtekârca, parçalamanın somut biçimleri sorusunu geçiriyor ve somut biçimlerin önceden bilinemeyeceği "tartışılmaz" (ve kısır) darkafalı gerçeğinin kanatları ardına sığınıyor!

Marx'la Kautsky arasında, proleter partinin, işçi sınıfını devrime hazırlama görevine karşı tutumları bakımından bir uçurum vardır.

Kautsky'nin, önemli ölçüde yine oportünizmin yanılgılarının çürütülmesine ayrılmış olan daha sonraki, daha olgun bir eserini alalım. "Sosyal Devrim" broşürü. Yazar burada özel olarak "proleter devrim" ve "proleter rejim" sorununu ele alıyordu. Burada olağanüstü değerli pekçok şey veriyor, fakat tam da devlet sorununu ***atlıyordu.*** Broşürün her yerinde devlet iktidarının ele geçirilmesinden başka bir şeyden söz edilmez, yani devlet mekanizması ***parçalanmadan*** iktidarın ele geçirilmesine ***izin verdiği*** ölçüde oportünistlerin işine gelen bir formülasyon seçilmiştir. Tam da Marx'ın 1872'de "Komünist Manifesto" programında "eskimiş" ilan ettiği şey, 1902'de Kautsky'de ***dirilişini*** yaşar.

Broşürde özel bir bölüm "Sosyal Devrimin Biçimleri ve Silahları"na ayrılmıştır. Burada pekâlâ politik kitle grevinden ve iç savaştan ve "modern büyük devletin iktidar araçlarından,

onun bürokrasisi ve ordusu"ndan söz edilir, fakat Komün'ün işçilere çoktan öğretmiş olduğu şey üzerine tek hece yoktur. Engels'in sosyalistleri, özellikle Alman sosyalistlerini devlete duyulan "batıl itikatlı saygı"ya karşı uyarmış olması boşuna değildir.

Kautsky meseleyi şöyle koyar: muzaffer proletarya "demokratik programı gerçekleştirecektir", ve bu programın tek tek noktalarını açıklar. Fakat, 1871 yılının, burjuva demokrasisinin yerine proletarya demokrasisinin konması sorununda verdiği yeni şeyler hakkında tek sözcük yoktur. Kautsky kulağa "sağlam" gelen şu bayağılıklarla yetiniyor:

> "Ve bugünkü koşullar altında iktidara gelmememiz doğaldır. Bizzat devrim, bugünkü politik ve sosyal yapımızı değiştirecek olan uzun ve derinlemesine mücadeleleri önşart koşar."

Elbette bu, atların yulaf yediği ve Volga nehrinin Hazar Denizi'ne döküldüğü gerçeği kadar "doğaldır". Fakat "derinlemesine" mücadeleler üzerine boş ve tumturaklı bir safsata sayesinde, devrimci proletarya için esas önemli sorundan, önceki, proleter olmayan devrimlerden farklı olarak devlete karşı, demokrasiye karşı ***onun*** devriminin "derinliği"nin ifadesini nerede bulduğu sorusundan ***kaçınılmasına*** yazık.

Kautsky bu sorundan kaçınarak ***gerçekten de*** bu en özsel noktada oportünizme bir ödün verir, ***lafta*** ona korkunç bir savaş açmış, "devrim düşüncesi"nin önemini vurgulamış olsa da (işçiler arasında devrimin somut derslerini propaganda etmekten korkunca, bu "düşünce"nin ne değeri var ki?) veya: "herşeyden önce devrimci idealizm" dese ya da İngiliz işçilerinin "bugün artık küçük burjuvalardan başka bir şey olmadıkları"nı ilan etse de.

> "En çeşitli işletme biçimleri —diye yazıyor Kautsky—, bürokratik (??), sendikal, kooperatifsel, özel ... sosyalist bir top-

> lumda yanyana varolabilir. ... Örneğin demiryolları gibi, bürokratik (??) bir örgüt olmadan yapamayan işletmeler var. Orada demokratik örgütlenme, işçilerin, çalışma düzenini saptayan ve bürokratik aygıtın yönetimini denetleyen bir tür parlamento oluşturan delegeler seçecekleri biçimde şekillenebilir. Başka işletmeler sendikaların yönetimine devredilebilir, yine başkaları kooperatif olarak işletilebilir."

Bu değerlendirme yanlıştır ve yetmişli yıllarda Marx ve Engels'in Komün örneğinde gösterdikleri şey karşısında bir adım geri atmak anlamına gelir.

Demiryolları, güya gerekli bir "bürokratik" örgüt açısından, büyük çaplı makine sanayiinin bütün diğer işletmelerinden, herhangi bir fabrikadan, büyük bir dükkândan, bir büyük çaplı kapitalist tarım işletmesinden kesinlikle hiçbir farklılığa sahip değildir. Bütün bu işletmelerde teknik, mutlaka en katı disiplini, herkese gösterilmiş olan iş parçasının yapılmasında en büyük titizliği gerektirir, aksi takdirde tüm işletme durabilir, mekanizma bozulabilir, ürün bozulabilir. Bu türden tüm işletmelerde işçiler doğal olarak "***bir tür parlamento*** oluşturan delegeler seçeceklerdir".

Fakat meselenin can alıcı noktası tam da, bu "tür parlamento"nun, burjuva-parlamenter kurumlar anlamında bir parlamento ***olmayacağıdır.*** Meselenin can alıcı noktası, bu "tür parlamento"nun, düşüncesi burjuva parlamentarizmi çerçevesini aşamayan Kautsky'nin gözünde canlandırdığı gibi, sadece "çalışma düzenini saptamakla ve bürokratik aygıtın yönetimini denetlemek"le ***yetinmemesidir.*** Sosyalist toplumda elbette işçi temsilcilerinden oluşan "bir tür parlamento" "çalışma düzenini saptayacak" ve "aygıtın yönetimini denetleyecektir", ***fakat*** bu aygıt "bürokratik" ***olmayacaktır.*** İşçiler politik iktidarı ele geçirdikten sonra eski bürokratik aygıtı parçalayacak, onu temellerine

dek yıkacak, taş üzerinde taş bırakmayacaklardır; onun yerine yeni, aynı işçilerden ve görevlilerden oluşan bir aygıt koyacaklardır, fakat bu işçilerin ve görevlilerin bürokratlara dönüşmesine ***karşı*** derhal, Marx ve Engels tarafından ayrıntılı olarak incelenmiş önlemler alınacaktır: 1) sadece seçim değil, aynı zamanda her an görevden alınabilirlik; 2) işçi ücretini aşmayan bir ödeme; 3) derhal, denetim ve gözetim işlevlerini ***herkesin*** yerine getirmesine, ***herkesin*** bir süre için "bürokrat" olmasına geçiş, böylece tam da bu yüzden ***hiç kimsenin*** "bürokrat" haline gelememesi.

Kautsy Marx'ın: "Komün parlamenter değil, aksine aynı zamanda yürütme ve yasama görevine sahip bir çalışma organı olacaktı" sözlerini kesinlikle derinlemesine düşünmemiştir.

Kautsky, ***(halk için olmayan)*** demokrasiyi ***(halka karşı)*** bürokrasiyle birleştiren burjuva parlamentarizmiyle, bürokrasiyi kökünden kazımak için derhal önlemler alacak ve bürokrasiyi tamamen ortadan kaldırana dek, halk için tam demokrasiyi yürürlüğe koyana dek bu önlemleri sonuna dek götürecek durumda olan proleter demokrasi arasındaki farkı kesinlikle anlamamıştır.

Kautsky burada devlete duyulan aynı "batıl itikatlı saygı"yı, bürokratizme duyulan aynı "batıl itikadı" sergiliyordu.

Kautsky'nin oportünistlere karşı yazdığı en son ve en iyi eserine, "İktidar Yolu" broşürüne geçelim (sanıyorum bu broşür, bizde gericiliğin en kötü olduğu dönemde 1909 yılında yayınlandığı için, Rusçaya çevrilmemiştir*). Bu broşür, içinde 1899'da Bernstein'a karşı eserde olduğu gibi genelde devrimci bir programdan, 1902'de "Sosyal Devrim" broşüründe olduğu gibi patlak verdiği dönemden bağımsız olarak sosyal devrimin

* *Bu eserin N. L. Meşçeryakov tarafından yapılan Rusça çevirisi ilk kez 1918 yılında yayınlandı. —**Alm. Red.***

görevlerinden değil, bizi "devrimler çağı"nın ***başlamakta olduğunu*** kabul etmeye zorlayan somut koşullardan söz edildiği ölçüde, ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır.

Yazar, genelde sınıf karşıtlıklarının keskinleşmesine ve bu bakımdan özellikle büyük bir rol oynayan emperyalizme tam bir kesinlikle dikkat çekiyor. Batı Avrupa için "1789–1871 devrimci dönemi"nden sonra, 1905'ten beri Doğu için benzer bir dönem başlamaktadır. Dünya savaşı büyük bir hızla yaklaşmaktadır. "O (proletarya) artık ***zamansız*** bir devrimden söz edemez." "Devrimci bir döneme girdik." "Başlayan devrimci çağ".

Açıklamalar çok nettir. Kautsky'nin bu eseri, Alman sosyal-demokrasisinin emperyalist savaştan önce ne olmayı ***vaadettiği*** ve savaşın patlak vermesiyle (bizzat Kautsky'le birlikte) ne kadar derin battığının ölçütü olarak hizmet etmelidir.

> "Fakat bugünkü durum —diye yazıyordu Kautsky sözü edilen broşürde— bizim (yani Alman sosyal-demokratlarının) olduğumuzdan biraz daha 'ılımlı' görünmemiz tehlikesini beraberinde getiriyor."

Gerçekte Alman sosyal-demokrat partisi, göründüğünden karşılaştırılamayacak kadar ılımlı ve oportünist olduğunu kanıtladı!

Kautsky'nin, artık başlamış bulunan devrimler çağı üzerine açıklamalarının bunca kesinliğine rağmen, kendi deyişiyle tam da "***politik*** devrim" sorununun tartışılmasına ayrılmış olan bu broşüründe de yine devlet sorununa tamamen yan çizmesi bir o kadar karakteristiktir.

Bütün bu sorunu geçiştirmelerin, susma ve kaçamakların toplamı, kaçınılmaz olarak, birazdan üzerinde duracağımız, oportünizme tam geçiş sonucunu doğurmuştur.

Alman sosyal-demokrasisi Kautsky'nin şahsında adeta şu açıklamayı yapıyordu: Devrimci görüşleri koruyorum (1899).

Özellikle proletaryanın sosyal devriminin kaçınılmazlığını kabul ediyorum (1902). Yeni bir devrimler çağının başladığını kabul ediyorum (1909). Fakat buna rağmen, proleter devrimin devlet karşısında görevleri sorunu sözkonusu olur olmaz, Marx'ın daha 1852'de söyledikleri karşısında geri gidiyorum (1912).

Kautsky'nin Pannekoek'e karşı polemiğinde sorun tüm açıklığıyla tam da böyle kondu.

3— Kautsky'nin Pannekoek'e Karşı Polemiği

Pannekoek Kautsky'ye karşı, saflarında Rosa Luxemburg'u, Karl Radek'i ve diğerlerini toplayan ve devrimci taktiğin temsilcisi olarak, Kautsky'nin, Marksizmle oportünizm arasında yalpalayan "Merkez"in ilkesiz bakış açısına geçmekte olduğu inancında birleşen "sol-radikal" eğilimin bir temsilcisi olarak çıktı. (Haksız yere Marksist olarak adlandırılan) "Merkez" eğilimi ya da "Kautskycilik" tüm iğrenç zavallılığıyla kendini gösterdiğinde, bu görüşün doğruluğunu savaş bütünüyle teyit etti.

Devlet sorununa değinilen "Kitle Eylemi ve Devrim" makalesinde (Neue Zeit", 1912, XXX, 2) Pannekoek, Kautsky'nin tavrını "pasif radikalizm" olarak, "eylemsiz bekle-gör teorisi" olarak karakterize etti. "Kautsky devrim sürecini görmezden geliyor" (s. 616). Pannekoek sorunu böyle koyarak, bizi ilgilendiren konuya, proleter devrimin devlet karşısında görevlerine değiniyordu.

> "Proletaryanın mücadelesi —diye yazıyordu Pannekoek— sadece nesne olarak devlet erki ***uğruna*** burjuvaziye karşı bir mücadele değildir, aksine devlet erkine ***karşı*** bir mücadeledir... Bu devrimin içeriği, devletin iktidar araçlarının proletaryanın iktidar araçları tarafından yok edilip dağıtılmasıdır (s.

544) ... Mücadele ancak, nihai sonuç olarak devlet örgütü tam yıkıma uğradığında biter. Çoğunluğun örgütü o zaman üstünlüğünü, egemen azınlığın örgütünü yoketmiş olmasıyla kanıtlamış olur." (s. 548)

Pannekoek'in düşüncelerini ifade ettiği formülasyon çok büyük eksiklikler gösteriyor. Yine de düşünce berraktır ve Kautsky'nin onu ***nasıl*** çürüttüğü ilginçtir.

"Şimdiye dek —diye yazıyordu Kautsky—, sosyal-demokratlarla anarşistler arasındaki karşıtlık, birinin devlet erkini fethetmek, diğerinin yıkmak istemesinden ibaretti. Pannekoek her ikisini de istiyor." (s. 724)

Pannekoek'in açıklaması belirsizlikten muzdarip ve somutluk açısından yetersiz olsa da (makalesinin konuyla ilgili olmayan diğer eksikliklerini dikkate almıyoruz), Kautsky Pannekoek'in ima ettiği tam da ***ilkesel*** meseleyi almış ve bu ***temel ilkesel*** sorunda Marksizmin pozisyonunu tamamen terkedip, tümüyle ve bütünüyle oportünizme kaymıştır. Sosyal-demokratlarla anarşistler arasındaki farkı temelden yanlış tanımlamış, Marksizmi kesin olarak tahrif etmiş ve bayağılaştırmıştır.

Marksistlerle anarşistler arasındaki fark şunlardan ibarettir: 1) devletin tamamen ortadan kaldırılmasını hedefleyen Marksistler, bu hedefi ancak sosyalist devrimle sınıfların ortadan kaldırılmasından sonra, devletin sönüp gitmesine yol açan sosyalizmin kurulmasının sonucu olarak gerçekleştirilebilir görürler; anarşistler, devleti ortadan kaldırmanın gerçekleştirilebilirliğinin koşullarını kavramaksızın devletin bugünden yarına tamamen ortadan kaldırılmasını isterler. 2) Marksistler, politik iktidarı ele geçirdikten sonra proletaryanın eski devlet mekanizmasını tamamen yıkmasını ve yerine silahlı işçilerin Komün örneği üzre örgütlenmesine dayanan yeni bir devlet mekanizmasını geçirmesini zorunlu görürler; devlet mekanizmasının yıkılmasını

savunan anarşistler ise, proletaryanın onun yerine ***ne*** koyacağı ve devrimci iktidarı ***nasıl*** kullanacağı konusunda tamamen muğlaktırlar; hatta anarşistler devrimci proletaryanın devlet erkinden yararlanmasını, onun devrimci diktatörlüğünü bile yadsırlar. 3) Marksistler, mevcut devletten yararlanarak proletaryanın devrime hazırlanmasını isterler; anarşistler bunu reddeder.

Bu tartışmada Kautsky'ye karşı Marksizmi temsil eden Pannekoek'tir, çünkü tam da Marx bize, proletaryanın, eski devlet aygıtının yeni ellere geçmesi anlamında devlet erkini basitçe ele geçiremeyeceğini, aksine bu aygıtı kırmak, parçalamak, onun yerine yeni bir aygıt koymak zorunda olduğunu öğretmiştir.

Kautsky, Marksizmden oportünistlere kaymaktadır, çünkü oportünistler için tamamiyle kabul edilmez olan tam da bu devlet mekanizmasının parçalanması onda tamamen ortadan kaybolmaktadır ve "ele geçirme" basit bir çoğunluk sağlama olarak yorumlanarak onlara bir açık kapı bırakılmaktadır.

Marksizmi tahrif edişini gizlemek için Kautsky doktriner biri gibi davranır: bizzat Marx'tan bir "alıntı" ileri sürer. Marx 1850'de "gücün en kararlı biçimde devlet erkinin elinde yoğunlaşması" zorunluluğu üzerine yazıyordu. Ve Kautsky muzaffer bir edayla sorar: yoksa Pannekoek "merkeziyetçiliği" yıkmak mı istiyor?

Bu artık, Bernstein'ın merkeziyetçilik yerine federalizm üzerine görüşlerde Marksizmle Proudhonizmi özdeşleştirmesine benzeyen basit bir hokkabazlıktır.

Bu "alıntı" Kautsky'ye hiç yakışmıyor. Merkeziyetçilik hem eski hem de yeni devlet mekanizmasıyla mümkündür. Eğer işçiler silahlı güçlerini gönüllü olarak birleştirirlerse, bu merkeziyetçilik olacaktır, fakat bu, merkeziyetçi devlet aygıtının, dai-

mi ordunun, polisin, bürokrasinin "tamamen parçalanması" üzerinde yükselecektir. Kautsky, Marx ve Engels'in Komün üzerine çok iyi bilinen görüşlerini atlayıp, sorunla ilgisi olmayan bir alıntıyı bulup çıkararak tamamen bir sahtekâr gibi davranıyor.

> "... Yoksa o (Pannekoek) memurların devlet işlevlerini ortadan kaldırmak mı istiyor? —diye devam ediyor Kautsky.— Fakat devlet yönetimini bir tarafa bırakalım, Partide ve sendikada bile memursuz yapamıyoruz. Zaten programımız da devlet memurlarının ortadan kaldırılmasını değil, aksine resmi makamların halk tarafından seçilmesini talep ediyor... Şu anki tartışmamızda sözkonusu olan, 'gelecekteki devletin' yönetim aygıtının nasıl şekilleneceği değil, politik mücadelemizin, ***biz onu henüz ele geçirmeden önce*** (Kautsky tarafından altı çizilmiştir) devlet erkini dağıtıp dağıtmayacağıdır. Memurlarıyla birlikte hangi bakanlıklar ortadan kaldırılabilir?"

Eğitim, adalet, maliye, savunma bakanlıkları sayılıyor.

> "Hayır, bugünkü bakanlıkların hiçbiri, bizim hükümete karşı politik mücadelemizle ortadan kaldırılmayacaktır ... Yanlış anlamaları önlemek için yineliyorum: burada tartışılan muzaffer sosyal-demokrasinin gelecekteki devleti biçimlendirişi değil, bilakis muhalefetimizin mevcut devleti biçimlendirişidir." (s. 725)

Bu apaçık bir hiledir. Pannekoek tam da ***devrim*** sorununu koyuyor. Hem makalesinin başlığı, hem de yukarıda aktardığımız pasajlar buna açıkça işaret ediyor. Kautsky "muhalefet" sorununa atlayarak, devrimci bakış açısının yerine oportünist bakış açısını koyuyor. Onda mesele şöyle görünmektedir: şu anda muhalefetteyiz: iktidarı ele geçirdikten sonra sonrasına bakarız. ***Devrim ortadan kaybolmuştur.*** Oportünistlerin istediği de tam da budur.

Tartışma konusu genelde muhalefet ve politik mücadele değil, ***devrimdir.*** Devrim, proletaryanın "yönetim aygıtı"nı, evet

tüm devlet aygıtını ***yıkmasından*** ve yerine yeni, silahlı işçilerden oluşan bir aygıt koymasından ibarettir. Kautsky, "bakanlıklara" "batıl itikatlı bir saygı" gösteriyor, fakat tüm iktidar İşçi ve Asker Sovyetlerine ait olduğunda, neden bunların yerine diyelim ki uzman komisyonları konamayacak olsun?

Meselenin püf noktası asla, "bakanlıklar"ın kalıp kalmaması, "uzman komisyonları"nın ya da herhangi başka kurumların olup olmaması değildir, bu tamamen önemsizdir. Tayin edici sorun (binlerce bağla burjuvaziye bağlı ve tepeden tırnağa rutine ve atalete boğulmuş) eski devlet mekanizmasının ayakta mı kalacağı, yoksa ***yıkılıp*** yerine bir ***yenisinin*** mi konacağıdır. Devrim, yeni sınıfın ***eski*** devlet mekanizmasının yardımıyla buyurup, yönetmesinden değil, bilakis bu mekanizmayı ***parçalayıp yeni*** bir mekanizmanın yardımıyla buyurması ve yönetmesinden ibaret olmalıdır — Marksizmin bu ***temel*** düşüncesini Kautsky hasır altı eder ya da ama o bunu hiç anlamamıştır.

Memurlarla ilgili sorusu, Komün'ün derslerini ve Marx'ın öğretisini hiç kavramadığını kanıtlar.

"Partide ve sendikada memursuz yapamıyoruz..."

Kapitalizm altında, burjuvazinin egemenliği altında memursuz yapamayız. Proletarya boyunduruk altına alınmış, emekçi kitleler kapitalizm tarafından köleleştirilmiştir. Kapitalizm altında demokrasi, ücretli köleliğin, kitlelerin yoksulluğunun ve sefaletinin yarattığı ortam tarafından daraltılmış, büzüştürülmüş, budanmış, sakatlanmıştır. Bu nedenle, ve sadece bu nedenle politik ve sendikal örgütlerimizde görevli kişiler kapitalist çevre tarafından demoralize edilmektedir (ya da daha doğrusu demoralize edilmeye eğilimlidirler) ve bürokratlara, yani kitlelere yabancılaşmış, kitlelerin ***üzerinde*** duran, ayrıcalıklı kişilere dönüşme eğilimi gösterirler.

Bürokratizmin ***özü*** budur ve kapitalistler mülksüzleştirilmediği sürece, burjuvazi devrilmediği sürece, proleter memurların ***bile*** belli bir "bürokratikleşmesi" kaçınılmazdır.

Kautsky'de mesele şöyle konur: seçilmiş görevli kişiler kaldığına göre, sosyalizm altında memurlar da, bürokrasi de kalır! Ve tam da bu yanlıştır. Marx, tam da Komün örneğinde, görevli kişilerin sosyalizm altında, "bürokratlar", "memurlar" olmaktan çıktıklarını gösterdi; bunlar, seçilmişliğin dışında her an görevden alınabilirliğin ***de, bunun üstüne bir de*** ücretlerin ortalama işçi ücretleri düzeyinde sınırlanmasıyla, ***ayrıca*** parlamenter organların yerine "aynı zamanda yürütme ve yasama görevine sahip çalışma organları"nın geçirilmesi gerçekleştiği ölçüde, "bürokratlar", "memurlar" olmaktan çıkarlar.

Aslında Kautsky'nin Pannekoek'e karşı tüm gerekçelendirmesi, özellikle Kautsky'nin, Parti'de ve sendikada da memursuz yapamadığımız yollu harika itirazı, Bernstein'ın genelde Marksizme karşı eski "gerekçeleri"nin tekrarıyla aynı kapıya çıkar. Döneklik kitabı "Sosyalizmin Önkoşulları"nda Bernstein, "ilkel" demokrasi düşüncelerine karşı mücadele eder, kendisinin "doktriner demokrasi" diye nitelediği şeye karşı mücadele eder: bağlayıcı vekâletler, ücretsiz memurlar, iktidarsız merkezi temsil vs. Bu "ilkel" demokrasinin savunulacak yanı bulunmadığına kanıt olarak Bernstein, İngiliz Trade-Union'larının deneyimini Webb çiftinin[43] yorumlamasına dayanır. Güya "tam özgürlük içinde" gelişmiş olan (Almanca baskısında s. 137) Trade-Union'lar, gelişmelerinin yetmiş yılında "ilkel" demokrasinin işe yaramazlığını anlamışlar ve onun yerine mutat demokrasiyi: bürokratizmle karışık parlamentarizmi koymuşlar.

Gerçekte Trade-Union'lar "tam özgürlük içinde" değil, ***aksine tam kapitalist kölelik içinde*** gelişmişlerdir, ve egemen kö-

tülüğe, zora, yalana, yoksulların "yüksek" yönetimden dışlanmasına verilen bir dizi tavizden elbette "kaçınılamamaktadır". Sosyalizm altında kaçınılmaz olarak "ilkel" demokrasiden birçok şey yeniden canlanacaktır, çünkü uygar halkların tarihinde ilk kez nüfusun ***ana kitlesi*** ayağa kalkıp, yalnızca oylamalara ve seçimlere değil, ***aynı zamanda günlük yönetim çalışmalarına da bağımsız olarak*** katılacaktır. Sosyalizm altında ***herkes*** sırayla yönetecek ve kısa süre içinde hiç kimsenin yönetmemesine alışacaktır.

Dahice eleştirel-analitik zekâsıyla Marx, Komün'ün pratik önlemlerinde, oportünistlerin korktukları ve korkaklıktan dolayı, burjuvaziyle tamamen bozuşmak istemedikleri için kabul etmek istemedikleri, anarşistlerin ise ister acilcilikten isterse genelde kitlelerin sosyal dönüşüm koşullarına ilişkin anlayışsızlıktan olsun kabul etmek istemedikleri ***dönüm noktasını*** gördü. "Eski devlet mekanizmasını parçalamak düşünülemez bile — bakanlar ve memurlar olmadan nasıl yapabiliriz?"— diye mantık yürütür aslında devrime, devrimin yaratıcı gücüne yalnızca inanmamakla kalmayıp, ondan (bizim Menşeviklerimiz ve Sosyal-Devrimcilerimiz gibi) ölümcül bir korku duyan iliklerine kadar darkafalılık işlemiş oportünist.

"***Sadece*** eski devlet mekanizmasını yıkmayı düşünmeliyiz. Önceki proleter devrimlerden çıkan ***somut*** derslere nüfuz etmek ve yıkılanın yerine ***neyin nasıl*** konacağını tahlil etmeye gerek yok", — diye mantık yürütür anarşist (tabii ki Bay Kropotkin ve ortaklarıyla birlikte burjuvazinin peşinden sürüklenen değil, içlerinden en iyisi); bu yüzden anarşistlerde, acımasızca cesur ve aynı zamanda somut görevlerde kitle hareketinin pratik koşullarını gözönünde bulunduran devrimci çalışma yerine bir ***umutsuzluk*** taktiği ortaya çıkar.

Marx bize her iki hatadan da sakınmayı öğretir, tüm eski devlet mekanizmasını yıkmada sınırsız bir cesaret, ve aynı zamanda sorunu somut koymayı öğretir: Komün birkaç hafta içinde ***yeni,*** proleter bir devlet mekanizmasının inşasına ***başlamayı*** ve daha büyük demokrasi ve bürokratizmin kökünün kazınması yolunda sözü edilen önlemleri şu ve bu biçimde hayata geçirmeyi başardı. Komünarların devrimci cesaretini örnek alalım, onların pratik önlemlerinde acil-pratik ve derhal hayata geçirilebilir önlemlerin bir ***taslağını*** görelim, ***bu yolu izlediğimizde,*** bürokratizmin tamamen yıkılmasına varırız.

Böyle bir yıkım olanağı, sosyalizmin işgününü kısaltması, ***kitleleri*** yeni bir yaşama yükseltmesi, nüfusun ***çoğunluğu*** için, ***istisnasız herkese*** "devlet işlevlerini" yerine getirme imkânı veren koşulları yaratacak olmasıyla garanti altına alınmıştır. Bu ise bir bütün olarak her türlü devletin ***tümüyle sönüp gitmesine*** yol açar.

> "...Onun (kitle grevinin) görevi —diye devam ediyor Kautsky— devlet erkini ***yıkmak*** olamaz, bilakis sadece, bir hükümeti belirli bir sorunda ödün vermeye zorlamak ya da proletaryaya düşman bir hükümetin yerine ona iyi davranan bir hükümeti geçirmek olabilir... Fakat bu" (yani proletaryanın düşman hükümet üzerindeki zaferi) "asla ve hiçbir zaman devlet erkinin ***yıkılmasına*** değil, bilakis daima, sadece ***devlet erki içinde*** güçler dengesinde bir ***kaymaya*** yol açabilir... Ve burada politik mücadelemizin hedefi bugüne kadarkiyle aynı kalır: parlamentoda çoğunluğu kazanarak devlet erkini ele geçirmek ve parlamentoyu hükümetin efendisi katına yükseltmek. (s. 726, 727, 732.)

İşte bu artık oportünizmin daniskası ve en bayağısıdır, sözde devrime bağlılık ve gerçekte onun yadsınmasıdır. Kautsky'nin düşüncesi, "proletaryaya iyi davranan bir hükümet"ten

öteye gitmiyor — bu, 1848'de "proletaryanın egemen sınıfa yükselmesinin" ilan edildiği "Komünist Manifesto"ya kıyasla darkafalılığa doğru atılmış bir geri adımdır.

Kautsky, hepsi "proletaryaya iyi davranan bir hükümet" için mücadele etmeye hazır olan Scheidemann'lar, Plehanov'lar, Vandervelde'lerle arzuladığı "birliği" gerçekleştirmek zorunda kalacaktır.

Biz ise bu sosyalizm hainleriyle ipleri koparacağız ve bizzat silahlı proletaryanın ***hükümet olması*** amacıyla, tüm eski devlet mekanizmasını yıkmak için mücadele edeceğiz. Bu, temelden farklı iki şeydir.

Kautsky, hepsi "devlet erki içinde güçler dengesini kaydırmak" için, "parlamentoda çoğunluğu kazanmak ve parlamentoyu hükümetin efendisi katına yükseltmek" için —oportünistler için her şeyin kabul edilebilir olduğu, her şeyin burjuva parlamenter cumhuriyet çerçevesi içinde kaldığı son derece soylu bir hedef— mücadele etmeye hazır olan Legien, David, Plehanov, Potressov, Tsereteli, Çernov'ların hoş topluluğuna katılmak zorunda kalacaktır.

Biz ise oportünistlerle ipleri koparacağız; ve tüm sınıf bilinçli proletarya, sadece "güçler dengesini kaydırma" uğruna bir mücadelede değil, aynı zamanda ***burjuvaziyi devirme,*** burjuva parlamenterizmini ***yıkma,*** Komün tipinde demokratik cumhuriyet ya da bir İşçi ve Asker Sovyetleri Cumhuriyeti uğruna, proletaryanın devrimci diktatörlüğü uğruna mücadelede bizimle birlikte olacaktır.

*

Uluslararası sosyalizmde, Almanya'da "Aylık Sosyalist Dergi"[44] (Legien, David, Kolb ve İskandinavyalı Stauning ve Branting dahil daha birçokları), Fransa ve Belçika'da Jaurésçiler

ve Vandervelde, İtalyan partisinde Turati, Treves ve diğer sağ kanat temsilcileri ve İngiltere'de "Fabiancılar" ve "Bağımsızlar" (gerçekte her zaman liberallere bağımlılık içinde bulunan "Bağımsız İşçi Partisi") gibi akımlar Kautsky'den daha sağdadır. Parlamenter çalışmada ve Parti yayıncılığında büyük, çoğunlukla da egemen bir rol oynayan bu beyefendiler, proletarya diktatörlüğünü doğrudan doğruya reddediyorlar, açık bir oportünizm politikası güdüyorlar. Bu beyefendiler için proletarya "diktatörlüğü" demokrasiye "aykırıdır"!! Aslında küçük-burjuva demokratlardan ciddi olarak hiçbir farkları yoktur.

Bu durumu gözönüne aldığımızda, II. Enternasyonal'in, resmi temsilcilerinin büyük çoğunluğunun şahsında kendini bütünüyle oportünizme verdiği sonucunu çıkarmakta haklıyız. Komün'ün deneyimleri sadece unutulmadı, aynı zamanda tahrif edildi. İşçi kitlelerine sadece, ayaklanıp eski devlet mekanizmasını parçalamak ve yerine yenisini koymak ve bu biçimde politik egemenliklerini toplumun sosyalist dönüşümünün temeli haline getirmek zorunda kalacakları zamanın yaklaşmakta olduğu telkin edilmemekle kalmamıştır — kitlelere bilakis tam tersi telkin edilmiş ve "iktidarı ele geçirme" oportünizme binlerce kaçamak kapısı bırakacak biçimde ortaya konmuştur.

Proleter devrimin devlete karşı tavrı sorununun tahrifi ve suskunlukla geçiştirilmesi, devletler emperyalist rekabetin sonucunda askeri aygıtlarıyla, İngiltere'nin mi yoksa Almanya'nın mı, şu finans kapitalin mi yoksa bu finans kapitalin mi dünyaya egemen olacağı kavgasını karara bağlamak için milyonlarca insanı yokeden savaş canavarına dönüştüğünde çok büyük bir rol oynamak zorundaydı.

[Elyazması şöyle devam eder:]

VII. BÖLÜM

1905 ve 1917 RUS DEVRİMLERİNİN DENEYİMLERİ

Bu bölümün başlığında işaret edilen konu öylesine kapsamlıdır ki, üzerine ciltler yazılabilir ve yazılmalıdır. Bu yazıda kendimizi elbette, deneyimin sunduğu en önemli derslerle, proletaryanın devrimde devlet iktidarı karşısında doğrudan görevleriyle ilgili olanlarla sınırlayacağız.

BİRİNCİ BASKIYA SONSÖZ

Eldeki broşür 1917 Ağustos ve Eylül'ünde kaleme alınmıştır. Bir sonraki, yedinci bölümün: "1905 ve 1917 Rus Devrimi'nin Deneyimleri"nin planını çoktan hazırlamıştım. Fakat başlık dışında bu bölüme ilişkin tek satır yazamadım: politik kriz, 1917 Ekim Devrimi'nin arifesi "engel" oldu. Böyle bir "engel"e ancak sevinilebilir. Fakat broşürün ikinci bölümünün ("1905 ve 1917 Rus Devrimlerinin Deneyimleri"ne ayrılmış olan bölüm) yazılması belki de uzun süre ertelenmek zorunda kalacaktır; "devrimin deneyimleri"nden geçmek, onun hakkında yazmaktan daha hoş ve yararlıdır.

Yazar

Petrograd, 13 Aralık
(30 Kasım) 1917

Ağustos-Eylül 1917'de yazıldı,
1918'de özel broşür olarak yayınlandı.

NOTLAR

[1] Lenin'in "Devlet ve Devrim" eseri ilk kez Aralık 1917'de broşür olarak çıktı ve daha sonraki yıllarda gerek SSCB'de gerekse de diğer ülkelerde tekrar tekrar yayınlandı.

"Devlet ve Devrim"in yayınlanması, proletaryanın devrimci teori ve pratiğinin gelişmesinde olağanüstü, çığır açan bir olaydı. Rusya'da Sosyalist Ekim Devrimi'nden hemen sonra yayınlanan ve proleter devrimin yollarını, bir proletarya diktatörlüğü devletinin yaratılmasını ve bu devletin gelişme yollarını aydınlatıp açıklayan Lenin'in bu eseri, SSCB'de proletarya diktatörlüğünü ve sosyalist inşayı yöneten SBKP(B) için ve tüm kapitalist dünyanın komünist partileri için, uluslararası devrimci proletarya için burjuvaziyi devirme, proletarya diktatörlüğünü kurma mücadelesinde temel öneme sahip bir eserdir.

Marksizm-Leninizmin devrimci teori ve pratiği uğruna mücadelenin tarihinde Lenin'in "Devlet ve Devrim" eseri, Marx ve Engels'in bizzat başlattığı ve Bolşevizmin ortaya çıkışından beri Lenin ve Bolşevik Parti tarafından yorulmak bilmeksizin sürdürülen Marksizmin bir yandan sağ oportünist çarpıtmalarına ve öte yandan "sol", anarşist çarpıtmalarına karşı mücadelenin doğrudan devamıdır.
Marx ve Engels, öğretilerini, bir yandan liberalizme, küçük-burjuva reformizmine (Lassallecilik vs.) ve diğer yandan anarşizme (Proudhonizm, Bakuninizm vs.) karşı mücadele içinde, Engels'in sözleriyle, "kanlı radikalizm"e ve aynı küçük-burjuva darkafalılığının diğer yüzü-

nü oluşturan diğer "sol" akımlara karşı, proletaryaya burjuva nüfuzunu sadece bir başka biçimde taşıyan akımlara karşı mücadele içinde yarattılar.

Marx ve Engels Lassalleciliğin ardıllarını, daha yaşadıkları sırada ortaya çıkan Batı'nın sosyalist partilerinin saflarındaki reformistleri, oportünist devlet teorileri yüzünden, proletarya diktatörlüğünü anlamamaları ve onu reddetmeleri yüzünden aynı acımasız şiddetle eleştirdiler. Onların ölümlerinden sonra II. Enternasyonal'in sosyalist partileri içinde oportünizmin gelişmesiyle birlikte devrimci Marksizmin bu tahrifi ve ondan açıkça vazgeçme, 19. yüzyılın sonunda büyük boyutlar kazandı ve II. Enternasyonal teorisyenlerinin ve pratisyenlerinin gittikçe daha geniş çevrelerini (Bernsteincılık vs.) sardı. Bu reformizm, kendini Marx ve Engels'in mirasının koruyucusu olarak gören ve revizyonistlere (Bernstein vd.) karşı Marksizmin savunucuları olarak ortaya çıkan, fakat gerçekte revizyonistlere getirdikleri tüm eleştirilere rağmen tam da Marksizmin özsel sorununda, devlet sorununda, şiddete dayalı devrim ve proletarya diktatörlüğü sorununda bizzat kendileri oportünizme batan, Lenin'in kanıtladığı gibi (bkz. "Devlet ve Devrim", IV. Bölüm, ve "Devlet Üzerine Marksizm") Marksizmi sistematik olarak bayağılaştıran ve içini boşaltan II. Enternasyonal'in Kautsky gibi teorisyenlerinin gerekli direnişiyle karşılaşmadı.

Lenin'in oportünizme karşı mücadelesi ta başından itibaren Marksist proleter devrim teorisi ve onun yeni koşullar altında —gelişen emperyalizm koşulları altında— geliştirilmesi uğruna bir mücadeleydi, şiddete dayalı devrim uğruna, sömürücü devlete karşı Marksist bir tavır uğruna, proletarya diktatörlüğü uğruna bir mücadeleydi. Bu mücadele, "Rus devriminin temel sorunları, örneğin Parti sorunu, Marksistlerin burjuva-demokratik devrime karşı tavrı, işçi sınıfı ve köylülüğün ittifakı, proletaryanın hegemonyası, parlamenter ve parlamento-dışı mücadele, genel grev, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi, proletarya diktatörlüğü, emperyalizm, ulusların kendi kaderini tayini, ezilen ulusların ve sömürgelerin kurtuluş hareketi, bu hareketi destekleme politikası vb. sorunlar" (Stalin) zemininde cereyan etti. Bu mücadelenin muazzam uluslararası önemi vardı, çünkü "Rus devri-

mi dünya devriminin kavşak noktasıydı", çünkü "Rus devriminin özsel sorunları aynı zamanda dünya devriminin özsel sorunlarıydı ve hâlâ öyledir" (Stalin). Tüm bu mücadelede devrimin özsel sorununun —devlet ve proletarya diktatörlüğü sorununun— ne muazzam bir yer tuttuğu, Lenin'in özellikle şu eserlerinden görülebilir: "Narodnizmin Ekonomik İçeriği ve Onun Bay Struve'nin Kitabındaki Eleştirisi", "Ne Yapmalı?", "Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği", "1905–1907 İlk Rus Devriminde Sosyal-Demokrasinin Tarım Programı", ayrıca "'Halkın Dostları' Kimlerdir?" vs.

Lenin'in yürüttüğü mücadelenin sivri ucu her şeyden önce oportünizme, özellikle de proletarya diktatörlüğü ve Rusya'da proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü üzerinden ona giden yollar sorununda Marksizmin Bernsteincı, Martinovcu, Plehanovcu ve Troçkist tahrif ve yavanlaştırılmasına karşı yöneliyordu. Fakat Lenin aynı zamanda, bu sorunlarda özellikle Polonya ve Alman sosyal-demokrasisi içindeki "sol radikallerin" (Rosa Luxemburg ve yandaşlarının) işleme hatasına düştükleri Marksizmin "soldan" tahrifine karşı da mücadele yürüttü.

Savaş yıllarında, emperyalizm ve sosyalist devrim üzerine görüşlerinde Polonyalı ve Alman "sol radikallere" katılan tek tek Bolşeviklerde, devlet sorununda Marksizmin "sol" tahrifleri ortaya çıktı. Burada söz konusu edilen Buharin-Pyatakov grubudur. Bunlar devlet sorununda aslında sorunun anarşistçe konuşuna varmışlardı. Bu, gerek bunların gerekse de Polonyalı ve Alman "sol radikaller"in ulusal sorun ve sömürge sorununda anti-Marksist pozisyonlarını savunduklarında daha o sıralar gün yüzüne çıkmıştı. "Ulusların kendi kaderini tayin hakkı" şiarını reddettiler ve bu şiarın proletarya partisi için kapitalizm altında kabul edilemez ve sosyalizm altında gereksiz olduğunu iddia ettiler, bunu yaparken, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki geçiş dönemini, proletarya diktatörlüğü dönemini, ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanımadan ve gerçekleştirmeden inşa edilemeyecek olan proleter devletin varlığı dönemini tamamen gözardı ettiler. Buharin yoldaşın devlet sorunundaki bu anarşist tavrı tam açıklığıyla onun 1916 yılında Nota-Bene takma adıyla "Gençlik Enternasyonali" dergisinde yayınladığı

bir makalede dile geldi; orada devlete karşı Marksist ve anarşist tavrı eşitledi ve onları aynılaştırdı. Tıpkı anarşistler gibi Marksistlerin de devlete karşı ilkesel olarak düşmanca tavır aldıklarını, her ikisinin de önlerine aynı görevi, devleti "havaya uçurma" görevini koyduklarını iddia etti. O böylelikle birincisi, burjuvazinin devlet mekanizmasını parçaladıktan sonra proletaryanın kapitalizm ile sosyalizm arasındaki geçiş dönemi için yeni, proleter bir devlet yaratması gerektiği Marksist öğretisini, yani bir başka deyişle proletarya diktatörlüğünün zorunluluğunu inkâr etti; ikincisi, anarşistlerin burjuva devleti "havaya uçurması" ile, Marksistlerin bu devleti un ufak etmesi, "parçalaması", burjuvazinin devlet mekanizmasını "paramparça etmesi" arasındaki ilkesel farkı kaldırdı. Lenin daha o zamanlar "Gençlik Enternasyonali" makalesinde, Buharin'in devlet ve devrim sorunundaki bu anarşist tavrını çürüttü ve bu soruna özel bir makalede geri dönme sözü verdi. Aynı zamanda, başında Lenin'in bulunduğu "Sbornik Sosyal-Demokrata" ('Sosyal-Demokrat' Derlemesi) yazı kurulu, Buharin'in hakeza bu anarşist bakış açısını savunduğu emperyalist devlet teorisi üzerine bir makalesini reddetti. Buharin yoldaş bu makaleyi Lenin'in ölümünden sonra "Hukukta Devrim" derlemesi No. 1/1925'te yayınlayarak özel bir not düştü. Bu notta şöyle deniyordu: "Okurlar kolayca göreceklerdir ki, ben bana mal edilen hatayı yapmadım, çünkü proletarya diktatörlüğünün zorunluluğunu açıkça gördüm, öte yandan, Lenin'in kısa yazısından anlaşılıyor ki o, o sıralar (elbette burjuva) devletin havaya uçurulması tezi konusunda yanlış davranmıştır, çünkü bu sorunu proletarya diktatörlüğünün sönüp gitmesi sorunuyla karıştırmıştır... Lenin bu sorunla uğraştıktan sonra, havaya uçurma hakkında benimle aynı sonuçlara varmıştır."

Bu nottan tamamen açıkça ortaya çıkıyor ki, Lenin'i devletin "havaya uçurulması" sorununda "yanlış" bir tavır takınmış olmakla suçlayan Buharin, proletarya diktatörlüğünün ve proleter Sovyet devletini inşanın sekiz yıllık deneyimlerinden sonra eski tavrını korumaktaydı. Eskiden olduğu gibi "(elbette burjuva) devletin havaya uçurulması" anarşist formülü ile burjuvazinin devlet mekanizmasının "parçalanması", "param parça edilmesi" Marksist formülünü karıştırıyordu.

1929 yılında SBKP(B) Merkez Komitesi Nisan Plenumu'nda "SBKP(B)'de Sağ Sapma Üzerine" konuşmasında Stalin yoldaş Buharin'i teorisyen olarak karakterize ederken Buharin'in devlet sorunundaki pozisyonunun ayrıntılı bir değerlendirmesini yaptı ve Buharin'in devlete bakış açısıyla Marksist-Leninist tavrın mutlak bağdaşmazlığını ayrıntılı bir açıklıkla gösterdi. Stalin yoldaş şunları belirtti:

"Şimdi söz konusu olan bu değil, genel olarak devlete ilişkin tavırdır, Buharin'e göre, işçi sınıfının ***her*** devlete, işçi sınıfı devletine de ***ilkesel*** olarak düşmanca tavır almak zorunda olması söz konusudur. İşçi sınıfının, proletarya diktatörlüğüne —bu da bir devlettir— ilkesel karşıtlık içinde olması gerektiğini işçilerimize anlatmayı bir deneyin bakalım. Buharin'in 'Gençlik Enternasyonali'nde yayınlanan makalesinde ifade edilen bakış açısı, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde devleti reddetme bakış açısıdır. Buharin burada, 'önemsiz' bir şeyi, işçi sınıfı eğer burjuvaziyi baskı altında tutmak ve sosyalizmi inşa etmek istiyorsa, kendi devletini kurmadan bunu başaramayacağı bütün bir geçiş dönemini gözden kaçırmaktadır. Bu birincisi. İkincisi, Lenin yoldaşın o zamanlar eleştirisinde devletin 'havaya uçurulması', 'ortadan kaldırılması' teorisine hiç değinmediği yanlıştır. Lenin, biraz önce yaptığım alıntıdan anlaşılacağı gibi, bu teoriye yalnızca değinmekle kalmamış, aynı zamanda onu anarşist bir teori olarak şiddetle eleştirerek, karşısına, burjuvazinin yıkılmasından sonra, yeni devletin, proletarya diktatörlüğü devletinin ***kurulması*** ve ***kullanılması*** teorisini koymuştur. Son olarak, devletin 'havaya uçurulması' ve 'ortadan kaldırılması' anarşist teorisini, ***proleter*** devletin 'sönüp gitmesi', ya da ***burjuva*** devlet aygıtının 'paramparça edilmesi', 'parçalanması' Marksist teorisiyle karıştırmamak gerekir. Bazıları, bunların bir ve aynı düşünceyi ifade ettikleri görüşünden hareketle, bu iki farklı kavramı karıştırma eğilimindeler. Ne var ki bu yanlıştır. Lenin, bir bütün olarak devletin 'havaya uçurulması' ve 'ortadan kaldırılması' anarşist teorisini eleştirirken, ***burjuva*** devlet aygıtının 'paramparça edilmesi' ve ***proleter*** devletin 'sönüp gitmesi' Marksist teorisinden hareket etmiştir." (J. V. Stalin, "Sağ Sapma Üzerine", s. 72, 73, İnter Yayınları.)

Buharin'in 1925 yılında "Hukukta Devrim" derlemesinde yayınlanan yukarıda değinilen notu tahlil eden Stalin yoldaş şöyle der:

"... O (Buharin) o andan itibaren, Marksist devlet teorisinin yaratıcısı, ya da her halükârda esin kaynağı olarak Lenin'in değil, kendisinin, yani Buharin'in görülmesi gerektiğine inanıyordu. Şimdiye kadar kendimizi Leninist sayıyorduk ve hâlâ da öyle sayıyoruz. Fakat şimdi ortaya çıktı ki, gerek Lenin, gerekse de onun öğrencileri bizler meğer Buharinistmişiz. Bu biraz komiktir, yoldaşlar. Ama Buharin'in ölçüsüz hale gelmiş kibriyle uğraşmak sözkonusuysa, elden ne gelir!" (a.g.e., s. 79.) Aynı konuşmada Stalin yoldaş Lenin'in "Devlet Üzerine Marksizm" defterinden uzun bir alıntı yapar. Bu alıntıdan, Buharin'in devlet üzerine anarşist görüşlerine karşı mücadeleye Lenin'in ne büyük önem verdiği görülebilir. Lenin başka şeylerin yanı sıra şunları yazıyordu:

"Anarşistlerden bizi, α) devletten ***bugün*** ve β) proletarya ***devrimi*** sırasında (proletarya diktatörlüğü) yararlanmak ayırır — bunlar şimdiden pratik için büyük öneme sahip sorunlardır. (Buharin tam da bunları ***unutmuştur!***)

Oportünistlerden bizi, αα) devletin 'geçici' karakteri, ββ) devlet üzerine şimdi 'gevezelik' etmenin ***zararı,*** γγ) proletaryanın diktatörlüğünün pek devlete benzemeyen karakteri, δδ) devletle özgürlük arasındaki çelişki, εε) (programatik terim olarak) devlet yerine 'Gemeinwesen' kavramını kullanma düşüncesinin doğruluğu, ζζ) bürokratik-askeri aygıtın 'parçalanması' gibi derin 'ebedi' doğrular ayırır. Proletarya diktatörlüğünün, Almanya'da açık oportünistler (Bernstein, Kolb vs.) tarafından doğrudan doğruya, resmi program ve Kautsky tarafından ise, günlük ajitasyonda bundan hiç sözetmeyerek ve Kolb ve suç ortaklarının dönekliğini ***hoş görerek, dolaylı*** olarak reddedildiği de unutulmamalıdır.

Buharin'e Ağustos 1916'da yazdım: 'Devlet üzerine düşüncelerini ***olgunlaştır***'. Ne var ki o düşüncelerini ***olgunlaştırmamış,*** Nota Bene olarak basına zorla girmiş ve Kautskycileri teşhir edecek yerde, hatalarıyla ***onlara yardım etmiştir***!! Ama aslında Buharin, doğruya Kautsky'den daha yakındır..." (a.g.e., s. 76/77.)

Aynı vesileyle Lenin, Kollontai yoldaşa 2 Mart (17 Şubat) 1917 tarihli bir mektupta şunları yazdı: "Marksizmin devlete karşı tavrı sorunu

üzerine bir makale hazırlıyorum (malzemeyi neredeyse tamamen hazırlamış bulunuyorum). Kautsky'ye karşı, Buharin'e olduğundan daha şiddetli sonuçlara vardım (onun 'Gençlik Enternasyonali' No. 6 ve 'Sbornik Sosyal-Demokrata' No. 2'deki 'Nota-Bene'sini gördünüz mü?). Son derece önemli bir mesele: Buharin Kautsky'den çok daha iyi, fakat Buharin'in hataları Kautskyciliğe karşı mücadelede bu 'haklı dava' için ***çok uğursuz*** olabilirler." (Bütün Eserler, Cilt XXIX.)
Böylece Buharin yoldaşın devlet sorunundaki anarşist bakış açısı ve oportünizme getirdiği anarşist eleştiri sadece Marksizmin Kautskyci bayağılaştırılmasına ve içinin oyulmasına yaradı ve böylece Kautskyciliğe karşı mücadeleye en büyük zararı verdi.

Lenin'in Kollontai yoldaşa mektubundan yapılan alıntıdan da anlaşıldığı gibi, 2 Mart (17 Şubat) 1917'de Lenin "Marksizmin Devlete Karşı Tavrı Sorunu Üzerine" çalışması için malzemeyi, yani "Devlet ve Devrim" eseri için malzemeyi neredeyse tamamen hazırlamıştı. İşte bu "malzeme", yukarıda devamlı sözü edilen "Devlet Üzerine Marksizm" defterleriydi. Şubat Devrimi, Lenin'in hazırladığı bu "malzeme"ye son şeklini vermesini bir süre engelledi. Lenin ancak 1917 Temmuz Günlerinden sonra, ona karşı tutuklama emri çıkartan Geçici Hükümet'in takibatlarından saklanmak zorunda kaldığı Petrograd–Finlandiya hattı üzerindeki bir istasyoncuk (Rasliv) civarında bu malzemeleri talep etti ve ilkönce saklandığı bu yerde, sonra da Helsingfors'ta bu malzeme üzerinde çalıştı. Muazzam teorik ve politik öneme sahip "Devlet ve Devrim" eserini de orada yazdı.

Lenin eserini tam olarak bitirmeyi başaramadı. Başlayan devrimden dolayı, 1905 ve Şubat 1917 devrimlerinin deneyimlerini konu edinecek olan VII. bölümün başında yarım bırakmak zorunda kaldı. (s. 7)

[2] Güçlü kapitalist birliklerinin tekelleri, yani tröstler ve sendikalar, yani mali sermayenin (içiçe geçmiş sanayi ve banka sermayesi) bankalar aracılığıyla yönettiği kapitalist ekonominin tekelci, ya da hemen hemen tekelci egemenliği, emperyalizmin en önemli ve esaslı özelliğini oluşturur. Lenin, "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm" (—İnter Yayınları) adlı yapıtında, "eğer emperyalizmin mümkün en kısa tanımı gerekseydi, emperyalizmin kapitalizmin ***tekelci*** aşaması

olduğu söylenmek zorundaydı" demektedir (italikler bizden, *—Alm. Red.*). Emperyalizm aşamasını karakterize eden işte bu tekelci kapitalizm, emperyalist dünya savaşı sırasında tekelci ***devlet*** kapitalizmine dönüşmüştür. ***Proleter*** bir devlette devlet kapitalizmiyle burjuva bir devlette devlet kapitalizmini birbirinden ayırmak gerekir. Proleter devlette devlet kapitalizmi, proleter devlet iktidarı tarafından proletaryanın çıkarı için düzenlenmiş, özel işletmeci kapitalizminden, örneğin özel kişilerin devletten kiraladıkları imtiyaz ya da işletmelerdir. Burjuva devlette devlet kapitalizminden, ya kapitalist girişimleri, ya da burjuva devletin elinde ya da başka bir deyişle sınıf olarak burjuvazinin elinde bulunan ekonomi dallarını (örneğin demiryolları), ya da nihayet burjuva devlet tarafından, aynı buruvazinin çıkarlarına göre düzenlendiği ölçüde özel teşebbüsçü kapitalist sanayi, tarım ve ticaret anlaşılır. Emperyalist savaş sırasında savaşan ülkelerde kapitalist üretimin ve bölüşümün böyle bir düzenlenmesi ve standardizasyonu, "anavatan savunması" ve "muzaffer sona kadar savaş"ın —ki bütün savaşan ülkelerin burjuvazilerinin önlerine koydukları gasp ve ilhak hedefleri için yürütülmekteydi— gereksinimleri nedeniyle gerekli olmuştur. Üretim ve bölüşümün devlet tarafından düzenlenmesini, Lenin burada, "tekelci kapitalizmin bir tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesi süreci" olarak adlandırıyor. Bu "dönüşüm süreci"ne Lenin, birçok kez, daha önceki başka çalışmalarında da dikkat çekmişti. Örneğin Ocak 1917'de kaleme alınan "Dünya Politikasında Bir Dönüm Noktası" adlı makalede şöyle yazıyordu: "... 20. yüzyılın başlarında ***tekelci*** kapitalizme, yani emperyalizme dönüşen... dünya kapitalizmi, savaş sırasında ***ileriye*** doğru, sadece mali sermayenin daha kapsamlı temerküzüne değil, aynı zamanda onun ***devlet kapitalizmine*** dönüşmesine doğru önemli bir adım atmıştır" (Bütün Eserler, cilt XIX. s. 487). Burada Lenin, "ileriye doğru atılmış" böyle bir "adım"ın belirtisini, tam da ekonominin devlet tarafından düzenlenmesine geçişte görmekteydi. "Modern toplumun sosyalizme geçiş için ne kadar olgunlaştığını —diye yazıyordu aynı makalede— halkın güçlerinin toplanmasının 50 milyondan fazla insanın ekonomik yaşamlarının bir ***merkez*** tarafından düzenlenmesine geçişi zorunlu kıldığında (söz konusu edilen Almanya'dır) savaş göstermiştir" (aynı yerde, s. 489 ve devamı). Lenin'in Seçme Eserler C. 7'de

yayınlanan çalışmalarından "Sol" Çocukluk ve Küçük-burjuvalık" adlı makale, savaş sırasında emperyalist ülkelerde devlet kapitalizmi sorunu ve devlet kapitalizminin proletarya devrimi için önemi üzerinde ayrıntılı biçimde durmaktadır. V. İ. Lenin, Seçme Eserler C. 7, s. 365-394. —İnter Yayınları. (s. 7)

[3] Karl Kautsky (1854–1938) Alman sosyal-demokrasisinin ve II. Enternasyonal'in liderlerindendi. Başlangıçta Marksist olan Kautsky daha sonra dönek oldu. Kautsky, oportünizmin gizli, o nedenle de özellikle tehlikeli bir türevi olan merkezciliğin ideologu ve Alman sosyal-demokrasisinin yayın organı "Die Neue Zeit"ın editörüydü.

Kautsky sosyalist harekete 1874 yılında katıldı. O zamanki görüşleri Lassallecilik, yeni Malthussercilik ve anarşizm karışımıydı. 1881'de Marx ve Engels'i tanıyan Kautsky onların etkisiyle Marksizme geçti. Fakat daha o zamanlar, Kautsky'de Marx ve Engels'in şiddetle eleştirdikleri oportünist eğilimler kendini gösteriyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nda Kautsky, enternasyonalizm üzerine gevezeliklerle gizlemeye çalıştığı sosyal-şoven görüşleri temsil etti. Lenin'in "II. Enternasyonal'in Çöküşü", "Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"nda ve diğer çalışmalarında gerici niteliğini teşhir ettiği ultra-emperyalizm teorisini kurdu. Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nden sonra Kautsky, proleter devrime, proletarya diktatörlüğüne ve Sovyet iktidarına karşı açıkça mücadele etti. (s. 8)

[4] Diyalektik yöntem öğretisini geliştiren büyük Alman filozofu Hegel idealistti. Hegel diyalektiğini ilk kez Marx materyalist bir diyalektiğe dönüştürüp "ayakları üstüne" dikti ve Engels ile birlikte diyalektik materyalizmi yarattı (bu konuda bkz. Lenin'in "Karl Marx" yazısı [V. İ. Lenin, Seçme Eserler C. 11, s. 20-55. —İnter Yayınları.]). Genelde idealist olan Hegel, devlet öğretisinde de idealist kaldı. Hegel'e göre ahlak insanda doğuştan vardır. Ahlakı yaratan insanlar değildir, bilakis o bizzat insanların genel bilincinde, onlardan bağımsız özel bir ahlaki yasa olarak yaşar. Bu yasa ise, kendi payına, tüm dünyanın temelinde yatan "mutlak zihnin", "mutlak aklın" etkimesidir ve herşeyden kendine tabi olmasını ister. Devlet bu ahlaki yasanın ürünüdür, onun en mü-

kemmelleşmiş halidir. ***İnsanlardan bağımsız olarak*** var olan ahlak düşüncesi, Hegel'e göre, devlette somut cisimleşmesini bulur. Bu nedenle, Hegel'in fikrine göre devlet tek tek insanların, toplumsal örgütlerin ya da sınıfların çıkarlarının aleti olarak görülmemelidir.

Hegel'in devlet öğretisi, ondan önceki burjuva öğretinin, devleti tek tek insanların iradelerinin toplanımı ifade eden insanlar arasında bir "toplumsal sözleşme"nin sonucu olarak gören Rousseau'nun öğretisinin karşısına kondu. Rousseau'nun devlet öğretisi, onda devleti sınıf egemenliğinin örgütü olarak sınıfsal birşey olarak kavramamasına rağmen, yine de zamanında devrimciydi, çünkü ona göre devlet bizzat insanların yarattığı birşeydi ve bu nedenle bizzat insanlar tarafından değiştirilebilirdi. Hegel öğretisine göre ise bu düşünülemez bile, çünkü devlet insanların etki alanı dışında bulunan "mutlak zihne" ve "mutlak akla" bağımlıdır ve bu "mutlak zihnin" bir ifadesidir, resmidir. (s. 14)

[5] Lenin'in aktardığı alıntıdan görüleceği gibi, Engels "halkın kendi kendine hareket eden silahlı örgütü"nden, genel silahlanmanın, yani silah taşıyabilen bütün gens üyelerinin silahlandığı ilkel komünist gens toplumlarını anlamaktadır. Gens içinde henüz özel mülkiyet olmadığı, sınıflara göre bölünülmediği, yani özel çıkarlarla, bir bütün olarak gensin çıkarları arasında çelişkiler bulunmadığına göre genel silahlanma olanaklıdır. Ezen ve ezilen sınıflar olarak parçalanmış bir toplumda ezenlerin sınıf egemenliğinin örgütü olarak devletle birlikte "kendi kendine hareket eden silahlı örgüt" yerine ezen sınıfların egemenliğinin korunmasının ve ezilen sınıfların baskı altında tutulmasının aracı olarak "silahlı insanlardan oluşan özel kuvvetler", sürekli ordu, polis vs. meydana çıkar. (s. 17)

[6] Fransa'da 17. ve 18. yüzyıl mutlak monarşisi (XIV. Ludwig, XV. Ludwig, ve VI. Ludwig) Büyük Fransız Devrimi'nden (1789) kısa süre önce hüküm sürmüştü ve feodalizmle burjuva düzeni arasındaki geçiş döneminin devletiydi. Kendisini feodal toplumun çerçevesi içinde geliştiren ticaret ve sanayi burjuvazisi ekonomik ve politik olarak her geçen yıl daha da güçlenmişti. Serf köylülerin sömürülmesiyle yaşayan feodal beylerin kendileri de çoğu kez güçlenmekte olan burjuvaziye mali açıdan bağımlı hale gelmişlerdi.

Belirli bir gelişme aşamasında burjuvazi sınıfıyla feodal beyler sınıfı arasında belli bir güç dengesi oluşmuştu. Burjuvazi henüz iktidarı ele geçirebilecek kadar güçlü değildi, ekonomik olarak güçsüzleşmiş feodal beyler ise tek başlarına egemenliği sürdürebilecek durumda değillerdi. Esasında feodal kalan devlet iktidarı burjuvazinin inatçı taleplerini dikkate almak ve belli sınırlara kadar yerine getirmek zorunda kalmıştı; bunu kendi sınıfının —feodal toprak sahiplerinin— çıkarlarını güvence altına almak için yapmak zorundaydı. Aynı zamanda kral —kendisi de en büyük feodal beydir— burjuvazi üzerinde baskı uyguladığı zamanlarda, özellikle, ondan devlet cihazının korunması için para almak söz konusu olduğu zaman feodal beylere dayanıyordu; ancak, işlevlerini sınırlamaya çalışan feodal beyler üzerinde etkili olmak istediğinde ise burjuvaziye dayanıyordu.

Mutlak monarşinin bu konumu, devlet iktidarının, birbirleriyle mücadele eden sınıfların adeta üzerinde durduğu ve bu mücadeleye ancak, bu sınıfları barıştırmak için müdahale ettiği düşünceler için dışsal bir neden sunmuştu. Fakat gerçekte mutlak monarşi çözülmekte olan feodal beyler sınıfının devletiydi. Burjuvazi yeterli güce ulaştığı gibi mutlak monarşiyi yıkarak kendi sınıf devletini kurdu (Büyük Fransız Devrimi 1789-1794). (s. 21)

[7] İlk koalisyon hükümeti 5 (18) Mayıs 1917'de kuruldu. Bu hükümete burjuvazinin temsilcilerinin yanısıra Sosyal-Devrimci Kerenski ve Çernov, aynı zamanda Sosyal-Devrimcilere yakın Pereversev, Menşevik Skobelev ve Tsereteli ve "Halkçı Sosyalist" Peşehonov dahildi. (s. 22)

[8] Gotha Programı — Almanya Sosyalist İşçi Partisi'nin programı. Eisenachçılar (başını Marx ve Engels'in düşünsel etkisi altındaki Bebel ve Liebknecht çekiyordu) ve Lassallecilerin birleştikleri 1875 Gotha Kongresi'nde kabul edildi. Bu birleşme Alman işçi hareketinde uzun yıllar süren kardeş kavgasına son verdi. Ne var ki Gotha Kongresi'nde kabul edilen parti programı birleşmenin anlamına uygun değildi. Gerçi önemli politik ve sosyal talepler içeriyordu, ne var ki bütün olarak bakıldığında Lassalleciliğin oportünist düşünce mirasının etkisi altındaydı. "Gotha Programının Eleştirisi"nde Marx, ve Bebel'e yazdığı 18/28

Mart 1875 tarihli mektuplarda Engels, Gotha Program taslağını şiddetli bir biçimde eleştirmişler ve bu programı 1869 Eisenach programından kesin bir geri adım olarak tanımlamışlardır. (s. 30)

[9] Gerçekte küçük-burjuva demokratlarından başka bir şey olmayan sözde sosyalistlerin emekçi sınıfların çıkarlarına ihanetlerinin en iyi örneğini 1848 ve 1871 yıllarında Fransa'da "Louis Blanc politikası" sunmuştur. "Fransız sosyalisti Louis Blanc —diye yazıyor Lenin 1917 yılında— 1848 Devrimi'nde sınıf mücadelesi bakış açısını, sözde sosyalist lafların maskesi altında gerçekte sadece burjuvazinin proletarya üzerindeki etkisinin pekişmesine hizmet eden küçük-burjuva hayaller bakış açısıyla değiştirmekle kötü bir üne ulaşmıştır. Louis Blanc burjuvazinin yardımını bekliyor, burjuvazinin 'emeğin örgütlenmesi' —bu belirsiz kavramın 'sosyalist' eğilimleri ifade etmesi isteniyordu— işinde işçilere yardım ***edebileceğini*** umuyor ve böyle bir umut yaratıyordu" (Bütün Eserler, cilt XX, 1. yarı cilt, s. 121).

Louis Blanc devletin sınıfsal karakterini kavramamıştı ve proletaryanın, iktidar için devrimci mücadelesinin zorunluluğunu inkar ediyordu. Onun "sosyalizm"i işçi sınıfının demokratik devletin yardımıyla, burjuvazinin ve onun sermayesinin yardımıyla ve bütün sanayi kollarında toplumsal işliklerin örgütlenmesiyle, tamamen barışçıl biçimde, herhangi bir devrimci mücadele olmaksızın, kapitalist "rekabet sistemi"nin yerini sosyalist birlik sisteminin alabileceğine ilişkin düşlerden ibaretti. 1848 Şubat Devrimi'nden sonra burjuva geçiçi hükümete katılan Louis Blanc, başkanlığına kendisinin atandığı, işçilerin durumunu inceleyecek bir komisyon (Luxemburg Komisyonu) oluşturulmasını kabul ettirdi. Blanc ve yandaşları bu komisyonda, burjuvazi işçi sınıfını yok etmek için donanırken ve amaçlarını, Parisli işçilerin 1848'deki Temmuz ayaklanmasını acımasızca ezerek gerçekleştirirken, işçileri, "emeğin örgütlenmesi" ve "toplumsal işlikler" üzerine sonsuz gevezeliklerle devrimci mücadele yolundan çevirmekten ibaret olan burjuvazinin verdiği rolü özenle oynadılar.

Daha sonraları, Paris Komünü'nün ilan edildiği 1871 yılında Louis Blanc Versailles'da, Komün'ün celladı Thiers hükümetinde kaldı. Burjuvazi devrimci Paris'in ezilmesini organize ederken, Louis Blanc bur-

juvaziyle proletarya arasında çıkar birliğini vaaz etti ve böylece, burjuvazinin Paris komünarlarına karşı giriştiği katliamda "tüm Fransız halkına" dayanmasına yardımcı oldu. (s. 36)

[10] Burada sosyalistlerin burjuva hükümetlerine katılmalarını savunan II. Enternasyonal oportünistlerinin "hükümetçiliği" kastediliyor. İlk olarak Fransız sosyalisti Millerand, 1899'da monarşist harekete karşı cumhuriyeti savunmanın gerekli olduğu bahanesiyle, Paris Komünü'nün ünlü celladı General Gallifet'le birlikte hükümete girdi.

Sosyalistlerin burjuva hükümetlerine katılıp katılamayacakları sorunu, 1900 yılında Paris'te yapılan V. Uluslararası Sosyalistler Kongresi'nde tartışıldı. Fransız sosyalistlerinin sol kanadının temsilcisi Guesde "sosyalistlerin eğilmez bir muhalefet içinde kalmak zorunda oldukları burjuva hükümetlerine sosyalistlerin her türlü katılımını" yasaklayan bir karar tasarısı sundu. Bu kararı ancak delegelerin küçük bir azınlığı destekledi. Kongre Kautsky'nin şu elastiki merkezci karar taslağını kabul etti: "Tek başına bir sosyalistin burjuva hükümete girmesi, politik iktidarın ele geçirilmesinin normal başlangıcı olarak değil, sadece zorunlu bir durumda geçici ve istisnai bir çare olarak görülmelidir" (1900 "Paris Uluslararası Sosyalistler Kongresi", Vorwärts, Berlin 1900, s. 17 ve devamı). Münferit bir durumda böyle bir zorunluluğun olup olmadığı bir ilke sorunu değil, bir taktik sorunuydu. Karar taslağı, tek tek sosyalistlerin bir burjuva hükümete katılımını Parti'nin onay ve denetimine bağlı kılıyordu. Böylece bir sosyalistin burjuva hükümete katılımı, partinin onayı olmadan hükümete katılmış olan Millerand'ın girişimi resmen mahkûm edilmiş olsa da, aslında Kongrenin sınırlı onayını almış ve savunulmuştu.

Millerand olayından sonra başka ülkelerde de sosyalistlerin burjuva hükümetlerine katılması gündeme geldi. Bu görüntü, Batı Avrupa'nın bütün sosyalist partilerinin çoğunluğunun sosyal-şovenist oldukları emperyalist savaş sırasında bir salgın niteliğini aldı. 1900 yılında sosyalistlerin burjuva hükümetlerine katılmalarına karşı çıkmış olan Guesde de Fransız burjuvazisinin hükümetinin bakanı olmuştu. Günümüzde "sosyalistler"in (sosyal-faşistlerin) burjuva hükümetlerine katılması bir sisteme dönüşmüş ve sosyal-faşistlerin devrimci proletaryaya

karşı mücadelesinde burjuvaziye sundukları hizmetin bir biçimi haline gelmiştir. (s. 36)

[11] Fransa'da 1848 devrimi, iktidarı burjuvazinin liberal-cumhuriyetçi kesiminin eline verdi. Ne var ki, işçi sınıfının o zamanlar ilk kez kendi sınıf taleplerini ileri sürmesi bu devrim için karakteristiktir. Bu, işçi sınıfının olağanüstü büyüdüğünün belirtisiydi ve burjuvaziye, egemenliğini tehdit eden doğrudan bir tehlikenin belirtisi olarak hizmet etmekteydi. O nedenle liberal burjuvazinin hükümeti, devrimci işçi sınıfının hesabını görmeyi doğrudan doğruya esas görevi olarak görmekteydi. Bu amacını burjuva hükümetine karşı işçi sınıfının iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan ayaklanması bastırıldığında Haziran katliamıyla gerçekleştirdi. Haziran katliamının ardından işçilerin kabaran öfkesi burjuvaziye, burjuva düzeni için doğrudan tehlikenin kesinlikle ortadan kaldırılmadığını göstermişti. O nedenle bütün burjuva partilerini, ortak çıkarlar uğruna, işçi hareketinin ezilmesi ve burjuva düzeninin sağlamlaştırılması uğruna bir "düzen partisi"nde, bir birleşik blokta birleştirmek kolay oldu. İşçi sınıfının ayaklanmasından korkan bütün eğilimlerin burjuvazisi güçlü bir hükümet "düzeni" örgütleyeceklerden oluşan bir hükümet kurmaya çalışıyordu. Bu işte, sağlam bir kapitalist düzenden çıkarı olan köyün büyük köylü kesimi ona sağlam bir dayanak olmaktaydı. Burjuvazi, demagoji yoluyla özel mülkiyetin işçi devrimi tarafından ortadan kaldırılması tehdidinden korkan kent küçük-burjuvazisinin önemli bir bölümünü de yanına çekmişti. Bu koşullar altında burjuvazi önce karşı devrimci önlemlerini genel bir oylamayla maskeleyebilmiş ve böylece sanki "bütün halkın iradesi"ni dile getiriyormuş görüntüsünü yaratabilmişti. Kısa zaman içinde parlamenter cumhuriyet, başında bir başkanın bulunduğu —I. Napoleon'un yeğeni Louis Bonaparte başkanlığa seçilmişti— devlet iktidarının yeni biçimini oluşturdu.

Ayrıca Bonaparte o kentlerde büyük-burjuvazi, köylerde büyük köylülerle birlikte, Bonaparte hükümetinde burjuvaziye ve burjuva hükümetine karşı korunma ve destek bulma yönündeki aldatıcı umuda kapılmış olan ***küçük köylülüğün*** çoğunluğu da oy vermişti: "Napoleon —diye yazıyor Marx— bir kişi değil bir programdı. Bayraklarla, elle-

rinde çalgılarla ve şöyle bağırarak seçim yerlerine geliyorlardı: Plus d'imposs, à bas les riches, à bas la rèpublique, vive l'Empereur? Artık vergi yok, kahrolsun zenginler, kahrolsun cumhuriyet. Yaşasın kral! Kralın arkasında köylü savaşı gizlenmekteydi. Oylarıyla düşürdükleri cumhuriyet ***zenginlerin cumhuriyetiydi"*** (Karl Marx, Seçme Yazılar, cilt II, s. 242).

Bu o zamanlar "devrimci köylüleri değil, tutucu köylüleri", "toplumsal varlık koşulu olan toprak parçasının dışına çıkmak için zorlayan değil, daha çok bunu pekiştirmek isteyen köylüyü, kendi gücüyle kentlerle birleşerek eski düzeni yıkmak değil, tersine kendisine bu eski düzenin içine körü körüne kapanarak, toprak parçasıyla birlikte krallık hayaleti tarafından kurtarılmış ve imtiyazlı kılınmış görmek isteyen kır halkı"nı temsil eden köylülüğün çoğunluk kesimiydi. (Karl Marx, aynı yerde, s. 427). Louis Bonaparte'ın başkan seçilmesi morarşinin kurulması yönünde ilk adımı oluşturuyordu: Büyük burjuvazinin yararına, işçi sınıfının ezilmesi, işçi sınıfı ve ayaklanmalara katılan köylülüğün devrimci kesimine karşı sınıf terörü uygulamak için "güçlü el" iktidarını her geçen gün daha da sağlamlaştırmak gerekiyordu. Başkanlık seçimlerinde burjuvazinin adamı olan Louis Bonaparte, 2 Aralık 1851'de, orduya dayanarak ve bizzat burjuvazinin onayıyla bir darbe sahneye koymuş, Ulusal Meclisi feshetmiş ve başkanlığı kendisi için 10 yıl güvence altına almıştı. Darbeden sonra Napoleon işçi sınıfını hedefleyen açık bir sınıf terörünün egemenliği altında kendisini imparator III. Napoleon olarak ilan ettirdi. Böylece Fransa'da Eylül 1870'e kadar sürecek ikinci imparatorluk kurulmuş oldu. (s. 38)

[12] VIII. Ludwig ve X. Karl'ın ***meşruti monarşileri*** Fransa'da 1815'ten 1830'a kadar sürdü. Fransa'da I. Napoleon'un devrilmesinden sonra, Avrupa'nın gerici hükümetlerinin doğrudan desteğiyle, 18. yüzyılın sonlarındaki devrimle ülkeden kovulmuş olan soylu büyük toprak sahipleri yeniden iktidara geldiler ve onlarla birlikte eski Bourbon Hanedanlığı da ülkeye geldi. Bu bir beyaz terör çağı, 1789-1794 devriminin getirdiği değişikliklerin tasfiyesi dönemiydi. Meşruti monarşi, restorasyon yıllarında devrimin temel sosyal ve ekonomik dönüşümlerini geriye döndürememişti; ne kırda serfliği, ne de kentlerde lonca düzeni-

ni yeniden kurabilmişti. Ne var ki bu monarşinin politikası, 1789 devrimiyle 1794'e kadar yıkılmış olan toprak sahiplerinin çıkarlarına tabiydi. (Örneğin toprak sahiplerine devrim nedeniyle uğradıkları zararlara karşılık bir milyar Frank ödenmişti). Bu yıllarda burjuvazinin üst kesimi, elit tabakasına da belirli koşullar altında iktidara gelme izni verilmişti. Yukarıdan "bahşedilen" anayasa ve ulusal sanayinin teşvik edilmesi meşruti monarşiye burjuvazinin bu üst kesiminin desteğini sağlamıştı. Ne var ki sanayi burjuvazisi Fransa'da kısa sürede önemli başarılar elde etmiş ve böyece burjuvazi, dolayısıyla da burjuvazinin üst kesimi büyümüştü; o nedenle kendi iktidarı için çaba sarfetmeye ve Bourbon monarşisine karşı muhalif bir tutum almaya başlamıştı. Köylülerin büyük toprak sahiplerine karşı uzlaşmasız nefreti, kent zanaatçıları ve işçilerinin giderek artan sefaleti, kapitalizmin yerle bir ettiği küçük-burjuvazinin muhalefeti ve nihayet sanayi burjuvazisiyle mevcut iktidar arasındaki çatışma — bütün bunlar bize Temmuz 1830'da neden yeni bir devrimin kaçınılmaz olduğunun açıklamasını sunarlar. 1830 Temmuz Devrimi X. Karl'ın biçimsel anayasayı bile ortadan kaldırma ve 1793'te başı kesilen XVI. Ludwig zamanındaki egemen olan düzene dönme yönündeki kesin girişimlerine geniş kitlelerin verdiği yanıttı. 1830 Temmuz günlerinde hükümet birlikleri Paris'te ayaklanan halk tarafından yenilgiye uğratıldı. X. Karl kaçtı ve "meşruti" monarşi yerini bir ***burjuva monarşisine*** bıraktı.

Fransa'da ***Temmuz monarşisi*** 1830'dan 1848'e kadar sürdü. Bu burjuva monarşisinde aslında sadece "burjuvazinin ***bir fraksiyonu,*** bankacılar, borsa kralları, demiryolu kralları, kömür ve demir ocaklarıyla orman sahipleri ve onlarla yarışan toprak mülkiyetinin bir bölümü — ***mali aristokrasi*** egemendi" (Karl Marx, aynı yerde, s. 200 ve devamı). "Yurttaş kral" Louis Philippe sermayenin isteğiyle iktidara geldi. 1830 Temmuz Devrimi günlerinde halk kitlelerinin elinden iktidar, güçsüz örgütlülükleri ve burjuvazinin cumhuriyetçi kesiminin ihaneti sonucunda zorla alınmıştı. Temmuz monarşisi altında Fransa'nın sanayi devrimi tamamlandı: 40'lı yıllarda Fransız sanayisinde fabrika ve makine yerleşmiş bulunuyordu. Köylülüğün önemli bir bölümü tefecilerin elinde borç köleliği altındaydı. Kısa süre sonra sanayi burjuvazisiyle mali burjuvazi arasında işçi ve köylü kitlelerin sömürüme ayrıcalığı

için amansız bir mücadele başladı. Girişimciler köylülerin geniş biçimde proleterleşmesine, toprağından kovulmasına gereksinim duyuyorlardı; tefecilerle bankacılar ise köylülerin yoksul toprak parçalarında köleleştirilmesinin düşünü görüyorlardı. Küçük-burjuvazi iktidardan uzaklaştırılmıştı, seçim hakkından sadece zengin mülk sahipleri yararlanıyorlardı. Bütün bunlar ülkede, yeni bir devrimin olgunlaşmasını kolaylaştıran bir dizi çelişkinin gelişmesine yol açmıştı. Bu dönemde proletarya özel bir önem kazanmıştı. Temmuz monarşisinin hüküm sürdüğü yıllar fabrika sanayiinin büyümesi sayesinde aynı zamanda işçi hareketinin güçlendiği yıllar olmuştu. 1847 yılında ülkede toplumsal çelişkiler yeni bir devrim için yeterince olgunlaşmıştı. 1848 Şubat Devrimi'nde Temmuz monarşisinin kaderi belirlenmişti. (s. 38)

[13] Rusya'da ikinci burjuva demokratik devrimle 27 Şubat (12 Mart) 1917'de mutlakiyet yıkıldı ve burjuva Geçici Hükümet kuruldu. Lenin "4 (17) Mart 1917 Tez Taslağı"nda, "Uzaktan Mektuplar"ında ve başka çalışmalarında Geçici Hükümetin niteliğini anlatır.(s. 41)

[14] "Die Neue Zeit" — Alman sosyal-demokrasisinin 1883'ten 1923'e kadar Stuttgart'ta yayınlanan yayın organı. Marx ve Engels'in bazı çalışmaları "Die Neue Zeit"ta ilk kez yayınlandı. Engels derginin redaksiyonuna sürekli yardım ediyordu ve derginin Marksizmden sapmalara izin vermesini sık sık eleştiriyordu. "Neue Zeit"ta Alman ve uluslararası işçi hareketinin önde gelen liderleri yer alıyordu. 20. yüzyılın başlarına kadar Marksist bir dergi olan "Neue Zeit" giderek merkezci konuma kaydı. Birinci Dünya Savaşı'nda sosyal-pasifist bir tutum aldı ve fiiliyatta sosyal-şovenistleri savundu. (s. 44)

[15] Kautsky'nin "Proletarya Diktatörlüğü" broşürü —Lenin'in bu broşüre yanıtında ("Proleter Devrim ve Dönek Kautsky", Seçme Eserler, C. 7[s. 128-131. —İnter Yayınları.]) söylediği gibi, "II. Enternasyonal'in tam ve utanç verici iflasının en canlı örneklerinden biri"—, Rus ve uluslararası burjuvazinin, Rusya'daki genç, henüz güçlenmemiş proletarya diktatörlüğüne karşı karşı-devrimci saldırısının doruğa ulaştığı bir zamanda (Ağustos 1918) yayınlandı. Kautsky, dönek safsatalarıyla, gerçekte Marksizmden tam bir kopuşu gizleyen Marksizmin "ikiyüzlü" ***sözde*** kabulüyle, Ekim Devrimi'ne karşı, Sovyet iktidarına karşı,

bu iktidarın başında bulunan Bolşevik Parti'ye ve onun önderi Lenin'e karşı iftiracı saldırılarıyla, Menşevikleri ve Sosyal-Devrimcileri savunmasıyla, daha o zamanlar burjuva karşı-devrimine ve müdahalesine doğrudan hizmet ediyordu ve hatta bunun ideolojik ilham kaynağıydı. (s. 46)

[16] Plehanov Kasım ve Aralık 1905'te "Dnevnik Sosyal-Demokrata"da ("Sosyal-Demokratın Günlüğü") yayınlanmış olan iki makalede bunları söylüyordu. (s. 49)

[17] Marx, iktidarın proletaryanın eline geçmesinin, kural olarak, ancak şiddete dayalı devrim yoluyla gerçekleşebileceği görüşündeydi, ancak bazı ülkeler için istisnai olarak iktidarın proletaryaya barışçıl geçişinin olanaklı olabileceğini kabul ediyordu. Ayrıca, Lenin'in alıntı yaptığı, Marx'ın Avrupa kıtasında şiddete dayalı devrimin kaçınılmazlığı ve zorunluluğunu sınırladığı, yani İngiltere ve Amerika için bir istisnai durumu kabul ettiği Kugelmann'a yazdığı mektup dışında, 1874 yılında Haag Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada İngiltere ve Hollanda için böyle bir olasılığa işaret etmekteydi. Öte yandan Engels, "Fransa ve Almanya'da Köylü Sorunu" adlı broşüründe Marx tarafından çeşitli kereler ifade edilmiş, "bütün çetenin elinden her şeyi satın alabilseydik daha ucuza çıkardık" görüşünü (Engels, "Kısa Ekonomik Makaleler", Komünizmin Temel Kitapları, Berlin, s. 152), yani burjuvaziden toprakları, fabrikaları, atölyeleri ve diğer üretim araçlarını satın alabilseydik daha ucuza çıkardık görüşünü anımsatmaktadır.

Marx'ın İngiltere için bir istisnayı kabul etmesinin açıklamasını okur s. 52'de ve devamla Seçme Eserler Cilt 7'de "'Sol' Çocukluk ve Küçük-Burjuvalık" adlı makalenin V. Bölümünde bulabilir. (V. İ. Lenin, Seçme Eserler C. 7, s. 365-394. —İnter Yayınları.)

Her iki durumda Lenin, o zamanlar Marx'ı İngiltere için iktidarın ve üretim araçlarının proletaryanın eline olası barışçıl geçişini kabul etmeye sevkeden nedenlerin, o zamandan bu yana ortadan kalktığını göstermektedir. XV. Parti Konferansı'nda iki kez bu sorunu ele alan Stalin yoldaş bu konu üzerine şunları söylemektedir:

"Marx'ın İngiltere ve Amerika için geçerli saydığı sınırlama ya da is-

tisna, bu ülkelerde gelişmiş militarizm ve gelişmiş bürokrasi olmadığı sürece haklıydı. Bu sınırlama, Lenin'in görüşüne göre, militarizm ve bürokrasinin İngiltere ve Amerika'da Avrupa kıtasının diğer ülkelerinden —eğer daha çok değilse— daha az gelişmemiş olduğu yeni tekelci kapitalizm koşulları altında ortadan kalktı.

Bu yüzden, proletaryanın şiddete dayalı devrimi, proletarya diktatörlüğü, istisnasız tüm emperyalist devletlerde, sosyalizme doğru gelişmenin kaçınılmaz ve mutlak önkoşuludur.

Bu yüzden, Marx tarafından koşullu olarak yapılmış olan sınırlamaya sarılan ve proletarya diktatörlüğüne karşı mücadeleye girişen tüm ülkelerin oportünistleri, Marksizmi değil kendi oportünist davalarını savunuyorlar.

Lenin bu sonuca vardı, çünkü o Marksizmin lafzı ile Marksizmin özünü birbirinden ayırmayı bildi, çünkü Marksizmi bir dogma değil, bir eylem klavuzu olarak gördü" (J. V. Stalin, Eserler, Cilt 8, "Partimizdeki Sosyal-Demokrat Sapma Üzerine" Raporu Kapayış Konuşması, 3 Kasım 1926, İnter Yayınları, İstanbul 1991, s. 262/263). (s. 52)

[18] ***Eduard Bernstein*** — savaş öncesinin en önde gelen oportünisti, savaş sırasında sosyal-şovenist, savaş sonrasında sosyal-faşist, daha 1897'de işçi hareketi içinde burjuvazinin gerçek bir ajanı olarak, Alman sosyal-demokrasisinin teorik organı "Die Neue Zeit"ta sonraları biraz değiştirilerek ve genişletilerek kitap biçiminde yayınlanan "sosyalizmin sorunları" adlı makale dizisinde Marksizmin "eleştirisi"yle ortaya çıktı. Bu kitabında olduğu gibi "Neue Zeit"taki makalelerinde de Bernstein Marksizmin temellerini reddetti. Kapitalizmin çelişkilerinin artması ve şiddetlenmesinin yerine çelişkilerin yumuşamasını ve nihayet ortadan kalkmasını, burjuvaziyle proletarya arasında sınıf mücadelesinin gelişmesi ve şiddetlenmesi yerine bu mücadelenin sönmesini ve proletaryayla burjuvazi arasında işbirliğini, sosyalist devrim ve proletarya diktatörlüğünün önüne geçilemez, kaçınılamazlığı yerine kapitalist toplumun sınıfların işbirliği sayesinde ve burjuva demokrasisi zemininde barışçıl dönüşümü, kapitalizmin barışçıl biçimde sosyalizme doğru gelişmesini koyuyor ve buradan hareketle sosyal-demokrat partinin bir

proletarya partisi olmaktan çıkıp, sınıflararası bir toplumsal reformlar partisi, yani bir burjuva-liberal parti olmasını talep ediyordu. Bu kitabında Bernstein, Marx ve Engels'in demokratizmi, 'ilkel demokratizm' üzerine önemsiz burjuva alaylarını sık sık tekrar etmiştir. Başında K. Kautsky'nin bulunduğu "Neue Zeit" yazı kurulu, Bernstein'ın makalelerinin sadece yayınlanmasına göz yummakla kalmamış, aynı zamanda bunları herhangi bir itiraz kaydı koymadan basmıştı. Bernstein'a karşı gecikmeyle hareket eden Kautsky, onu, bir dizi sorunda, öncelikle de Marksizmin devrimci teorisinin en önemli en esas sorununda, yani proletarya diktatörlüğü ve burjuva demokrasisi, devlet cihazının proletarya tarafından parçalanmasının zorunluluğu sorununda öyle bir biçimde "eleştirmiş"tirki bu "eleştiri" "Bernstein'a karşı polemik değil, aslında ona tavizler verme, mevzileri oportünizme teslim etmektir" (Lenin, bkz. Seçme Eserler C. 7, s. 110. —İnter Yayınları.) Daha sonra da gerek Kautsky'nin, gerekse de Alman sosyal-demokrasisinin ve II. Enternasyonal'in önde gelen çevrelerinin, Bernstein ve Bernsteincılığa karşı eleştirisine, Bernsteincılığın sözde mahkûm edilmesi, sözde "ortodoksluk", bu akıma verilen daha büyük tavizler, pratikte oportünizme daha büyük bir uyum sağlamaya eşlik etmişti. "Oportünistler... burjuvaziye uyum sağlamışlar — öte yandan 'ortodokslar' da oportünistlere uyum sağlamışlardı... Sonuç oportünizmin egemenliği oldu, çünkü burjuvazinin politikasıyla 'ortodokslar'ın politikası arasındaki zincir kapanmıştı." (Stalin, "Leninizmin Sorunları", 1. seri, 1932, s. 17 [J. V. Stalin, Leninizmin Sorunları, s. 22. —İnter Yayınları.])

Bernstein ve yandaşları Vollmar, David, Herz ve ortaklarına karşı, gerek Alman sosyal-demokrasisi, gerekse de II. Enternasyonal içinde Bernsteincılığa ve genel olarak oportünizme karşı daha doksanlı yıllarda ve 20. yüzyılın başlarında Lenin, sonuna kadar kararlı bir mücadeleci olmuştu; 1900-1903 yılları arasında "Iskra" ve "Zarya" Lenin önderliğinde Bernstein ve onun Rus yandaşlarına ("Ekonomistler") karşı tek kararlı mücadeleyi yürüttü. Ve kurulduğu 1903 yılından itibaren gerek Rusya'da, gerekse de II. Enternasyonal içindeki oportünistlerle (Merkezciler ve Kautskycilerle de) kopuşma yönünde hareket eden ve bunu kararlılıkla yerine getiren tek parti Bolşevik partiydi. (s. 58)

[19] "Dyelo Naroda" (Halkın Davası) — günlük gazete, çeşitli adlar altında Mart 1917'den Temmuz 1918'e kadar Petrograd'ta yayınlanan Sosyal-Devrimci Parti'nin organı. Gazete anavatan savunması ve anlaşmacılık tutumunu almış ve burjuva Geçici Hükümeti desteklemişti. Ekim 1918'de Samara'da ve Mart 1919'da Moskova'da yeniden yayınlandığında karşı-devrimci faaliyetleri nedeniyle yasaklandı. (s. 61)

[20] Lenin'in "anarşizmin kurucusu" diye de adlandırdığı ***Proudhon*** sosyalizm görüntüsü altında kapitalizmden küçük üretime geçişi vaazediyor ve bu arada üretim araçlarında bireysel "emek mülkiyeti"ni savunuyor ve küçük-burjuvanın küçük üretimi koruma ve ebedileştirme yönündeki gerici-ütopik çabalarını ifade ediyordu. İşçi sınıfının kurtuluşunu her işçinin üretim araçlarında ve emek ürününde bireysel mülkiyetinin güvence altına alınmasında görüyordu. Kapitalist topulumun yerini alması istenen geleceğin toplumunu Proudhon ve yandaşları küçük mülk sahipleri ve küçük üreticilerin kooperatif birliklerinin bir federasyonu olarak düşünüyorlardı. Bu topluma geçişin bir "halk" ya da "mübadele" bankası sayesinde barışçıl yoldan gerçekleşeceği düşüncesindelerdi. Bu banka küçük mülk sahibine, küçük üreticinin harcadığı emeği tamamen karşılayacak ("emek" "emek"le mübadele edilecek) ve böylece küçük üretimi yokolmaktan koruyacak ürünlerinin "adil" mübadelesini güvence altına alacak, işçilere ise, üretim araçları satın almaları ve küçük üretime geri dönmeleri için karşılıksız kredi verecekti.

Genel olarak her türlü devlet iktidarını reddeden Proudhon ve Proudhoncular bu nedenle, devlet iktidarının proletarya tarafından ele geçirilmesinin zorunluluğu, politik mücadelenin zorunluluğunu inkar ediyorlardı. Proudhoncuların aksine Marksistler işçi sınıfının kurtuluşunu sadece sınıfların ve temellerinin, özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, devlet iktidarının proletarya tarafından ele geçirilmesi, proletarya diktatörlüğünün kurulması, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, kapitalist toplumun sosyalist topluma devrimci dönüşümünde görürler. Marksizmin kurucuları Marx ve Engels Proudhon ve Proudhonculara karşı uzlaşmasız bir mücadele yürüttüler. Daha 1847 yılında Marx "Felsefenin Sefaleti" adlı broşüründe Proudhonculuğa karşı yokedici bir eleştiri yapmıştı. O zamandan bu yana gerek Marx, gerekse Engels, Fransa di-

ğer Latin ülkelerinin (özellikle Belçika'nın) işçileri arasında çok yayılmış bulunan Proudhonculuğa karşı edebi ve bilimsel yapıtlarında (bkz. örneğin Engels'in "Konut Sorununa İlişkin" çalışması, Komünizmin Temel Kitapları, Berlin 1930) olduğu gibi, uluslararası proleter hareketin önderliğinin, özellikle kendileri tarafından kurulan I. Enternasyonal yönetiminin pratik faaliyetlerinde, Proudhonculuk Engels'in "Konut Sorunu"nun önsözünde 1887 yılında saptadığı gibi, "Latin ülkelerinin işçileri arasında da kesin olarak püskürtülesiye kadar" darbe üstüne darbe indirmişlerdir. (s. 66)

[21] Ortaçağda İtalyan ve Fransız vatandaşları kendi kendilerini yönetme hakkına sahip belediyelerine komün diyorlardı. Vatandaşlar bu özerkliği kısmen feodal beylere karşı doğrudan mücadele ederek, kısmen de özgürlüklerini para ile satın alarak elde ediyorlardı. (s. 69)

[22] Aralık 1873'te İtalyan Yıllığı "Almanacco Republicano per l'anno 1874"te yayınlanan Marx'ın "Politik Kayıtsızlık" ve Engels'in "Otoriteye Dair" adlı makaleleri kastedilmektedir. Lenin, bu makaleleri "Neue Zeit"ta (32. yıl, 1913/1914, cilt 1, Nr. 2) yer alanlardan —ki İtalyancadan çevirileri yukarıda sözü edilenlerden farklıydı— alıntılamıştır. (s. 76)

[23] Karl Marx'ın 5 Mayıs 1875 tarihli Bracke'ye yazdığı mektup, ki "Gotha Programının Eleştirisi" olarak bilinir, (bkz. Karl Marx "Gotha Programının Eleştirisi", Marx-Engels-Lenin Enstitüsü tarafından temin edilmiştir, Zürih 1934), Alman Sosyalist İşçi Partisi'nin Gotha Parti Kongresi'nde (14-15 Şubat 1875) kabul edilen ve Lassalle oportünizminin iliğine kadar işlediği program tasarısına karşı şiddetli eleştiriyi içeriyor. Gotha Parti Kongresi'nde Alman sosyalistlerinin iki fraksiyonu —oportünist Lassalleciler ve Marksist Eisenachçılar— Almanya sosyalist İşçi Partisi'nde birleştiler. Kabul edilen program Lassallecilerle Eisenachcılar arasında bir uzlaşmayı ifade ediyordu ve 1891'de, yeni bir program (Erfurt Programı) kabul edilesiye kadar resmi program olarak kaldı; öte yandan Erfurt Programı da bir dizi oportünist tez içerdiği için Engels tarafından şiddetle eleştirilmişti. (s. 81)

[24] Alman sosyal-demokrasisinin Erfurt Programı Ekim 1891'de, 1875'te

kabul edilmiş olan Gotha Programı'nın yerine Erfurt parti kongresinde kabul edildi. Erfurt Programı Alman işçi hareketi içinde Marksizmin etkili olduğunu anlatmaktaydı. Fakat öte yandan bu program, daha sonraları revizyonistlerin, emperyalizm çağında oportünist düşüncelerini yaygınlaştırmak için Erfurt programını kullanmalarını kolaylaştıracak eksiklikler barındırıyordu içinde.

Lenin, Engels'in "1891 Sosyal-Demokrat Program Taslağının Eleştirisi"ne ilişkin yazısını kastetmektedir. (s. 84)

[25] ***Sosyalistler Yasası*** Almanya'da 1878'den 1890'a kadar on iki yıl boyunca yürürlükte kaldı. Yasa, genişlemesine ve derinlemesine gittikçe gelişen işçi hareketini bastırma amacıyla çıkarıldı. İşçi sınıfını ve onun partisini siyasi haklarından yoksun bırakıyordu. Polis makamları, dernekleri dağıtma ve "biçim itibariyle kamu barışını ve özellikle nüfusun tek tek sınıfları arasındaki uyumu tehdit eden, sosyal-demokrat, sosyalist ya da komünist emellere hizmet eden, mevcut devlet ve toplum düzeninin temellerini sarsmayı hedefleyen" her türlü birlikleri ve matbu eserleri yasaklama hakkı elde ettiler.

Başlangıçta yasanın geçerlilik süresi iki buçuk yılla sınırlanmıştı, fakat daha sonra hükümetin talebi üzerine Reichstag tarafından defalarca, Eylül 1980'e dek uzatıldı. Yaklaşık hesaplara göre Sosyalistler Yasası yürürlükte kaldığı süre içinde 1300 periyodik ve periyodik olmayan matbu eser ve 332 işçi örgütü yasaklandı; ayrıca 900 kişi sınırdışı edildi ve mahkemelerce en az 1500 hapis kararı verildi. Yasakların ve cezaların gerçek sayısı elbette çok daha büyüktü. Fakat yasa Almanya'da işçi hareketini çökertmeyi başaramadı; Sosyal-Demokrat Parti gelişmeye ve güçlenmeye devam etti. Kendini yarı-legal varlık koşullarına uydurdu ve merkez yayın organını ve parti kongrelerini yurtdışına kaydırdı. Sosyalistler Yasasının yürürlüğünün sonuna doğru, seçmen sayısını üç katına çıkarmayı (yarım milyon yerine 1,5 milyon oy aldı), sendika üyelerinin sayısını dört katına çıkarmayı (sendikaların 50.000 yerine 200.000 üyesi vardı) ve yayın organlarının sayısını da önemli ölçüde artırmayı başardı. Fakat Parti bir yandan Sosyalistler Yasası ko-

şulları altındaki on iki yıllık mücadelede güçlenip üye sayısını artırırken, öte yandan bu zaman dilimi içinde —Olağanüstü Yasa çerçevesi içinde kendini legaliteye uydurmanın sonucu olarak— önde gelen Parti çevrelerinde oportünizm ve oportünizmle uzlaşmacılık derin kökler saldı. Marx ve Engels —ve Marx'm ölümünden sonra tek başına Engels— bu oportünizm ve uzlaşmacılığa karşı kesintisiz bir mücadele yürüttüler, Partinin ve önderlerinin her bir adımını dikkatle izlediler. Marx ve Engels'in 1879–1891 yılları arasında bu önderlerle yaptığı yazışma tümüyle bu mücadeleyle doludur (1879–1886 arası için bkz. Marx-Engels, A. Bebel, W. Liebknecht, K. Kautsky ve Diğerlerine Mektuplar, Moskova 1933. (s. 86)

[26] Burada "Birleşik Krallık" Büyük Britanya'nın üç parçası kastedilmektedir — İngiltere (Galler ile birlikte), İskoçya ve İrlanda. Burada İrlanda özel bir yere sahipti ve İngiltere'nin ekonomik ve ulusal boyunduruğu altında bulunuyordu. Birleşik krallığın bu üç parçasının her birinde, özellikle İrlanda'da, ortak parlamentoya rağmen, özellikle seçim hakkı, hukuk ve yerel yönetim vs. alanlarında birbirinden çok farklı yasalar yürürlükteydi. (s. 88)

[27] 19. yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarının Almanyası'nda "tepeden devrim"den anlaşılan, tek tek Alman krallıklarının, dükalıklarının, prensliklerinin vs., başında Bismarck'ın bulunduğu Prusya Junkerler hükümeti tarafından gerçekleştirildiği gibi Prusya egemenliği altında bir tek Alman imparatorluğu içinde birleştirilmesidir. Altmışlı yıllarda ve yetmişli yılların başlarında Alman sosyalistlerinin, "tepeden devrim"i, yani Bismarckçı politikayı destekleyen Lassalleciler ve Marx ve Engels'in liderliğinde Engels'in burada sözünü ettiği "tabandan devrim"i savunan Eisenachçılar biçiminde bölünmesi, Almanya'nın birleşmesi sorunuyla sıkı bir bağ içindedir. Lenin "August Bebel" adlı makalesinde bu konuya ilişkin şunları yazmaktadır:

"Gündemde Almanya'nın birleşmesi sorunu vardı. Birleşme o günkü sınıfsal ilişkiler gözönüne alındığında iki biçimde gerçekleşebilirdi: Ya proletarya tarafından yönetilen ve bir Alman cumhuriyeti yaratacak olan bir devrimle, ya da Prusyalı toprak sahiplerinin birleşmiş Almanya'da egemenliklerini sağlamlaştıracak olan Prusya'nın hanedanlık sa-

vaşlarıyla. Proleter ve demokratik yolun şansının fazla olmadığını gören Lassalle ve Lassalleciler, yalpalayan bir taktik izliyor ve junker Bismarck'ın hegemonyasına ayak uyduruyorlardı. Hataları, işçi partisinin bonapartist-devlet sosyalisti bir yola sapmasına varıyordu. Buna karşılık Bebel ve Liebknecht kararlılıkla proleter ve demokratik yolu temsil ediyorlar, junkerlere, Bismarck'ın politikasına ve milliyetçiliğe verilen en küçük tavize karşı mücadele ediyorlardı. Almanya Bismarckçı yoldan birleşmiş olmasına rağmen tarih Bebel ve Liebknecht'i haklı çıkarmıştır." (s. 88)

[28] Büyük Fransız Devrimi tarafından yapılan 1791 Anayasası eski, bürokratik merkeziyetçi bürokrasi cihazının yerine geniş bir yerel özyönetim koymuş ve yerel devlet makamlarının seçimle gelmeleri uygulamasına geçmişti, ne varki mülksüzler için seçim hakkı çeşitli sınırlamalar getiriyordu. Ülke vilayetlere, bölgelere ve kent ve köy komünlerine ayrılmıştı. Her köyde ve kentte seçilmiş bir iktidar organı —belediye meclisi— oluşturulmuştu. Daha büyük idari birimler de halk tarafından seçiliyordu. Yerel özyönetimin tüm organları geniş haklara sahipti. Örneğin özellikle polis onların yetki alanına giriyordu, ayrıca gerektiğinde düzenli askeri birlikleri harekete geçirebiliyorlardı. Belediye meclislerinde merkezi makamların atadığı temsilciler yoktu. Yerel makamların bu tür yapısıyla yasama erkinin ***bir*** halk temsilcileri meclisinin elinde toplanması birbiriyle bağıntılıydı. Devrim döneminde yerel özyönetim hakları için sayısız mücadeleler yapılmış, ne var ki bu sistem, iktidarın birinci Konsül (imparatordan sonra) başta olmak üzere "Konsüller"in eline geçtiği Napoleon Bonaparte'ın 18. Brumaire hükümet darbesine kadar genel olarak kendisini korumuştu. Cumhuriyet tabelasını koruyan Bonaparte'ın oluşturduğu "VIII. Yıl Anayasası" denen anayasa gerçekte Birinci Konsülün elinde diktatoryal yetkiler topluyordu. Yerel makamların organlarının seçimle iş başına gelmeleri kaldırılmış, yerine Birinci Konsüle tabi atanmış valiler getirilmişti. Bölge ve Belediye meclisleri sadece valiliğin büroları haline gelmişti. Yerel yönetimin bütünü, yargıçlar dahil, Birinci Konsül tarafından atanmaktaydı. Bakanları, ordu ve donanmanın kurmay heyetini de Birinci Konsül atamaktaydı. Yasama inisiyatifi hakkı da (yani yeni yasalar önerme hakkı) sadece onundu. Her iki meclis de (Tribunat ve yasa

ma organı — Corps législatif) kendisi Birinci Konsül tarafından atanan bir Korunma Senatosu tarafından atanıyordu. Napoleon 1802'de ömür boyu Konsül ilan edildiğinde diktatoryal hakları daha da genişletildi. Böylece 18. Brumaire'den sonra, cumhuriyet döneminde uygulanan ademi merkeziyet sistemi yerine bütün yönetim cihazının sıkı bürokratik merkezileştirilmesi ve diktatoryal haklarla donatılmış Birinci Konsül'e tabi kılınması uygulanmıştı. Devlet cihazının bürokratik merkezileştirilmesi aşağı halk kesimleri arasında devrimin yeni bir yükselişinden korkan ve kurulan burjuva düzeninin sürekliliğini sağlayacak bir "güçlü iktidar" düşleyen burjuvazinin çıkarlarına uyuyordu. O zamanlar burjuvaziye, bu zeminde burjuvazinin karşıtlarının aşağı halk kesimlerinde güç kazanması bakımından devlet makamlarının seçimle iş başına gelmeleri tehlikeli görünüyordu. Devlet makamlarının bürokratik merkezileştirilmesi ilkesi Fransa'da bütün 19. yüzyıl boyunca sürdü ve "demokratik" cumhuriyetle birlikte biraz değişikliğe uğramış biçimde bugüne kadar yürürlükte kaldı. (s. 90)

[29] İsviçre 22 kantondan oluşan bir federel devlettir. Anayasaya göre her kanton biçimsel olarak egemen (bağımsız) bir devlettir. Ne var ki büyük sermaye geliştiği ölçüde, Engels'in vurguladığı kantonların bağımsızlığı, Birlik tarafından her geçen gün sınırlandırılmaktadır. Daha 1848 Anayasası kantonlar karşısında merkezi hükümete önemli bir iktidar tanımaktaydı. Ancak bu anayasa da, ülkenin daha güçlü ekonomik birliğini hedefleyen gelişmekte olan sanayi, mali ve ticaret burjuvazisine yetmiyordu. O nedenle burjuvazi 1872 yılında merkezi bir anayasa taslağını oya sundu, fakat bu taslak —özellikle köylülerin oylarıyla— reddedildi. Bunun üzerine merkezileştirme çabalarını daha dikkatli biçimde gündeme getiren bir başka anayasa taslağı 1874 yılında önerildi. Bu taslak, bir halk oylamasıyla kabul edildi ve bugün hâlâ yürürlüktedir. 1874 Anayasası kabul edildikten sonra sanayi sermayesinin ve mali sermayenin gelişmesini yansıtan merkezileştirme çabaları, Birliğin kantonlar karşısında haklarının, özellikle ekonomik sorunların düzenlenmesi alanında, genişletilmesini hedefleyen bir dizi ek ve tamamlayıcı maddenin kabul edilmesinde ifadesini bulmaktaydı. (s. 90)

[30] Başta Milyukov olmak üzere Kadet Partisi daha Nisan 1917'de Lenin'in tutuklanmasını ve "Pravda"nın yasaklanmasını talep ediyordu. 16/17 (3/4) Temmuz olaylarından sonra karşı-devrim üstünlüğü ele geçirdi ve Bolşevik örgütleri parçalamaya başladı. 17 (4) Temmuz'u 18'ine (5) bağlayan gece "Pravda"yı subay okulu öğrencileri tahrip ettiler. 18 (5) ve 19 (6) Temmuz günü, Petersburglu işçilerin topladıkları paralarla satın alınmış olan "Trud" matbaasını tahrip ettiler ve "Listok Pravdi"nin yeni basılmış sayılarını matbaadan dışarıya taşıyan işçi Voinov'u öldürdüler.

28 (15) Temmuz'da, Savaş Bakanı Kerenski'nin, "Pravda"yı ve "Okopnaya Pravda"yı ("Siper Pravda'sı" — Letonya Bölgesi Sosyal-Demokrasisi Riga Komitesi Askeri Örgütü'nün yayın organı) yasaklama emri yayınlandı. Bu emir, Savaş Bakanına, "askeri makamların emirlerine itaatsizliğe ve askeri yükümlülükleri yerine getirmemeye çağıran ve şiddet ve içsavaş çağrıları içeren tüm periyodik yayınları durdurma ve aynı zamanda sorumlu redaktörlerden saptanan biçimde hesap sorma" hakkını veren Geçici Hükümet'in 26 (13) Temmuz tarihli kararnamesine dayanarak çıkarılmıştı.
Kısa bir aralıktan sonra Bolşevik Parti merkez yayın organı Petersburg'da yeni adlarla ("İşçi ve Asker", "Proletari", "İşçi") yeniden çıkmaya başladı. Bu adlar, Kerenski hükümeti Bolşevik gazeteyi tekrar tekrar susturmaya çalıştığı ölçüde değiştirildi.

Lenin'in 10 Haziran (28 Mayıs) 1917 tarihli "Pravda" No. 68'deki makalesine yaptığı atıfa gelince, o burada "İlkesel Bir Sorun" adlı makalesini kastetmektedir. Bu makalede Lenin, Engels'ten aktarılan buradaki alıntıya dayanarak, Kronstadt Sovyeti ile Geçici Hükümet arasında memurların seçilebilirliği sorunundaki çatışma sırasında demokrasinin "sosyalist" bakanlar (Menşevikler Tsereteli ve Skobelev) tarafından kabaca ihlal edilmesini teşhir eder. Kronstadt Sovyeti, Geçici Hükümet tarafından Kronstadt için atanan komiseri reddetti. Geçici Hükümet tarafından Kronstadt'a gönderilen Tsereteli ve Skobelev, Kronstadt Sovyeti'ne bir "uzlaşma" kararı dayattılar, bu karara göre Sovyet tarafından seçilen komiserin Hükümet tarafından onanması gerekiyordu. Bu, "sosyalist" bakanların devrimci işçilere, bahriyelilere ve askerlere kar-

şı pekçok demokrasi ihlalinden sadece biriydi, "sosyalist" bakanların, 1917 Temmuz günlerinden sonra partileriyle birlikte artık açıkça ilerledikleri karşı-devrim yolundaki pekçok adımlarından sadece biriydi. (s. 90)

[31] Bolşevikler 23 (10) Haziran 1917 tarihinde savaşın Geçici Hükümet tarafından sürüncemede bırakılmasına karşı barışçıl bir gösteri yapma kararı almışlardı. O günlerde toplanan Menşevikler ve Sosyal-Devrimcilerin ağırlıkta olduğu İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri I. Kongresi gösteriyi yasakladı. Tsereteli —Menşeviklerin ünlülerinden biri, anavatan savunmasına sahip çıkan Merkez Yürütme Komitesi'nin lideri— Kongre Genel Kurulu'nun bir oturumunda işçileri silahsızlandırma talebinde bulundu. "Bolşeviklere karşı ---diyordu— sözcükler ya da kararlarla mücadele edilmemelidir, onların elinde bulunan bütün teknik olanaklar alınmalıdır." Lenin'in deyişiyle Tsereteli'nin bu "tarihsel ve isterik" konuşması, Menşeviklerle Sosyal-Devrimcilerin karşı-devrimci kampa geçişlerini açıkça göstermesi ve işçi sınıfına karşı açık saldırının başlangıcını oluşturması bakımından karakteristiktir.
Lenin, işçilerin silahsızlandırılması sorununda Tsereteli'nin rolünü, Fransa'da 1848 Şubat Devrimi'nden sonra savaş bakanı olan ve aynı yılın Temmuz günlerinde Parisli işçilerin ayaklanmasını bastıran Fransız generali Cavaignac'ın rolüne benzetmektedir. (s. 92)

[32] I. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi Prezidyumu, Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti Yürütme Komitesi, Köylü Temsilcileri Sovyetleri Yürütme Komitesi ve Kongre'nin bütün fraksiyon bürolarının ortak oturumunda isterik bir tonda yaptığı konuşmada Geçici Hükümet'te bakan olan Tsereteli, Bolşevikler tarafından 10 (23) Haziran için planlanan gösterinin "hükümeti yıkacak ve iktidarın Bolşeviklerce ele geçirilmesini sağlayacak bir komplo olduğu"nu açıkladı. Tsereteli ve Sosyal-Devrimci ve Menşevik liderlerin iftiralarını protesto için Bolşevikler oturumu terkettiler. (s. 92)

[33] Alman sosyal-demokrasisinin 1914 yılında "utanç verici çöküşü"nün, yani sosyalizme tam ihanetinin ve emperyalist savaş sırasında burjuvazinin safına sınırsız geçişinin kökleri, daha bu savaştan önce gerçekleşen ve daha savaşın ilk günlerinde, sosyal-demokrat fraksiyonun Reichstag'ın 4 Ağustos 1914 tarihinde yapılan oturumunda savaş kredile-

ri lehinde oy vermesiyle bütün açıklığıyla ortaya çıkan Alman sosyal-demokrasisi içinde oportünizmin nihai zaferinde aranmalıdır. O tarihte Haase sosyal-demokrat Reichstag fraksiyonu adına şu sözlerle son bulan bir deklarasyon okudu: ... "talep edilen savaş kredilerini onaylıyoruz". Fraksiyon içinde görüş ayrılıkları vardı: Krediler lehinde 78 sosyal-demokrat milletvekili oy kullanmıştı, 14 milletvekili ise (Karl Liebknecht ve diğerleri) karşı oy vermişlerdi. Ne var ki azınlığa Reichstag'da özel bir açıklama yapma hakkı tanınmamıştı. Militarizme karşı yorulmaz savaşçı Karl Liebknecht bile o zaman parti disiplinine uymuştu (Reichstag'da 2 Aralık 1914'te yeniden yapılan oylamada Liebknecht karşı oy verdi).

Alman sosyal-demokrasisinin aynı zamanda bütün II. Enternasyonal'in çöküşü üzerine daha ayrıntılı bilgi için bkz. Seçme Eserler Cilt 5 (İnter Yayınları), özellikle "Oportünizm ve II. Enternasyonal'in İflası" adlı makale (s. 144 ve sonrası). (s. 93)

[34] Kiliseden Ayrılma Hareketi, ya da Kiliseden Çıkma Hareketi, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'da kitlesel bir nitelik kazandı. Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin bu hareket karşısındaki tutumu üzerine bir tartışma sürecinde Alman sosyal-demokrasisinin önemli temsilcileri bile, Parti'nin, Kiliseden Çıkma Hareketiyle ilgili olarak tarafsızlığını koruması ve üyelerine parti adına din ve kilise karşıtı propaganda yapmayı yasaklaması gerektiği yolundaki iddiaya karşı çıkmadılar. (s. 93)

[35] "Bazı Marksistler" sözüyle Lenin, ulusal sorun ve sömürgeler sorununda sol oportünist görüşlerin temsilcilerini, yani Rosa Luxemburg ve Polonya ile Batı'daki Luxemburgçuları, aynı zamanda Rusya'da Buharin-Pyatakov grubunu vs. kastetmektedir. "Yarı-Menşevik bir bulamaç oluşturan, ulusal sorun ve sömürgeler sorununun tamamen küçümsenmesi" demek olan (Stalin) bu görüşlerin Seçme Eserler'in V. cildinde "Emperyalizm ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" bölümünde Leninist eleştirisine bakınız. (Seçme Eserler, C. 5, s. 300 ve sonrası, İnter Yayınları). (s. 95)

[36] Kastedilen 17 (30) Temmuz'dan 10 (23) Ağustos 1903'e kadar Brüksel ve Londra'da toplanan RSDİP II. Kongresi'dir.

En önemli gündem maddeleri partinin program ve tüzüğünün kabul edilmesi ve merkezi parti organlarının seçilmesiydi. Parti tüzüğü tartışılırken örgütlenme ilkeleri üzerine şiddetli bir mücadele patlak verdi. Merkezi parti organlarının seçimi sırasında bölünme gerçekleşti. Leninist çizginin taraftarları oyların çoğunluğunu (bolşinstvo) aldılar; bunlar bu andan itibaren Bolşevikler olarak ve azınlıkta (menşinstvo) kalmış olan oportünistler Menşevikler olarak adlandırıldı.

Parti Kongresi'nin Rusya'da işçi sınıfının gelişimi için belirleyici bir önemi vardı. Devrimci Marksist örgütlerin birleşme süreci bu kongrede kararlaştırıldı ve Rusya işçi sınıfının partisi Lenin tarafından geliştirilen ideolojik-politik ve örgütsel ilkeler üzerinde kuruldu. Yeni tipte bir parti kurulmuştu. Parti Kongresi Rusya'da Bolşevizmin oportünizm karşısında zaferini sağladı ve oportünizmin uluslararası sosyal-demokrasi içindeki yandaşlarına ağır bir darbe indirdi.

Bütün ülkelerin devrimci Marksistleri için örnek oluşturan yeni tipte bir partinin kurulmasıyla II. Parti Kongresi uluslararası hareket içinde bir dönüm noktası oldu. (s. 98)

[37] Petrograd'ta 3-5 (16-18) Temmuz 1917 tarihleri arasında yaşanan olaylar kastediliyor. Bu günlerde iktidarın Sovyetler tarafından ele geçirilmesi şiarı altında işçi ve askerlerin kendiliğinden büyük gösterileri gerçekleşiyordu. Gösterilerin barışçıl karakterine rağmen Kerenski'nin burjuva geçici hükümeti askeri birlikleri harekete geçirdi. Geçici Hükümet gösteriyi kurşunlayarak dağıttıktan sonra Bolşevik Parti'ye karşı vahşi baskılar uygulamaya girişti. Merkezi organı "Pravda" yasaklandı, Lenin için tutuklama emri çıktı ve Lenin böylece illegaliteye geçmek zorunda kaldı ve Bolşevik Parti'nin bir dizi önder yöneticisi tutuklandı. (s. 98)

[38] Bolşevik Parti'nin adının değiştirilmesi sorununu Lenin Nisan Tezleri'nde ortaya atmıştı. "Resmi liderlerinin burjuvazinin saflarına geçerek ('anavatan savunucuları ve yalpalayan Kautskyciler') ***bütün*** dünyada sosyalizme ihanet etmiş olan 'sosyal-demokrasi' yerine, kendimize ***Komünist Parti*** demeliyiz" (bkz. Seçme Eserler, Cilt 6, s. 37, dipnot —İnter Yayınları). Lenin bu öneriyi kısa süre sonra hemen daha

ayrıntılı "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri" adlı tezlerde (bkz. Seçme Eserler, Cilt 6, s. 127 ve sonrası —İnter Yayınları.) ayrıntılı biçimde gerekçelendirmiştir. Bu öneri daha sonra, Mart 1918'de yapılan VII. Parti Kongresi'nde "Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi (Bolşevik)" adının "Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)" adıyla değiştirildiğinde kabul edilmiştir. (s. 98)

[39] Plehanov savaş patlak verdiğinden itibaren aşırı sağcı sosyal-şoven bir bakış açısını savunmuştu. Çarlığın yürüttüğü savaşın haklı bir savaş olduğunu açıklamış ve İtalyan hükümet gazetesinde İtalya'nın savaşa katılmasını savunan bir röportaj yayınlamıştı. "Almanya'nın Rusya'yı kendi sömürgesi haline getirme çabalarına karşı Rusya'nın kurtuluş savaşı vermesi" çağrısında bulunuyor ve Almanya'nın yenilgisinin arzu edilmesi gerektiğini açıklıyordu. Aynı zamanda Alman sosyal-demokrasisi önderlerinin sosyal-şovenizmini haklı çıkarıyordu. Gerçi "suçsuz yere öldürülmüş insanların kanlarının bulaştığı elleri (Alman sosyal-demokrasisinin —***Alm. Red.***) sıkmanın hoş olmadığı"nı söylüyor, fakat yine de bunları affetmeyi öneriyordu: ***"Yüreğin akla*** tabi olması burada son derece yerindedir. Büyük davası uğruna Enternasyonal gecikmiş açıklamaları bile dikkate almak zorunda kalacaktır." Savaş patlak verdiğinde Lenin'in sözünü ettiği anarşizmin liderleri de aynı Plehenov gibi sosyal-şovenler haline geldiler. (Plehanov üzerine ayrıca bkz. Seçme Eserler, Cilt 7, Not 30 —İnter Yayınları.) (s. 117)

[40] I. Enternasyonal'in Lahey Kongresi 2–7 Eylül 1872 tarihleri arasında yapıldı. Marx ve Engels bu kongrenin hazırlanması ve yönetilmesinde kapsamlı bir çalışma gerçekleştirdiler. Bu Kongre kararları Marksizmin proleter partiler oluşturma mücadelesinde işçi sınıfına düşman bütün unsurlara, özellikle de Bakuninciere karşı önemli bir zafer anlamına geliyordu. Bunların önderleri Bakunin ve Guillaume Uluslararası İşçi Birliği'nden ihraç edildiler. (s. 124)

[41] "Zarya" (Şafak) — "Iskra" yazı kurulu tarafından 1901 ve 1902 yıllarında legal olarak Stuttgart'ta yayınlanan bilimsel-politik Marksist dergi. (s. 126)

[42] Kastedilen 23-27 Eylül 1900 tarihleri arasında Paris'te toplanan II. Enternasyonal Beşinci Uluslararası Sosyalistler Kongresi'dir. Temel soruna —devlet iktidarının ele geçirilmesi ve burjuva partilerle ittifak— ilişkin Kongre, Lenin'in sözünü ettiği Karl Kautsky'nin ilkesiz kararını kabul etti; bu karara göre sosyalistlerin burjuva hükümetlerine duruma göre katılmaları üzerine karar verilecekti. (s. 126)

[43] Sidney ve Beatrice Webb'in "İngiliz Sendika Birliklerinin Teori ve Pratiği" adlı kitabı kastedilmektedir. (s. 138)

[44] "Aylık Sosyalist Dergi" ("Sozialistische Monatshefte") — 1897'den 1933'e kadar Berlin'de yayınlanan dergi. Alman ve uluslararası revizyonizmin en önemli organı durumuna geldi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında sosyal-şovenist görüşleri temsil etti. (s. 141)

SİYASİ ÖRGÜTLER ve AKIMLAR

Anarşizm (Anarşistler) — her türlü resmi ve siyasi örgütü ilke olarak reddeden küçük-burjuva sahte devrimci siyasi ve ideolojik bir akım. İşçi sınıfının iktidar için siyasi mücadelesini küçümsemesinin sonucu olarak işçi sınıfının Marksist-Leninist partisine karşı düşmanca tutum alır ve sosyalist toplumu kurmanın aracı olarak proletarya diktatörlüğünü reddeder. O nedenle anarşizm işçi hareketi içinde negatif, engelleyici bir rol oynamıştır.

Anarko-sendikalizm— Kaynağı Fransa olan ve özellikle Avrupa'nın ve Güney Amerika'nın latin ülkelerindeki sendikalarda nüfuz kazanan, işçi hareketi içinde küçük-burjuva yarı-anarşist akım. Anarşizm gibi anarko-sendikalizm de işçi sınıfının siyasi mücadelesinin gerekliliğini, işçi sınıfı partisinin önder rolünü ve proletarya diktatörlüğünü reddediyordu. Sendikaların, işçilerin kapitalizmi genel grevle devrim olmaksızın yıkabileceklerini, üretim araçlarını toplumsallaştırabileceklerini, üretimin yönetimi ve örgütlenmesini ellerine alabilecekleri görüşünü temsil ediyordu.

Bernsteincilik— 19. yüzyıl sonunda Almanya'da meydana çıkan ve Alman sosyal-demokrat Bernstein'ın adıyla anılan, uluslararası sosyal-demokrasi içinde Marksizme düşman bir akım. Bernstein, Marx'ın devrimci öğretisini burjuva liberalizminin ruhuna uygun gözden geçirmeyi talep ediyordu.

Bernstein'ın Rusya'daki yandaşları "legal marksistler", "Ekonomistler" Bundçular, Menşeviklerdi. Bolşevikler Bernsteincılık ve yandaşlarına karşı kesin ve kararlı bir mücadele yürüttüler. Lenin daha 1899'da "Rus Sosyal-demokratlarının Protestosu"nda ve "Programımız" makalesinde (Bütün Eserler, cilt 4, s. 159-175 ve 204-208) Bernsteincılığa karşı tutum aldı. Bernsteincılık Lenin'in "Ne Yapmalı?" (Bütün Eserler, cilt 5, s. 355-551) adlı kitabında, "Marksizm ve Revizyonizm" (Bütün Eserler, cilt 15, s. 17-28), "Avrupa İşçi Hareketi İçinde Farklılıklar" (Eserler, cilt 16, s. 353-358) adlı makalelerde de ayrıntılı biçimde eleştirildi.

Blankizm— Başını Louis—Auguste Blanqui'nin (1805-1881) çektiği Fransız sosyalist hareketi içinde bir akım. Marksizm-Leninizmin klasik yazarları Blanqui'yi mükemmel bir devrimci ve sosyalizm savaşçısı olarak görürler, fakat aynı zamanda sekterliğini ve faaliyetlerindeki komplocu yöntemleri eleştirirler. Marx'ın "Fransa'da İç Savaş" adlı yazısı için kaleme aldığı "Giriş"te Engels, Blankistler üzerine şunları yazar: "Komplo okulunda eğitilmiş, buna uygun sıkı disiplinle birarada tutulan bu kişiler kararlı, iyi örgütlenmiş nispeten az sayıda adamın, uygun bir anda sadece devlet dümenini ele geçirmekle kalmayacaklarını, aynı zamanda bu durumu büyük, amansız bir enerjiyle halk kitlesini devrime çekesiye ve önder küçük müfrezenin etrafında toplanmalarını sağlayasıya kadar muhafaza edebileceklerini düşünüyorlardı." (MEW, cilt 27, s. 197.)

Şovenizm— Halklararası nefret ve savaş kışkırtıcılığıyla bağıntılı olan ve başka uluslar ve halkların açık, doğrudan ve kaba ayrımcılığa maruz kalmasına, boyunduruk altına alınmasına, yağmalanmasına yönelmiş aşırı, yayılmacı milliyetçiliğin gerici burjuva ideolojisi ve politikası. Şeklen bir ulusun diğer ulus ve ırklar karşısında daha yüksek bir değere sahip olduğunu iddia eder. Sosyal içeriği itibariyle bir ülkenin egemen sınıflarının kendi ulusu ve yabancı uluslar üzerindeki egemenliğinin yüceltilmesi, emperyalist savaşın "anavatan savunması" bahanesiyle haklı gösterilmesidir. Hiç bir bilimsel temele dayanmayan ve egemen sınıflar tarafından demagoji, yalan ve safsatayla halk kitlelerine taşınan şovenizm çok defa ırkçılık, intikamcılık ve neredeyse her zaman anti-komünist görüşlerin etkisi altındadır.

Fabyan— 1884'de İngiltere'de kurulan reformist bir örgüt olan "Fabyanlar Derneği" üyesi. Dernek adını ihtiyatlı taktiği ve belirleyici savaşlardan kaçınmasıyla ünlü Romalı komutan Fabius Cunciator'dan ("kararsız") almıştı. Fabyanlar Derneğinin üyeleri ağırlıkla burjuva aydınların temsilcilerinden oluşuyordu: Bilimadamları, yazarlar, politikacılar. Bunlar proleter sınıf mücadelesinin ve sosyalist devrimin gerekliliğini reddediyorlar ve küçük reformlar yoluyla kapitalizmden sosyalizme geçilmesini vaazediyorlardı. Birinci Dünya Savaşı'nda Fabyanlar sosyal-şovenistti. "Lenin Job. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx ve Diğerlerinin, F. A. Sorge ve Diğerlerine Mektupları ve Mektuplarından Bölümler" adlı kitabın Rusça baskısına önsözde (Bütün Eserler, cilt 12, s. 368/369), "Rus Devrimi'nde Sosyal-demokratların Tarım Programı"nda (Bütün Eserler, cilt 15, s. 170/171) "İngiliz Pasifizmi Teoriye Karşı İngiliz Nefreti"nde (Bütün Eserler, cilt 21, s. 258/259) vs. Fabyanları anlatır.

Jirondenler— 18. yüzyıl sonunda Fransız Burjuva Devrimi sırasında burjuvazinin içinde bir siyasi grup. Jirondistler ticaret ve sanayi burjuvazisinin, aynı zamanda da Fransız Devrimi yıllarında güçlenen toprak sahibi burjuvazinin çıkarlarını temsil ediyorlardı.

İtalyan Sosyalist Partisi— 1892 yılında kuruldu. Parti içinde oportünist eğilimle devrimci eğilim arasında şiddetli ideolojik çatışmalar vardı. 1912'de Reggio Emelio'da yapılan parti kongresinde sol güçlerin baskısıyla oportünistler (Bononi, Bissolati vs.) partiden ihraç edildi.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından İtalya savaşa katılasıya kadar, İtalyan Sosyalist Partisi savaşa karşı tutum aldı ve şu şiarı ortaya attı: "Savaşa karşı, tarafsızlık için". İtalya'nın Antant'ın yanında savaşa katılmasıyla (Mayıs 1915) bağıntılı olarak İtalyan Sosyalist Partisi'nde üç net çizgi görülüyordu: 1) burjuvazinin savaşını destekleyen sağ; 2) parti üyelerinin çoğunu birleştiren ve "Savaşa katılmama ve savaşı da engellememe" şiarını ortaya atan merkezciler; 3) savaşa karşı kararlı bir tutum alan, ancak savaşa karşı kararlı bir mücadele örgütlemeyi beceremeyen sol.

Kadetler— Rusya'da liberal monarşist burjuvazinin önde gelen partisi olan Anayasacı Demokratik Parti üyesi. Kadetler Partisi Ekim 1905'te kurul-

du. Bu parti içinde burjuvazinin temsilcileri, toprak sahipleri ve küçükburjuva aydın çevrelerden Zemstvo politikacıları bulunuyordu. Emekçi kitleleri yanıltmak için Kadetler kendilerini "Halk özgürlüğü Partisi" olarak adlandırmışlardı. Gerçekte ise meşruti monarşinin taleplerinin ötesine geçmiyorlardı. Büyük Sosyalist Ekim Devrim'nin zaferinden sonra Sovyet iktidarının uzlaşmaz düşmanları olarak ortaya çıktılar ve müdahalecilerin bütün silahlı eylemlerine ve seferlerine katıldılar. Müdahalecilerin ve Beyaz Muhafızların yenilgiye uğratılmasından sonra Sovyet düşmanı karşı-devrimci faaliyetlerini sürgünde devam ettirdiler.

Lassalleciler— Küçük-burjuva sosyalisti Lassalle'in yandaşları. 1863 yılında Leipzig'te ileri Alman işçileri Lassalle'nin aktif katılımıyla, Genel Alman İşçi Birliğini kurdular. Ne var ki Lassalle Genel Alman İşçi Birliğine yanlış bir yön verdi. Devrimci sınıf mücadelesinin yerine genel, eşit ve doğrudan seçim hakkı için ajitasyonu koydu ve Bismarck devletinin yardımıyla üretim kooperatifleri talep etti. Almanya'nın ulusal Birliği sorununda gerici Prusya yolunu temsil etti.

Oportünizm— Emperyalist burjuvaziye, işçi sınıfını tekelci devlet kapitalizminin egemenlik sistemiyle bütünleştirme çabasında yardımcı olan, işçi hareketi içinde burjuva ideolojik bir akım. Oportünizm sınıf mücadelesinin gerekliliğini, kapitalist toplum düzeninin işçi sınıfının ve onun mücadele partisinin önderliğinde devrimci yoldan ortadan kaldırılmasını ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasını reddeder. Marksizmden açık bir geri dönüştür ve kökleri burjuva dünya görüşündedir. Oportünizmin asıl işlevi işçi hareketini bölmek ve bu sistemin korunması için işçi sınıfını kapitalist sisteme politik-ideolojik olarak bağlamak demektir.

Kapitalizmin emperyalist aşamaya geçmesiyle birlikte bütün gelişmiş kapitalist devletlerde oportünizmin en temel sosyal tabanını oluşturan bir işçi aristokrasisi oluştu. Oportünizmin maddi temeli tekel kârıdır. 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında işçi örgütlerinin artması küçük-burjuva unsurların işçi hareketine akmasını hızlandırdı. İşçi aristokrasisinin yanısıra oportünizmin sosyal zemini haline gelen nispeten geniş bir işçi bürokrasisi meydana geldi.

Parlamentarizm— Burjuva devlet biçimi. Burjuva seçimlerinin sonucunda oluşan bir yasama organının, parlamentonun varlığının belirleyici olduğu

bir burjuva egemenlik biçimi. Parlamentarizmin karakteristik özellikleri şunlardır: milletvekillerinin, yasaların hayata geçirilmesine katılmaksızın ve gerçek bir denetim olanağına sahip olmaksızın sadece yasama faaliyetiyle sınırlandırılması; milletvekilini seçmene sorumlu ve azledilebilir kılmayan "serbest vekalet"ten kaynaklanan ayrıcalıklı konumu; yasama faaliyetinin yürütme faaliyetinden ayrılması.

Plehanovcular— Rus ve uluslararası işçi hareketinin önde gelen bir temsilcisi olan Georg Plehanov'un yandaşları. Plehanov Rusya'da Marksizmin ilk propagandistiydi. RSDİP'in II. Kongresi'nden sonra Menşeviklere katıldı. Ekim Devrimi'ni reddedici bir tutum aldı fakat Sovyet iktidarına karşı mücadeleye girişmedi.

Proudhonculuk— Küçük-burjuva sosyalizminin bilimsel olmayan, Marksizme düşman bir akımı, adını Fransız anarşisti Proudhon'dan (1809-1865) alır. Proudhon proletaryanın rolü ve önemini anlamadı ve sınıf mücadelesi, sosyalist devrim ve proletarya diktatörlüğüne karşı reddedici bir tutum aldı; anarşist olarak devletin gerekliliğini reddediyordu. Proudhoncular küçük meta üretimini idealize ediyorlardı. "Kapitalizmi, ve onun temeli olan meta üretimini yoketmek değil, bu temeli suistimallerden, aşırılıklardan vs. temizlemek; değişimi ve değişim değerini ortadan kaldırmamak, tersine onu 'tesis etmek', onu yalpalamalardan, krizlerden ve suistimallerden özgür olacağı genel geçerli, mutlak, 'adil' bir değer yapmak. Proudhon'un düşüncesi buydu işte". (V. İ. Lenin: Bütün Eserler, cilt 20, s. 19.)

Reformizm— İşçi hareketi içinde burjuva ideolojisi ve politikasının tezahür şekli. Reformizm işçi sınıfının durumunu kapitalizm egemenliği altında temelden iyileştirebileceği ve reformlar yoluyla sosyalizme ulaşabileceği düşüncesini savunur. Proletarya devrimi, siyasi iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasının sosyalizmin inşası için tek yol olduğunu reddeder. Buna karşılık Marksizm-Leninizm işçi sınıfını, reformlar yoluyla elde edilen iyileştirmelerin "ücret köleliğine karşı mücadeleyi daha da inatla sürdürmeye" hizmet etmek zorunda olduğuna ve reformların "sınıf mücadelesinin gelişmesi ve yaygınlaşması için kullanılması" gerektiğine yönlendirir (V. İ. Lenin: Bütün Eserler, cilt 19, s. 369, 364).

Kara-Yüzler— (Rus Halk Birliği) — Çarlık hükümeti tarafından kurulan, gerici toprak sahipleri, tüccarlar, papazlar ve yarı kriminal unsurların büyük rol oynadığı bir örgüt.

Sosyal-şovenizm— Birinci Dünya Savaşı sırasında Lenin tarafından geliştirilen, sosyal-demokratların, özellikle bazı sosyal-demokrat lider ve sendika yöneticilerinin "anavatan savunması"nı, ilhak programlarından yana olmak da dahil kendi ülkelerinin emperyalist savaş politikasını desteklemelerini ifade eden bir kavram. "Anavatan savunması" çeşitli ülkelerin sosyal-şovenlerince, savaşın emperyalist karakteri görmezden gelinerek, ülkelerini Çarlıktan, Alman militarizminden korumaları gerektiğiyle gerekçelendiriliyordu. Sosyal-şovenler bu anlamda savaş propagandasına katılmışlardı.

Sosyal-şovenizm sınıf mücadelesinin önderliğinden vazgeçmek, işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesinin bastırılmasına katılmak, savaş tahsisatlarının onaylanması, emperyalist hükümetlere ve örneğin savaş ekonomisinin tekelci kapitalist politika çerçevesinde düzenlenmesi gibi başka resmi kurumlara katılmak anlamına geliyordu.

Sosyal-Devrimciler— Rusya'da burjuva partisi. Bu parti 1901 sonu, 1902 başında çeşitli popülist grup ve çevrelerin birleşmesinden meydana geldi. Sosyal-Devrimcilerin görüşleri popülarizm ve revizyonizm karışımıydı. Sosyal-Devrimciler Lenin'in ifadesiyle "popülist ideolojinin çürümüş yerlerini... moda olan Marksizmin oportünist 'eleştiri'siyle yamamaya" çalışıyorlardı. (Bütün Eserler cilt 9, s. 306).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sosyal-Devrimcilerin birçoğu sosyal-şovenizmin konumuna düştüler. 1917 Şubat Devrimi'nden sonra Menşeviklerle birlikte burjuvazi ve toprak sahiplerinin karşı-devrimci geçici hükümetinin esasını oluşturdular ve partinin liderleri (Kerenski, Avksentyev ve Çernov) bu hükümete girdiler.

Kasım 1917 sonunda Sosyal-Devrimcilerin sol kanadı sol Sosyal-Devrimcilerin bağımsız partisini kurdular. Köylü kitleler arasında nüfuz kazanmak çabasıyla sol Sosyal-Devrimciler Sovyet iktidarını şeklen tanıdılar ve Bolşeviklerle anlaşma yaptılar, kısa süre sonra da Sovyet iktidarına karşı mücadeleye başladılar.

Trade-Unionlar— İngiliz sendikal birlikler, 19. yüzyılın ilk yarısında kuruldular: Üyeleri çoğunlukla iyi ücret alan kalifiye işçilerdi. Burjuva önderlerinin etkisi altında Trade-Unionlar kapitalist sınıfa karşı sınıf mücadelesini reddediyor ve işçi hareketini liberal burjuvazinin yedeğine indirgiyorlardı.

İngiliz Bağımsız İşçi Partisi (Independent Labour Party)— 1893'te kuruldu. Burjuva partilerden siyasi bağımsızlık talebini ileri sürüyordu, fakat gerçekte, Lenin'in ifade ettiği gibi, "sadece sosyalizmden 'bağımsız', liberalizme ise çok bağlı"ydı. (Bütün Eserler, cilt 18, s. 357).

Ütopistler— 19. yüzyılın başlarında popülizmin hümanist temsilcilerinin gelişmiş sosyal-kritik akımı olan ütopik sosyalizmin yandaşları. Ütopik sosyalizm meydana çıkmaya başlayan kapitalist üretim tarzının çelişkilerini yansıtıyordu. Bu akım emekçi kitlelerin baskı ve sömürünün olmadığı bir toplum özleminin ifadesiydi.

Ütopik sosyalizmin kısmen doğrulukları bilimsel sosyalizmde işlenmiştir.

ADLAR DİZİNİ

Avksentyev, N. D. (1878-1943)

Bakunin, M. A. (1814-1876)
Bebel, August (1840-1913)
Bernstein, Eduard (1850-1932)
Bismarck, Otto von (1815-1898)
Bissolati, Leonida (1857-1920)
Bonaparte, Louis (bkz) Napoleon III.
Bracke, Wilhelm (1842-1880)
Branting, Karl Hjalmar (1860-1925)
Breşko-Breşkovskaya, J. K. (1844-1934)

Cornelissen, Christian

Çernov V. M. (1876-1952)

David, Eduard (1863-1930)
Dühring, Eugen (1833-1921)

Engels, Friedrich (1820-1895)

Ge, A. J. (1879-1919)
Grave, Jean (1854-1939)
Guesde, Jules (1845-1922)

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831)
Henderson, Arthur (1863-1935)
Hyndman, Henry Mayers (1842-1921)

Jaurès, Jean (1859-1914)

Kautsky, Karl (1854-1938)
Kerenski, A. F. (1881-1970)
Kolb, Wilhelm (1870-1918)
Kropotkin, P. A. (1842-1921)
Kugelmann, Louis (1828-1902)

Lasalle, Ferdinand (1825-1864)
Legien, Carl (1861-1920)
Liebnecht, Wilhelm (1826-1900)
Luxemburg, Rosa (1871-1919)

Marx, Karl (1818-1883)
Mehring, Franz (1846-1919)
Mihailovski, N. K. (1842-1904)
Millerand, Etienne-Alexandre (1859-1943)
Montesquieu, Charles-Louis (1689-1755)

Napoleon I. (Napoleon Bonaparte) (1769-1821)
Napoleon III. (Louis Bonaparte) (1808-1873)

Palçinski, P. J. (ölümü, 1930)
Pannekoek, Antonie (1873-1960)
Plehanov, G. V. (1856-1918)
Pomyalovski, N. G. (1835-1863)
Potressov, A. N. (1869-1934)
Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865)

Radek, Karl (1885-1939)
Ranaudel, Pierre (1871-1935)
Rubanoviç, İ. A. (1860-1920)
Rusanov, N. S. (doğ.1859)

Scheidemann, Philipp (1865-1939)
Sembat, Marcel (1862-1922)
Sensinov, V. M. (doğ. 1881)
Skobelev, M. İ. (1885-1939)
Spencer, Herbert (1820-1903)
Stauning, Thorvald (1873-1942)
Stirner, Max (1806-1856)
Struve, P. B. (1870-1944)

Trevers, Claudio (1868-1933)
Tsereteli, I. G. (1882-1959)
Tugan-Baranovski, M. İ. (1865-1919)
Turati, Filippo (1857-1932)

Vandervelde, Emile (1866-1938)

Webb, Beatrice (1858-1943)
Webb, Sidney (1859-1947)
Weydemeyer, Joseph (1818-1866)

ISBN 975-7349-36-4

inter
yayınları

